

Van : college van burgemeester en wethouders
Datum : 9 juli 2019
Portefeuillehouder(s) : Wethouder Becht
Portefeuille(s) : 'Iedereen doet mee' Inclusie
Contactpersoon : A. Brander / A. Bolsenbroek
Tel.nr. : 06-14340241
E-mailadres : Brander.m@woerden.nl / bolsenbroek.a@woerden.nl

Onderwerp:

Project 'Iedereen doet mee'

In 'Iedereen doet mee!' werken we aan een Woerden waarin iedereen mee kan doen. In de buurt, op school, op de arbeidsmarkt en in vrije tijd. Maakt niet uit wat je leeftijd, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten of beperkingen zijn.

Kennisnemen van:

De stand van zaken van 'Iedereen doet mee!' en de ontwikkelingen in de nabije toekomst.

'Iedereen doet mee!'

Eind oktober 2018 heeft het college het Plan van Aanpak 'Iedereen doet mee!' vastgesteld. Dit plan geeft richting aan de uitvoering van de routekaart Woerden Inclusief in de vorm van zeven routes en een aantal losse initiatieven. De routekaart kent twee soorten speerpunten: concrete acties die we kunnen uitvoeren en speerpunten die een pilotkarakter hebben. In de deelprojecten behorend bij deze laatste speerpunten creëren we mooie voorbeelden gericht op concrete verbeteringen in het leven van mensen. Of dat nu op de werkvloer is, op de club of vereniging, op school, op straat, thuis of in de buurt. Het doel is om 'Iedereen doet mee!' in het DNA van de samenleving en de organisatie te krijgen. Door concrete initiatieven in en met de samenleving te nemen en die op te schalen.

Daaraan werken we in 2019 en 2020 langs vier lijnen:

- Routekaart & Initiatieven:
  - Initiatieven in en met de samenleving en daarvan leren voor praktijk en beleid. Hier gaat het om het uitvoeren van de speerpunten uit de routekaart Woerden Inclusief & de initiatieven van de Initiatievenkaart 'Iedereen doet mee!'
- Concrete projecten waar we toch al mee bezig zijn inclusief maken, zoals bijvoorbeeld:
  - Ontwikkelagenda binnenstad
  - Initiatievenloket
  - Werkgeversservicepunt
  - Woonprojecten
- Opbouw van expertise aan de hand van concrete projecten of beleidsontwikkeling:
  - Masterclasses intern
  - Inspiratiesessies met inwoners en organisaties
- 'Iedereen doet mee!' meenemen in beleidsontwikkeling. Zoals in de programma-begroting, de maatschappelijke agenda, het inkoopbeleid, etc

Waar staan we nu?

Op dit moment is er draagvlak ontstaan om wat omvangrijker stappen te zetten in 'Iedereen doet mee!'. Het team is uitgebreid, waardoor meer initiatieven in en met de samenleving (clubs & bedrijven) kunnen worden opgepakt. Daarnaast is er een breed opgaveteam actief van acht mensen die op dit moment de deskundigheid verwerft om inclusie breed op te pakken in de organisatie. Je ziet daarvan de eerste

vruchten in beleidsontwikkeling en concrete projecten. Als vervolg op het amendement 'Iedereen doet mee!' (november 2018) zetten we daarnaast een lijn in van brede deskundigheidsbevordering in de teams. En bieden we een aantal concrete handvatten zodat 'Iedereen doet mee!' in projecten en beleidsontwikkeling in alle werkvelden kan worden meegenomen.

'Iedereen doet mee!' in College- en raadsvoorstellen

'Iedereen doet mee!' heeft een vaste plek gekregen in de sjablonen van de college- en raadsvoorstellen. Voor elke beleidsontwikkeling wordt de vraag gesteld of eraan gedacht is om inclusie mee te nemen in het voorstel en hoe dit dan is gedaan.

Masterclasses

'Iedereen doet mee!' wordt door meerdere teams al meegenomen in het beleid en in projecten. Op dit moment is de gemeentelijke organisatie toe aan een volgende stap. Collega's geven aan dat zij weten waar het om gaat, maar dat zij inzichten, tools en handvatten nodig hebben om een verdiepingsslag te kunnen maken op te praktijk. Het projectteam coacht hierin. Dit kan in de vorm van een masterclass (intern) en/of inspiratiebijeenkomst (met de samenleving). In een masterclass of inspiratiebijeenkomst staat het onderhavige project (van beleidsontwikkeling) centraal. En werkt het team zelf (met training on the job) aan een inclusieve vormgeving ervan. Daarnaast worden via de 'Groene Hart Academie' een aantal masterclasses en introworkshops aangeboden op open inschrijving. Een masterclass kan ook in (opgave)team verband georganiseerd worden.

Maatschappelijke agenda

Er is meegedacht met het team sociaal beleid bij de totstandkoming van de maatschappelijke agenda. Op dit moment wordt gekeken hoe 'Iedereen doet mee!' in de uitvoering van de maatschappelijke agenda gestalte kan krijgen. We gaan praktisch aan de slag met de projectgroepen langs 4 lijnen:

- Invoeren casemanagement en begeleiding dichtbij
- Zorginkoop
- Versterking voorliggend veld (subsidies beter laten aansluiten bij maatschappelijke opgaven)
- Sociaal werken in de wijk

Iedereen doet mee in de programmabegroting

'De schrijfteams worden uitgedaagd 'Iedereen doet mee!' mee te nemen in de programmabegroting. Voor iedereen die schrijft aan de begroting wordt er een masterclass georganiseerd. Hierbij bieden we concrete handvatten om de formuleerde ambities inclusief vorm te geven.

Communicatie en dienstverlening

Als mensen weten wat inclusie is en hieraan willen bijdragen, blijft het vaak nog steken op het echt 'doen'. Het vraagt niet alleen kennis, maar ook gedragsverandering om 'Iedereen doet mee!' in de genen van samenleving en de organisatie te krijgen. We zetten daarom communicatie in als 'veranderstrategie' in de opgave Iedereen doet mee!'.

We volgen binnen deze opgave 3 communicatielijnen:

1. Communiceren gericht op *Iedereen doet mee*; communicatie als veranderstrategie

We kijken naar de belangrijkste beïnvloedingsroutes en gedragsbepalers en welk sturingsmechanisme daar qua communicatie het beste bij past.

2. De gemeente communiceert zelf inclusief: het goede voorbeeld geven
  - We zorgen ervoor dat gemeente Woerden een digitaal toegankelijke gemeente is. Alle gemeentelijke websites, apps en digitale applicaties worden geïnventariseerd en ondergaan een audit. Indien nodig worden ze aangepast, zodat we aan het VN Verdrag voldoen. Woerden.nl heeft voor 2019 het Drempelvrij certificaat (AA) ontvangen.
  - We besteden aandacht aan de schriftelijke communicatie door de gemeente. Het streven is dat brieven en e-mails op maximaal B1 taalniveau worden geschreven. Er is een training 'Schrijven voor het web' geweest en binnenkort zal er via de Groene Hart Academie voor medewerkers een aanbod komen voor schrijftrainingen op B1 niveau. Daarnaast worden de 'standaard brieven' van het team Dienstverlening herschreven en waar nodig voorzien, vervangen of aangevuld door een beeldbrief. Ook de folders, informatiepagina, posters, advertenties, arbeidsmarktcommunicatie, etc. worden ingestoken op B1 niveau.

- Mondelinge communicatie aan de balie, telefoon en tijdens bijeenkomsten
Voor medewerkers die veel voor groepen staan, wordt er een handleiding ‘inclusief spreken in het openbaar’ opgesteld, in het draaiboek van crisiscommunicatie is een lijst met te benaderen gebarentolken opgenomen. Via een workshop gebarentaal wordt een groep medewerkers getraind in gebarentaal. Denk aan bijvoorbeeld projectassistenten bij bewonersavonden, baliemedewerkers, wijkambtenaren. Via De Groene Hart Academie kunnen medewerkers een training of Masterclass volgen over inclusieve gastvrijheid.
  - Communicatie via beelden
In een Toolkit Inclusie Communicatie worden tips en handreikingen opgenomen voor journalisten en fotografen; waar moet je opletten bij inclusieve communicatie in beelden en hoe kun je gemakkelijk filmpjes ondertitelen, etc.
3. Communiceren over het project *Iedereen doet mee*; goede voorbeelden, inspireren en samen leren
- Informatie over inclusie, goede Woerdense voorbeelden en mooie initiatieven worden gebundeld op de website van Iedereen doet mee. Inwoners en organisaties die aan de slag willen met inclusie vinden hier mooie voorbeelden, toolkits en handreikingen, kunnen zich abonneren op de *Iedereen doet mee* nieuwsbrief. In 2020 delen we samen ervaringen met elkaar en leren we van de goed lopende initiatieven tijdens het *Iedereen doet mee* festival. Een eigen logo van *Iedereen doet mee* draagt bij aan de herkenbaarheid van de resultaten uit en binnen de opgave. Daarnaast worden ook de communicatiekanalen van de gemeente ingezet zoals de informatiepagina, persberichten en social media.

Gebiedsgericht werken

Binnen de pilot (Molenvliet en Harmelen) Gebiedsgericht werken gebeurt er veel. De partners, organisaties, platforms, verenigingen, bedrijven, winkeliers en inwoners in het gebied werken samen om het gebied inclusief te benaderen. Zij delen hun kennis over de wijk en dragen vervolgens vanuit hun eigen expertise bij aan gemeenschappelijke doelen. Geen krachtenspel maar samenspel.

Cijfers en feiten over een gebied worden aangevuld met individuele verhalen die ter plaatse zijn opgehaald. Vanuit een algemeen beeld kom je via het kleinere verhaal dieper in de haarvaten. Zo kun je vanuit de kracht van mensen werken aan vraagstukken op leefbaarheid in het gebied. Het gesprek vindt plaats op locatie. Daar waar de inwoner is.

Bij participatietrajecten van de gemeente in de openbare ruimte wordt de inwoner benaderd op een manier die bij hem past. Er wordt maatwerk toegepast als inwoners geïnformeerd worden over plannen. Dat resulteert in verschillende vormen van communicatie: een bezoek, een aangepaste brief of een gesproken bericht.

Gebiedsgericht werken is erop gericht dat elke inwoner een gewaardeerde rol kan vervullen. Het proces van initiatief nemen (initiatievenloket) wordt inclusief ingericht. Dat betekent dat iedereen het loket kan vinden, zowel offline als online, dat er goede coaching is (bij het plannen maken en / of bij de uitvoering) en dat criteria voor subsidiëring inclusief zijn. We faciliteren wat nodig is om een zo groot mogelijke diversiteit aan mensen te betrekken als initiatiefnemer en deelnemer.

Inclusief ontwerp

In het inclusief ontwerp werken we via twee lijnen:

- Het inclusief vormgeven van projecten. In nieuwe projecten kan ‘Iedereen doet mee’ sterker tot uiting komen. In lopende projecten wordt ‘Iedereen doet mee!’ meegenomen daar waar mogelijk.
- Het ontwikkelen van visie en criteria via de masterclasses en ontwerp sessies Inclusief Ontwerp.

Op dit moment wordt inclusief ontwerp meegenomen in de nieuwbouwprojecten ‘Hof van Harmelen’ en ‘Buitenhof’. En in de ontwikkeling van het Molenvlietpark, de scholenbouw, de sportaccommodatie Essenlaan en de ontwikkelagenda binnenstad.

Daarnaast wordt ‘Iedereen doet mee!’ als criterium meegenomen in het Handboek Inrichting Openbare Ruimte. Hierbij wordt zowel gelet op het meenemen van inclusief ontwerp als ontwerp principe, als wel het werken volgens heldere criteria om de openbare ruimte voor iedereen toegankelijk en bruikbaar te maken.

Het afgelopen jaar zijn verder de 28 stemlokalen (en bijbehorende parkeerplaatsen) uitgebreid getest op toegankelijkheid door de organisatie Ongehinderd. De meerderheid van de stemlokalen is toegankelijk gebleken. Enkele nog niet. Eenvoudig te realiseren aanpassingen zijn direct doorgevoerd. Dit heeft ook buiten de verkiezingsperiode positieve consequenties voor de toegankelijkheid van deze openbare

gebouwen door het jaar heen.

Inclusie op de werkvloer

Binnenkort start de gemeente met een traject op om het inclusieve karakter van haar eigen werkgeverschap te verbeteren. Eerst wordt gekeken hoe de stand van zaken nu is. Om op grond daarvan gezamenlijk actiepunten voor een inclusieve werkvloer te formuleren. Zij trekt daarin op met andere werkgevers. Veel mensen profiteren van de nieuwbouw van het gemeentehuis. We zijn op dit moment bezig om het inclusieve karakter van het gemeentehuis te versterken. Vanuit het bedrijfsrestaurant stromen de eerste mensen uit naar een betaalde baan.

Samen met FermWerk, werkt de gemeente aan een nieuwe werkgeversbenadering. Om input te verzamelen zijn hiervoor 10 bij 'iedereen doet mee!' betrokken werkgevers gebeld. Na de zomer is er weer ruimte bij deze werkgevers om een volgende stap te zetten. Vanuit het bedrijfsrestaurant stromen de eerste mensen uit naar een betaalde baan.

Cultuur, vrije tijd & sport

Naar aanleiding van de feestelijke aftrap is 'iedereen doet mee' een regulier onderwerp geworden in de gesprekken tussen clubs en verenigingen en college en beleidsadviseurs van de gemeente. In september worden samen met de clubs & verenigingen en culturele organisaties verdere acties ondernomen.

Inclusie in het onderwijs

Uit de feestelijke aftrap kwam het initiatief om de aansluiting tussen primair en voortgezet onderwijs te verbeteren (aansluiting tussen 10 en 14). En om er met elkaar aan te werken dat er meer kinderen in Woerden op school kunnen blijven. Om in kaart te brengen wat daarvoor nodig is, loopt er op dit moment een onderzoek, uitgevoerd door studenten bestuurskunde. Op de aansluiting van 10 tot 14 jaar zijn SPCO, Kalisto en het Kalsbeek College bezig om samen met andere scholen actie te ondernemen

---

Inleiding:

N.v.t.

Kernboodschap:

N.v.t.

Financiën:

N.v.t.

Vervolg:

N.v.t.

Bijlagen:

17I.02399 Routekaart
18R.00704 Plan van aanpak
18R.00564 Amendement Iedereen doet mee

De secretaris,

drs. M.H.J. van Kruisbergen MBA

De burgemeester,

V.J.H. Molkenboer

Routekaart Woerden Inclusief

Lokale Inclusie agenda Woerden

Anouk Bolsenbroek

April 2017

Inhoud

Introductie	4
1. Routekaart Inclusie in het onderwijs	10
2. Routekaart De Inclusieve Arbeidsmarkt	23
3. Routekaart Cultuur, vrije tijd & sport	42
4. Routekaart De Inclusieve Buurt	59
Routekaart Woerden Inclusief: Het overzicht	77
Begroting Woerden Inclusief 2017 – 2018	88
Bijlage: Opbrengst Brede Werkconferentie Woerden Inclusief	89

Introductie

Als een van de eersten in Nederland heeft Woerden een Lokale Inclusie Agenda opgesteld. Je vindt het resultaat daarvan in deze 'Routekaart Woerden Inclusief'. Deze Routekaart is erop gericht dat elke inwoner van Woerden en de dorpen gelijkwaardig mee kan doen. In clubs & verenigingen, op school, op het werk of in de buurt. Het maakt niet uit wat je leeftijd, culturele achtergrond, inkomen, gender, talenten of beperkingen zijn. De samenleving is gebouwd op de interesses en talenten van alle inwoners.

Deze routekaart is het reismagazine van Woerden Inclusief. Je kunt erin lezen hoe we stapsgewijs aan zo'n samenleving zullen werken. Je vindt ook alle verhalen, inzichten, voorbeelden die hebben bijgedragen. In totaal hebben zo'n tweehonderd mensen uit Woerden en de dorpen hun kennis ingebracht bij het opstellen van deze routekaart. We willen hen daar heel hartelijk voor bedanken.

Wat kun je lezen in deze routekaart?

In dit hoofdstuk, de introductie, vind je aanleiding en achtergrond van de routekaart. En waarom we eigenlijk van start zijn gegaan met het werken aan een inclusieve samenleving. In de volgende hoofdstukken zijn vier routekaarten opgenomen:

- Inclusie in het onderwijs,
- De inclusieve arbeidsmarkt,
- Cultuur, vrije tijd & sport
- De inclusieve buurt

In deze routekaarten kun je lezen wat inwoners en organisaties belangrijk vinden om het eerst aan te pakken. En hoe zij de eerste stappen naar een inclusieve samenleving in Woerden en de dorpen willen zetten.

In het laatste hoofdstuk vind je de speerpunten van de lokale inclusie agenda samengevat. Je vindt er ook een handreiking voor hoe we de komende tijd te werk zullen gaan om deze speerpunten te realiseren.

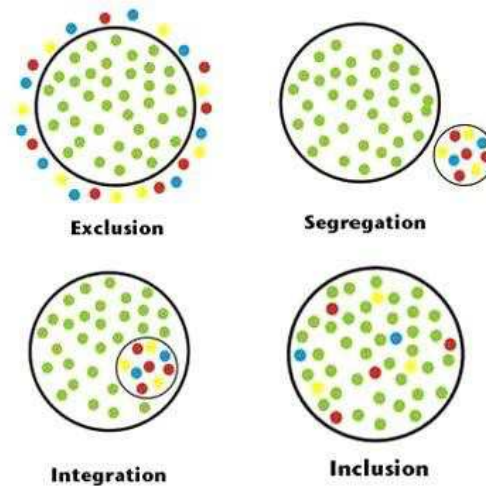
Wat is inclusie?

Inclusie betekent toenemende participatie van elk individu in de samenleving, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten en beperkingen. De inclusieve samenleving is een samenleving waaraan iedereen optimaal kan deelnemen (Bolsenbroek & Van Houten, 2010).

Inclusie kan worden gezien als onderdeel van een continuüm waarvan de andere pool uitsluiting is (Unesco, 2005). Toegepast op bijvoorbeeld onderwijs is er sprake

van uitsluiting als kinderen helemaal geen onderwijs volgen. Segregatie gebeurt als kinderen wel onderwijs volgen, maar apart van andere kinderen, bijvoorbeeld in speciale scholen. Van integratie is sprake als individuen worden bijgespijkerd om in een specifieke samenleving, school of werkplek te functioneren. Bij inclusie gaat het om de omgekeerde beweging. Werken aan een inclusieve samenleving betekent het gezamenlijk vormgeven aan een samenleving, scholen, wijken, clubs en arbeidsmarkt waar iedereen optimaal kan deelnemen.

Gekozen is bij het opstellen van de Routekaart Woerden Inclusief, uit te gaan van een brede visie op inclusie: diversiteit is het uitgangspunt. 'Het gaat om het meedoen van inwoners ongeacht etniciteit, religie, taal, culturele achtergrond, seksuele voorkeur en om mensen met een beperking (Raadsinformatiebrief 'Inclusie' 5 juli 2016).

Wat is de aanleiding voor deze reis?

Op 5 april 2016 heeft de gemeenteraad van Woerden als een van de voorloper gemeenten [de Motie 'Opstellen lokaal inclusie beleid'](#) ingediend. Aanleiding voor deze motie is de ratificatie, de invoering van het [VN Verdrag voor de rechten van mensen met een handicap](#) in Nederland op 14 juli 2016. Veel gemeenten in Nederland grijpen de invoering van dat Verdrag aan als kans om te werken aan een inclusieve samenleving. Dit Verdrag en de uitwerking ervan in de publicatie '[Van Verdrag naar Inclusie](#)' van het College van de Rechten van de mens vormt voor ons een minimale check op onze ambities voor deze routekaart.

Hoe zijn we aan de slag gegaan?

Terwijl we aan inclusie werkten, wilden we gelijk vanaf het begin een inclusieve werkwijze hanteren. We zijn aan de slag gegaan volgens de volgende vijf ontwerpprincipes:

- 1. Starten vanuit het leven van mensen* Er wordt direct maatschappelijke waarde gecreëerd door te werken aan *concrete initiatieven* op het niveau van de dagelijkse levenssfeer: de klas, de club, buurt of werkvloer.
- 2. Inclusie in brede zin* Een brede visie op inclusie waarbij het gaat om toenemende participatie van elk individu in de samenleving, ongeacht culturele achtergrond, leeftijd, taal, gender, inkomen, talenten en beperkingen.
- 3. Co-creatie van inclusieve initiatieven door inwoners, maatschappelijke organisaties ondernemers, en gemeente.* Inclusief procesontwerp, een grote diversiteit aan inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers werkt in cocreatie aan visie, ontwerp en uitvoering van de plannen.
- 4. Van praktijk naar beleid* Vanuit een inventarisatie op de inclusieve realiteit in Woerden, via ontwerp & ontwikkeling van nieuwe initiatieven (lerend organiseren) komen we tot nieuw beleid.
- 5. Stapsgewijs groeien in inclusie* Het gaat om een meerjarig perspectief waarbij steeds nieuwe prioriteiten worden gesteld.

Wat ligt er aan de basis van deze routekaart?

De routekaart is ontwikkeld in een cocreatie van inwoners, organisaties en gemeente. Hoe kwam die tot stand en wie hebben er bijgedragen?

Ruim zestig mensen en organisaties hebben hun verhaal verteld in de *interviews* thuis of op het werk. De inwoners en organisaties hebben we gevonden via sleutelfiguren in Woerden en de dorpen. En door rond te vragen: 'Kent u iemand die alles weet van Harmelen?' Mensen die veel weten van Woerden, Harmelen, Zegveld of Kamerik hebben hun kennis ingezet. Via, via kwamen we steeds meer mensen op het spoor, tot we een netwerk hadden van tweehonderd inwoners en mensen met verstand van onder andere onderwijs, de arbeidsmarkt, cultuur & sport, maatschappelijke organisaties, de buurt of zorg & welzijn. Van dit interviewonderzoek is een aparte rapportage opgesteld, als bijlage bij deze routekaart.

Er zijn **vijf thematafels** georganiseerd waar ruim tachtig mensen uit Woerden en de dorpen van gedachten hebben gewisseld over mooie voorbeelden, knelpunten en ideeën voor de routekaart Woerden Inclusief: in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, in de buurten en de fysieke omgeving, bij clubs, verenigingen en in het culturele leven en natuurlijk ook de toegankelijkheid van de fysieke omgeving, de digitale wereld en communicatie. Van elke thematafel is een getekend verslag gemaakt, waarop je de gesprekken kunt volgen.

Door middel van de **Quickscan Inclusieve Gemeenten** onderzochten beleidsadviseurs van de gemeente hoe inclusief de gemeente zelf is in haar beleid en haar manier van organiseren.

Een brede **Vorbereidingsgroep** van inwoners, maatschappelijke organisaties, scholen, ondernemers, clubs & verenigingen, culturele organisaties, vertegenwoordigers van de participatieraad, en gemeenteraadsleden volgde het proces op de voet. Zij brachten hun contacten in met sleutelfiguren uit Woerden en de dorpen. Zij vroegen door en hebben hun input gegeven voor het veranderproces in de Routekaart. Inspiratie, reflectie en denkracht dus!

In de **Werkgroep Woerden Inclusief**, werd vooral nagedacht over de vraag: als de routekaart er nu is, hoe gaan we het proces van leren & veranderen dan vormgeven? Deze werkgroep bestond uit mensen van bijna alle teams van het gemeentehuis.

Met al deze input hebben inwoners, organisaties en raadsleden prioriteiten gesteld voor de korte, middellange en lange termijn tijdens de **Brede Werkconferentie Woerden Inclusief** van 28 maart 2017. Waar willen we dat onze route op weg naar inclusie eerst langs voert? En waar gaan we daarna naartoe? Uit deze brede werkconferentie zijn ook al mooie initiatieven voortgekomen, waarin inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en gemeente gelijk aan de slag zijn gegaan om de eerste stappen al te realiseren.

De volgende stappen van Woerden Inclusief

Het realiseren van deze routekaart was nog maar een éérste stap in Woerden Inclusief. Komende twee jaar gaan we als inwoners, bedrijven, scholen, clubs & verenigingen, maatschappelijke organisaties, buurtinitiatieven en gemeente aan de slag om de speerpunten in de routekaart te realiseren. Elk van deze partijen hebben we daarbij nodig. Hoe we dat gaan doen, gaan we gezamenlijk vormgeven. Wel is alvast een belangrijke basis gelegd in deze routekaart, waarin we met elkaar een aantal aanknopingspunten hebben geformuleerd aan de hand waarvan we te werk zullen gaan. Deze vind je in het laatste hoofdstuk. Hier geven we alvast een overzicht van de fasen van Woerden Inclusief.

Fase 1: Luisteren & Verkennen (afgelopen half jaar)

- Inwoners, organisaties en gemeente stellen samen de Routekaart Woerden Inclusief op.

Fase 2: Inspiratie & Initiatief (zomer 2017 - najaar 2018)

- Het realiseren van de speerpunten van Woerden Inclusief en het creëren van mooie voorbeelden waar we van kunnen leren.
- Monitoring van de resultaten. Wat heeft het opgeleverd?

Fase 3: Leren & ontwikkelen (najaar 2018)

- Inventariseren van de leeropbrengst. Op basis van de nieuwe inzichten ontwikkelen inwoners, organisaties & gemeente gezamenlijk een visueel plan voor Woerden en de dorpen.

Fase 4: Borgen & Verspreiden (voorjaar 2019 – najaar 2019)

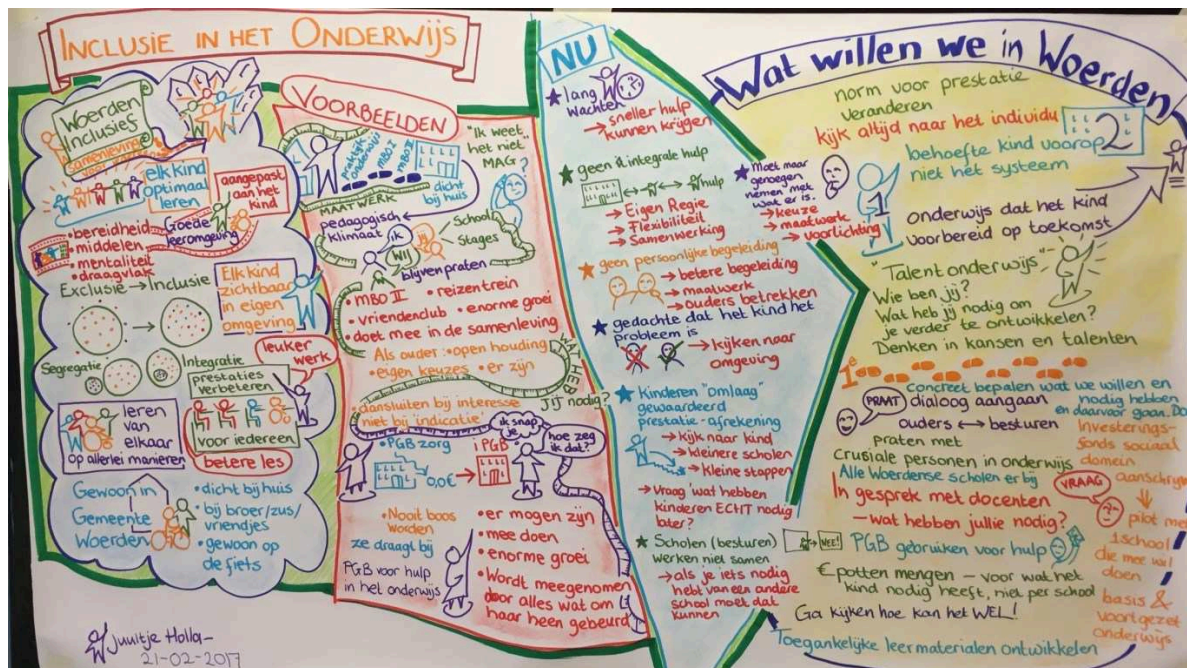
- Verankering in beleid en praktijk, ontwerp nieuwe cyclus.

Veel leesplezier!

Hartelijke groet,

Woerden Inclusief

Routekaart Inclusie in het onderwijs

‘Een school waar elk kind optimaal kan leren!’

1. Wat is Inclusie in het onderwijs?

‘Bij inclusie in het onderwijs leren alle kinderen samen, maar ieder op zijn of haar eigen niveau. Het gaat erom een leeromgeving te creëren waar elk kind optimaal kan leren, maakt niet uit wat je culturele achtergrond, status, taal, inkomen, talenten en beperkingen zijn.’

Bij inclusie in het onderwijs kunnen alle kinderen uit de buurt samen naar school. Maar het is meer dan dat. Het is een specifiek onderwijsconcept, waarbij veel aandacht is voor het pedagogisch klimaat en waarbij de schoolprestaties van de kinderen worden gebruikt als uitgangspunt om de manier van lesgeven te verbeteren. Het kind wordt niet aangepast aan de school, maar de school wordt aangepast aan alle kinderen. Heel actief wordt gezocht naar manieren om aan te sluiten bij interesses en talenten. Hiermee gaat inclusie in het onderwijs ook verder dan passend onderwijs. Niet alleen omdat elk kind naar de buurtschool kan. Maar ook omdat je de school, met haar manier van lesgeven en de leerdoelen, aanpast aan élk kind. Zo wordt bij binnenkomst elk kind gevraagd wat het wil leren, wat het wil bijdragen aan de school en waar het support bij nodig heeft. In projectonderwijs werken alle kinderen samen, maar vervullen zij afhankelijk van hun eigen leerdoelen, interesses en talenten hun eigen taken (coöperatief leren). Diversiteit wordt gezien als bron van leren, in plaats van iets waar een oplossing voor moet worden gezocht. Een overblijfcordinator uit Woerden vertelt:

'Ik ben overblijf coördinator op een christelijke school, maar die intercultureel georiënteerd is. Van de 25 kinderen zijn er 10 Irakees, Egyptisch, Marokkaans. De diversiteit onder kinderen is dus groot. Je moet dan wel met heel veel dingen rekening houden bij de overblijf. Veel moeders helpen mee, maar ook mensen van buiten school. Want ze krijgen een vrijwilligersvergoeding, daarom zijn er ook veel buitenlandse moeders die dit doen. Eerst waren moeders tegen de buitenlandse moeders, maar nu vinden ze het vanzelfsprekend. Dat is heel belangrijk voor kinderen omdat daar het begin van samenleven begint.'

Er zijn in Nederland al een aantal scholen die actief streven naar inclusie in het onderwijs. Kijk bijvoorbeeld naar de onlangs verschenen publicatie over de 'Zo kan het ook scholen' (Greven & Hartholt, 2016). Inclusie in het onderwijs is heel goed te combineren met andere onderwijsconcepten. Op de thematafel over Inclusie in het onderwijs kwamen al enkele zeer mooie initiatieven uit Woerden naar voren die in deze richting wijzen. Inclusie in het onderwijs betekent iets voor alle leerlingen. Leerlingen zonder beperking hebben dezelfde of betere academische leerprestaties, betere sociale vaardigheden en een beter probleemoplossend vermogen. Leerlingen met een beperking hebben daarnaast ook nog meer kans op een betaalde baan. Dit geldt ook voor kinderen uit gezinnen met financiële problemen. Een ouder vertelt zijn verhaal op de thematafel:

'Onze zoon zit in groep 7 van een gewone reguliere basisschool in een van de dorpen. Het gaat daar heel erg goed en de verwachting is dat hij in de toekomst naar het VMBO kan. Het was in het verleden erg moeilijk om een reguliere school voor hem te vinden. Omdat hij downsyndroom heeft durfden weinig scholen het aan. Ook hebben we last gehad van schotten tussen onderwijs en ondersteuningsbudget, maar nu met het IPGB kunnen we de financiële middelen inzetten, zodat hij met ondersteuning gewoon regulier onderwijs kan volgen. Doordat hij op een gegeven moment mee mocht doen is hij echt opgebloeid. Voor de andere kinderen maakt het niks uit dat hij de enige is met een gediagnosticeerde beperking.'

Ook de school waar we tijdens de thematafel te gast waren, heeft positieve ervaringen met het vormgeven aan een diverse leeromgeving:

'Er gebeuren veel activiteiten in school. Wat ik heel positief vind is dat de school echt gericht is op het kind en dat ze ervan uitgaan dat je allemaal anders bent. Iedereen werkt op school aan zijn/haar eigen doel. Werken vanuit doelen zorgt dat je niet vastzit aan een methode. Om de leerstof aan te bieden hebben we verschillende leskisten ontwikkeld. In een leskist over geschiedenis zit een muziekkartaal, een samenwerkingskartaal, een kunstkartaal en een leeskartaal. Uit de verschillende methodes worden oefeningen gehaald. Kinderen kiezen met hun kaart een eigen manier om de stof eigen te maken, maar worden ook gestimuleerd andere kaarten te

kiezen. Zo leren ze op verschillende manieren met de stof omgaan. Ze krijgen uitleg en moeten het dan eerst aan de buurman vragen als ze iets niet weten. Hoe zou jij het oplossen?’

Hier worden bewust didactische benaderingen, zoals peer tutoring en zelf ontwikkeld leermateriaal ingezet om de gehele diversiteit aan kinderen te bedienen. Soms wordt ook expertise ingewonnen buiten de school, zoals deze vraag die bij de sportservice binnenkwam. Zij zochten een manier om de gewone gymles anders vorm te geven, zodat een jongen in een rolstoel ook mee kan doen:

‘Er kwam laatst een vraag binnen van een reguliere school. Ze vroegen zich af hoe ze een jongen in een rolstoel die op de reguliere school zat mee konden laten doen in de gymles. Dan ga ik op bezoek en verbindt hen met wat er als is aan kennis en kunde in de buurt. Op het revalidatiecentrum is heel veel ontwikkeld aan oefeningen e.d. in een gewone setting. Zo zouden sportleraren ook getraind kunnen worden hoe zij op een reguliere school met kinderen met gedragsproblemen om kunnen gaan.’

Op deze manier komt de expertise naar de school toe, en wordt de leerkracht ondersteund om een inclusieve leeromgeving te creëren.

Wat betekent inclusie in het onderwijs?

Inclusief onderwijs:

- Scholen, cursus & opleidingscentra zijn toegankelijk voor elke inwoner.
- Onderwijs wordt op zodanige wijze vormgegeven dat elk individu optimaal kan leren.
- Leerlingen leren samen, maar toch ieder op zijn of haar eigen niveau.

Iedere individuele inwoner kan:

- Regulier onderwijs volgen.
- Scholing & opleiding volgen van eigen keuze.
- Zelf sturing geven aan eigen groei & ontwikkeling.
- Levenslang leren in opleiding, werk & vrije tijd.
- Een door werkgevers erkende startkwalificatie halen.

2. Hoe is het in Woerden? En wat vinden we belangrijk?

Wat geven scholieren & studenten, ouders, leerkrachten en beleidsmakers aan over inclusie in het onderwijs in de huidige situatie? Wat zijn knelpunten en wat vinden we belangrijk? In *Woerden Inclusief* hebben inwoners, scholen en beleidsmakers met elkaar van gedachten gewisseld in de interviews, in de Quickscan inclusieve gemeenten en tijdens de thematafel. Wat komt daaruit?

We hebben mooie voorbeelden gezien van scholen die aan de slag zijn gegaan met diversiteit in het onderwijs. Scholen waar het normaal is dat kinderen met een Nederlandse en andere culturele achtergrond, inclusief kinderen die gevlucht zijn samen in de klas zitten. Er zijn scholen waar kinderen met een beperking welkom zijn. Toch kan er ook nog veel verbeteren in Woerden en de dorpen. Wat vertellen inwoners en scholen daarover?

Vriendschappen opbouwen

‘Een normale school mogen afmaken! Als je daar vrienden hebt wordt je uitgenodigd op feestjes. Dan doe je gewoon mee in de buurt. Als je op een speciale school zit word je niet meegetrokken door de samenleving.’

Acceptatie van wie je bent, kansen krijgen, welkom zijn en vriendschappen opbouwen, worden veel genoemd in de verhalen over inclusie in het onderwijs. Mensen die we gesproken hebben geven aan dat deelnemen aan onderwijs in je eigen buurt belangrijk is. Omdat je dan automatisch deel uitmaakt van de samenleving en relaties opbouwt voor de toekomst. Erbij horen is belangrijk voor je zelfvertrouwen, voor wie je bent. Mensen zien school echt als een plek waar je daarmee ervaring kunt opdoen.

‘Kinderen moeten met de bus, anderhalf uur heen en anderhalf uur terug, drie uur in totaal. Ze zijn eigenlijk al kapot als ze op school aankomen. Dat betekent niet alleen wat voor wat ze in die tijd kunnen leren, maar ook voor wat zij in hun vrije tijd kunnen doen, voor contact met vriendjes en vriendinnetjes.’

‘Een brede school zou veel meer maatschappelijke functies ook moeten vervullen. Nu zitten er twee scholen in, maar de pauzes zijn op verschillende tijden en leerlingen doen heel weinig samen. Niet iedereen profiteert van projecten. Hoogbegaafde kinderen bv, zou je juist daar moeten houden! Er wordt nu weinig gedaan om te verbinden.’

Kansen voor de toekomst

Tijdens de interviews spraken we meerdere jongeren die tijdens hun schoolcarrière geswitcht zijn van regulier naar speciaal onderwijs. Juist omdat ze daar meer faciliteiten zouden hebben om hen toe te rusten om te leren.

'Ik ben naar de school voor langdurig zieke kinderen gegaan. Dat vond ik op dat moment niet zo erg. Pas later ben ik dat als bijzonder gaan ervaren: ik ben vreemd, ben apart, sta ernaast. Ik heb in het speciaal onderwijs een achterstand opgelopen, eigenlijk heb ik drie jaar onderwijs gemist. Mijn jongere broertje ging me voorbij.'

'Ik zat op een normale school met een rugzakje, werd dan steeds uit de klas gehaald. Ik heb er wel veel geleerd, maar mocht van de gemeente daar niet verder. Daarna ben ik naar het VSO gegaan. Ik zat daar in de B-stroom. Boodschappen doen, zwemmen e.d. "Beetje TV en rekenen...". Ik wilde op de normale school blijven, daar leerde ik rekenen, lezen en schrijven.'

Bij deze jongeren kwam het leren juist minder goed uit de verf, terwijl de doorverwijzing er juist op gericht was om dat te verbeteren.

Voortgezet onderwijs

Problemen worden het diepst gevoeld in het Voortgezet onderwijs.

'In het basisonderwijs gaat het op zich goed. Bij voortgezet onderwijs is het anders. De leraren hebben deze kinderen onvoldoende in beeld. De grote leerfabrieken zijn voor bijvoorbeeld veel (autistische) kinderen lastig.'

'Het voortgezet onderwijs is grootschalig. Je moet het zelf weten hoe je ermee om zou kunnen gaan. Mijn zoon heeft psychische klachten en is vastgelopen in het onderwijs. Er bleek een gebrek aan kennis en individueel kijken. Er werd niet goed gesignaleerd wat er speelde en uiteindelijk is hij verzopen in de grote massa.'

Het is eigenlijk onvoorstelbaar dat er ondanks de discussies over het voortgezet onderwijs landelijk niets ingrijpends gebeurt om iets aan dit systeem te doen. Wat kan er in Woerden aan worden gedaan? Hoe kunnen alle kinderen in Woerden de beste startpositie krijgen voor de toekomst? Met kansen op werk en het leveren van een waardevolle bijdrage aan de samenleving gebaseerd op hun interesses en talenten? Van welke nieuwe en veelbelovende inzichten uit Woerden, binnen- en buitenland kan gebruik worden gemaakt? Zijn er landelijk ontwikkelingen waarop kan worden aangehaakt?

Vervolgonderwijs

Doorleren, we hebben enkele mensen van begin twintig gesproken die aangeven dat zij graag zouden willen doorleren, maar daar op een of andere manier niet de kans voor krijgen. Hebben jongeren met een beperking dezelfde kansen op een vervolgopleiding als andere jongeren?

'Ik weet niet of er nog verder opleidingen zijn, bijvoorbeeld op een ROC. Ik wil graag grafisch ontwerper worden. Het is belangrijk dingen te leren anders kom je niet verder. Ik wil nog veel leren, maar ik heb een Wajonguitkering en dan is verder leren heel lastig in verband met regels.'

Thuis zitten

Een ander issue is thuis zitten. Tijdens de interviews en thematafel waren ouders van kinderen aanwezig die herhaaldelijk thuis hebben gezeten.

'We hebben hulp ingeroepen, maar er waren wachtlijsten en het was niet duidelijk uit welk potje het moest komen. Daardoor was de hulp uiteindelijk te laat en kwam mijn kind thuis te zitten. Directe hulp had veel verschil gemaakt. Hoe kan ondersteuning meer integraal en flexibel zijn?'

'De gemeente wil niet dat deze kinderen thuis zitten, want dan vallen ze onder hun verantwoordelijkheid. Scholen betalen alleen onderwijs binnen de muren van de school. Het niet melden van thuiszitten is in het belang van de school, want dan ontvangen ze toch geld. Niemand is verantwoordelijk voor dit onrecht. Na een paar jaar strijden, pakken ouders tegen wil en dank de vrijstellingsregeling maar aan. Kinderen zijn hier letterlijk ziek van geworden. Er zijn zelfs uithuisplaatsingen uit voort gekomen.'

In dit soort gevallen hebben inwoners het gevoel dat problemen nog te vaak bij het individuele kind worden neergelegd, in plaats van bij het schoolsysteem. Tijdens Woerden Inclusief hoorden we dat er sinds kort ook jeugdhulpwerkers in het voortgezet onderwijs actief zijn. Dit zou hier iets in kunnen betekenen. Zeker als deze ondersteuning er ook op gericht is leerkrachten en scholen te helpen een inclusieve leeromgeving vorm te geven.

Samen optrekken om hier iets aan te doen

Op de thematafel vertelde een van de ouders over haar dochter, die op de praktijkschool heeft gezeten in Woerden.

'Op de praktijkschool in Woerden ging het goed. Er zijn korte lijnen: als het even niet werkt, weet jij wat er nu nodig is. Maatwerk dus. Het aantal uren is langzaam opgebouwd. Met praktijk begonnen en langzaam uitgebreid met andere vakken. Ze was dichterbij huis, zat lekkerder in haar vel, had meer energie en meer interesses. Ze werd er geaccepteerd. Nu volgt ze MBO 2 in Utrecht. Ze reist zelfstandig met de trein en heeft een mooie vriendenclub. Ze heeft echt een enorme groei doorgemaakt en doet mee met de samenleving.'

We hoorden meerdere verhalen over dat de praktijkschool erin slaagt individuele talenten naar voren te laten komen en goed naar de individuele jongere te kijken. Wat kan (het kind) wel? Ook op andere scholen, zoals in de voorbeelden uit de introductie, zagen we daar al mooie voorbeelden van.

Het geluid is echter dat het slagen van de individuele schoolcarrière van kinderen en jongeren nog te veel afhankelijk is van het geluk de juiste school of leerkracht te treffen, de doorzettingskracht van ouders of een schooldirecteur. In het huidige systeem van passend onderwijs komt er te veel op de schouders van de leerkracht te liggen. Hoe kunnen de scholen, ouders, besturen, samenwerkingsverbanden en gemeente de handen ineenslaan in Woerden en de dorpen om een leeromgeving te creëren waar elk kind optimaal kan leren? Met gebruik van alle kennis die in binnen- en buitenland al voorhanden is? Daarvoor is lef nodig, gezamenlijk leren & experimenteren en vooral doorzettingskracht. Van belang is hierbij ook om het gesprek met de landelijke overheid aan te gaan om de juiste voorwaarden te creëren.

Wat zegt het beleid?

Tijdens Woerden Inclusief is er met scholen, schoolbestuurders en samenwerkingsverbanden van gedachten gewisseld over inclusie in het onderwijs. Met name ook in het kader van de scholenbouw. De afgelopen tijd is nog meer ingezet om thuiszitters te voorkomen en vrijstellingen van de leerplicht worden zorgvuldiger behandeld. Het is belangrijk om in de komende periode vooral samen te werken met de samenwerkingsverbanden, scholen en ouders om stappen richting inclusie in het onderwijs te zetten. Ook in de scholenbouw worden de eerste kleine aanpassingen gemaakt die het mogelijk maken dat een grotere diversiteit aan kinderen samen kan leren.

3. Hoe willen we aan inclusie werken? Wat willen we bereiken?

Tijdens de thematafel ontstaat een kritische reflectie op het schoolsysteem. In het huidige systeem staan de prestaties van de scholen voorop, scholen worden gerankt naar slagingspercentages en scores bij de cito toets. Ook is het onderwijs nogal cognitief van aard. De vraag wordt gesteld of het huidige onderwijs tegemoetkomt aan de vaardigheden die er in de toekomst van de kinderen wordt gevraagd. Een school die mooie vorderingen maakt op het gebied van inclusie in het onderwijs, kan door de huidige dynamiek in ranking, en door de praktijk van inspectie nadeel ondervinden. Het kan ook een aanzuigende werking krijgen, waarmee je het tegenovergestelde bereikt en een speciale school lijkt te worden. Daarom is het belangrijk dat veel scholen meedoen.

Tijdens een verkennend gesprek kwamen allerlei vragen aan de orde. Hoe kunnen we alle lagen van het onderwijssysteem betrekken bij het vormgeven aan inclusie? Voor welke issues moet het meest urgent een oplossing worden gezocht? Hoe kunnen geldstromen bijdragen aan inclusie in het onderwijs? Hoe kan de inspectie bijdragen? Zijn er extra handen in de klas nodig? Hoe kunnen we bewust zorgen voor een cultuuromslag?

De zaken die het meest urgent werden gevoeld waren het gevoel nergens meer bij te horen als je naar een school in een andere stad moet, het gevoel dat speciaal onderwijs een negatief effect heeft gehad op kansen in het latere leven, en het gevoel dat hulp te laat was om thuiszitten en afstromen te voorkomen. Het belang om in de buurt naar school te gaan werd gevoeld.

Tijdens de brede werkconferentie van Woerden Inclusief was veel betrokkenheid zichtbaar van inwoners en organisaties die graag meedenken om de volgende stappen vorm te geven (zie bijlage). Een greep uit de ideeën die zijn genoemd (zie verder de bijlage): Heb oog voor de bezwaren van scholen! Vaak hebben die te maken met capaciteit, zoek samen met alle betrokkenen naar wegen om deze op te lossen. Start minimaal één good practice inclusieve school en zet in op meer ondersteuning of een extra leerkracht (in opleiding) in de klas. Ontschot budgetten om dit mogelijk te maken, zo nodig in gesprek met de overheid. Zorg voor deskundigheidsbevordering voor leerkrachten. Maak voorlichting over LHBT onderdeel van de gewone lessen over seksualiteit op de middelbare school. Leer alle kinderen gebarentaal. En op de langere termijn: Investeer in 21^e eeuwse vaardigheden in basis- en voortgezet onderwijs en toegankelijkheid van het regulieronderwijs voor iedereen.

4. Welke inspiratie hebben we opgedaan?

Tijdens de thematafel kwamen diverse mooie al eerdergenoemde voorbeelden voor het werken aan inclusie in het onderwijs naar voren. Daarnaast is er wereldwijd veel informatie beschikbaar over inclusie en is er veel onderzoek gedaan. Mooie bronnen zijn de filmpjes over de SWIFT schools, de Index voor Inclusie en de literatuur over didactische benaderingen voor inclusie in het onderwijs. Daarnaast is er in enkele landen ook ervaring opgedaan met het vormgeven aan een nationaal curriculum dat je op verschillende niveaus kan doorlopen. Hoe zou het zijn als je rekenen op tien verschillende niveaus kan afronden? Zodat je altijd een diploma haalt waardoor werkgevers kunnen weten waar jouw kwaliteiten liggen?

Hoe begin je?

‘Voor het vormgeven aan inclusief onderwijs is lef nodig, en experimenteeruimte.’

Scholen kunnen op verschillende manieren beginnen met inclusie in het onderwijs. Sommige scholen beginnen met één kind, één ouder, één leerkracht. Het kan ook op schoolniveau beginnen: een school die besluit de deuren open te zetten voor elk kind uit de buurt. Nationale overheden kunnen bewust vormgeven aan inclusie in het onderwijs. Een voorbeeld is de beweging die Nieuw-Zeeland eind jaren negentig heeft ingezet. Tenslotte kan het ook regionaal of gemeentelijk worden opgepakt. Door bijvoorbeeld op vijf scholen in elk één klas een cocreatief initiatief op te starten en met elkaar te leren. Initiatieven die aansluiten bij de uitdagingen van de school.

[http://https://www.in1school.nl/images/Publicaties/Zo kan het ook scholen Magazine 2016 Digitaal.pdf](http://https://www.in1school.nl/images/Publicaties/Zo_kan_het_ook_scholen_Magazine_2016_Digitaal.pdf)

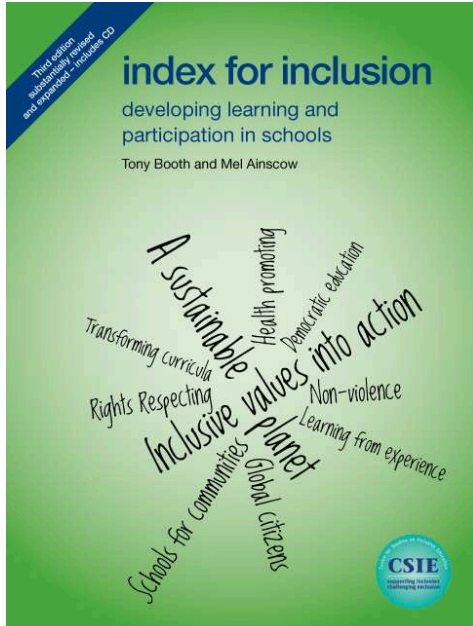

https://www.youtube.com/watch?v=NRR67_osT-Q&t=6s

Eind jaren '90 zijn ook scholen in Engeland begonnen een veranderproces vorm te geven om inclusie in het onderwijs te realiseren. Om hen te ondersteunen hebben Tony Booth en Mel Ainscow De Index voor Inclusie ontwikkeld. In dit filmpje zie je een voorbeeld van een gewone reguliere basisschool die werkt met de Index voor Inclusie als motor van verandering binnen de school.

<https://www.youtube.com/watch?v=KyvP--hth84>

5. Welke eerste stappen willen we zetten?

'Oh, ik denk dat de school waar ik werk zeker te porren is voor een pilot inclusie in het onderwijs.'

Van gedachten wisselen

Waar liggen kansen om te werken aan inclusie in het onderwijs? De deelnemers aan de thematafel willen hierover graag een breder gesprek openen in de gemeente. In een grotere bijeenkomst met alle scholen, docenten, schoolbestuurders en samenwerkingsverbanden.

Pilots Inclusie in het onderwijs

Deelnemers van de thematafel en de werkconferentie vinden het belangrijk om gewoon te beginnen, met kleine initiatieven. Investeer daarom in inclusie in het onderwijs door samen met enthousiaste leerkrachten en scholen een pilot te starten, bijvoorbeeld in vijf scholen uit basis- en voortgezet onderwijs elk een klas. Maak daarvoor gebruik van de kennis en knowhow die er in binnen- en buitenland te vinden is. Zorg daarin voor succes en resultaten. Besteed in het ontwerp van een pilot specifiek aandacht aan de vraagstukken waar de betreffende school zichzelf voor gesteld ziet in het realiseren van inclusie in het onderwijs. Besteed aandacht aan visieontwikkeling en maak gebruik van de olievlekwerking om scholen van elkaar te laten leren en in meerdere groepen en scholen initiatieven op te starten. Hiermee kan bewust worden vormgegeven aan een veranderproces. Zodat elk kind op de langere termijn op de school van keuze terecht kan.

Talentonderwijs

Een derde initiatief dat uit de thematafel naar voren kwam is het idee om talentonderwijs beschikbaar te maken voor alle kinderen. Talenten kunnen op allerlei vlakken liggen. Er zijn verschillende benaderingen bekend en voorbeelden van scholen in Nederland die werk maken van het ontdekken en ontwikkelen van talenten van individuele kinderen. Het doorlopend leren en werken met waar je goed in bent geeft veel kansen voor later.

Individuele schoolcarrières

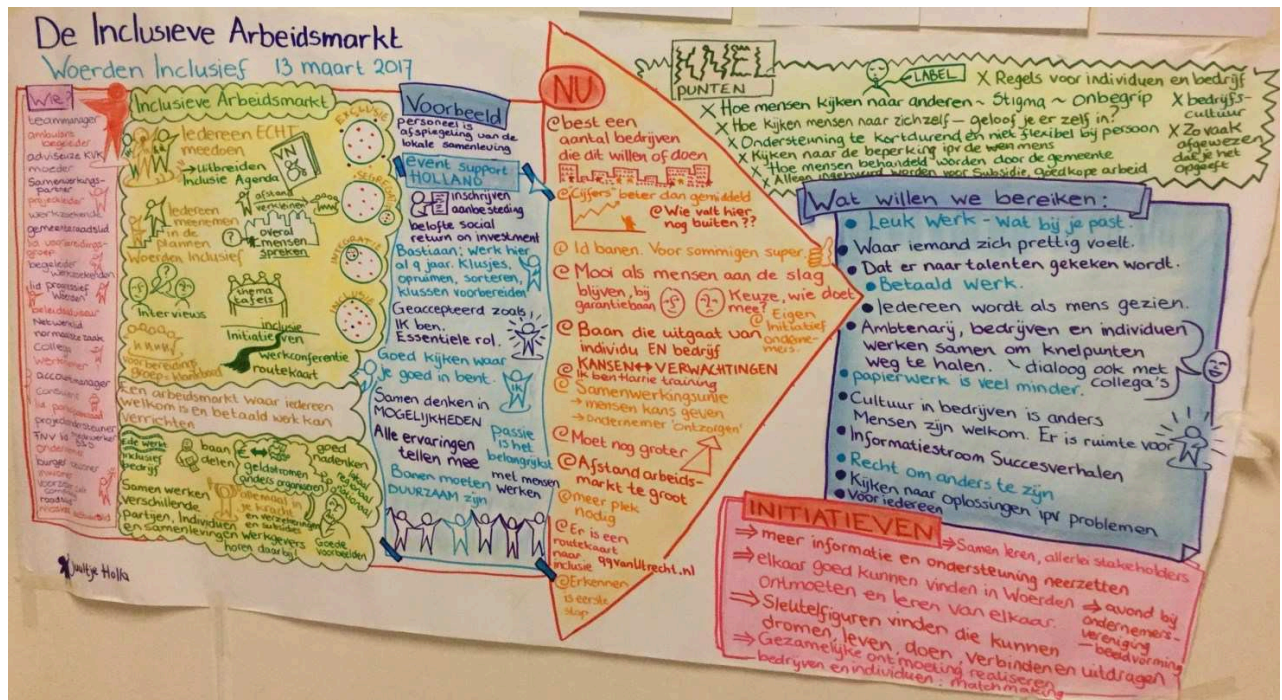
In de gemeente Woerden is ervaring opgedaan met het creëren van kansen voor individuele kinderen om deel te nemen aan het regulier onderwijs. Van het opheffen van individuele belemmeringen kan worden geleerd om de kansen van elk kind te vergroten. Door deze ervaringen de komende vijf jaar uit te breiden, worden er belangrijke stappen naar inclusie in het onderwijs gezet. Zodat elk kind vanaf 2025 op de school van eigen keuze terecht kan. In de buurt. En leerrecht heeft. Dit zou de ambitie zijn, hierover gaan we rand voorwaardelijk in gesprek met de ouders, scholen, schoolbestuurders en samenwerkingsverbanden. Besteed daarbij ook aandacht aan voor- en vroegschoolse educatie en vervolgonderwijs.

Tenslotte werden verschillende voorwaarden genoemd die bij kunnen dragen aan inclusie in het onderwijs. Zoals:

- Het mengen van geldstromen voor regulier en speciaal onderwijs
- Samenwerken met andere scholen in de regio Utrecht West die willen werken aan inclusie in het onderwijs
- Kleinere klassen of meer mensen voor de klas
- Benut het investeringsfonds sociaal domein voor inclusieve initiatieven.
- Maak studenten op de PABO vanaf het begin vertrouwd met inclusie in het onderwijs.

Routekaart De Inclusieve arbeidsmarkt

1. Wat is een inclusieve arbeidsmarkt?

Een inclusieve arbeidsmarkt is zodanig ingericht dat iedereen door middel van betaald werk optimaal kan participeren en bijdragen aan de maatschappij. Iedereen, oud, jong, ongeacht culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten en beperkingen kan tot zijn recht komen door zijn talent in te zetten op plekken waar dat nodig is. Het betekent iets voor hoe we de werkvloer en ondernemerschap vormgeven, voor hoe we geldstromen organiseren en voor hoe we de arbeidsmarkt inrichten. Wie ondersteuning nodig heeft bij het vinden of uitvoeren van werk, kan deze krijgen. Er zijn in Woerden al mooie voorbeelden beschikbaar waar dit in grote mate gestalte krijgt. Kennis waar we op kunnen voortbouwen.

Een inclusieve werkvloer

Vormgeven aan een inclusieve werkvloer betekent vormgeven aan inclusief ondernemerschap. Een inclusieve werkvloer is geen plek waar vooral mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt werken. Het gaat er juist om dat de werknemers in het bedrijf de diversiteit van de omringende gemeenschap weerspiegelen. Een Woerdens bedrijf vertelt:

'Ik heb een P&O functie. Ik geloof erin dat iedereen letterlijk aan het werk moet. Het personeelsbestand moet weergeven wat er in de maatschappij gebeurt. Hier werkt letterlijk iedereen door elkaar heen. We hebben niks aan mensen die op de bank zitten. Mijn baas werkt al jaren met mensen die een afstand tot de arbeidsmarkt hebben. Hij heeft mij in mijn P&O functie hier ook opgezet. Het bedrijf doet altijd een aanbod aan klanten op basis van social return.'

'In ons bedrijf werkt al 6 jaar een meisje uit Woerden, die we aan boord proberen te houden. Ze houdt zich bezig met het voorbereiden van schilderwerk en het snoeien van bomen. We hebben hier ook jongens die op zondag komen werken, jongens die er een zootje van gemaakt hebben. We bieden ze een baan aan, waardoor ze leven weer kunnen opbouwen, schulden kunnen afbetalen en dergelijke. We kijken heel goed naar wat we met elkaar kunnen. We moeten geen plekken creëren omdat het moet.'

Een ander bedrijf: *'We kijken naar kansen. Een voorbeeld is de vacature voor medewerker boekhouding die we hadden. Een wat oudere man die doof is reageerde op die functie. Hij had een goed CV, competenties en werkervaring waren helder beschreven en onderaan was vermeld dat hij doof is. Hij vertelde dat hij honderden sollicitaties had gedaan en maar twee keer was uitgenodigd. Voor onze functie was hij iets te licht. We hebben gekeken wat hij wel kon en een functie gecreëerd waarin hij ook nog echt kan door groeien. Vanwege zijn gehoorprobleem heeft deze man andere zintuigen erg goed ontwikkeld. Hij is bijvoorbeeld erg goed in InDesign. Dat is voor ons een fantastische meerwaarde.'*

Wat betekent inclusie op de arbeidsmarkt?

Inclusieve arbeidsmarkt:

- Er is sprake van een arbeidsmarkt die de diversiteit aan inwoners weerspiegelt. Iedereen kan betaald werk verrichten, aansluitend bij zijn of haar eigen interesses en talenten.
- Bedrijven en organisaties geven vorm aan een werkvloer waar ieder individu kan optimaal bijdragen.
- Iedere inwoner heeft voldoende inkomen om optimaal deel te nemen in de samenleving.

Iedere individuele inwoner heeft:

- Betaald werk dat aansluit bij zijn of haar interesses en talenten.
- De kans om door te groeien en naar eigen keuze stappen te zetten in zijn of haar carrière.
- Voldoende inkomen om mee te doen.
- Eigen regie over financiën.
- Recht op eigen bezit.

2. Hoe is het in Woerden? Wat vinden we belangrijk?

Wat geven inwoners, werkgevers, beleidsmakers aan over de inclusieve arbeidsmarkt in de huidige situatie? Wat zijn knelpunten en wat vinden we belangrijk? In *Woerden Inclusief* hebben inwoners, werkgevers, raadsleden en beleidsmakers met elkaar van gedachten gewisseld in de interviews, tijdens de thematafel, de werkconferentie en in de Quickscan inclusieve gemeenten. Wat komt daaruit?

Er zijn bedrijven in Woerden die het gewoon vinden om mensen met een arbeidsbeperking in dienst te nemen. De bovenstaande voorbeelden laten zien hoe een aantal ondernemers in Woerden het aanpakken. Mensen hebben wel het gevoel dat het nog geen beweging is: het zijn nog losse initiatieven. Het zou goed zijn deze manier van ondernemen meer te verspreiden door mensen te verbinden, van elkaar te laten leren en elkaar te inspireren. Daar is onder deze ondernemers veel enthousiasme voor. *'Het is een mooi virus dat we moeten verspreiden.'*

Er werden enkele plekken genoemd waar ondernemers elkaar al (kunnen) treffen.

'We doen mee aan de 99 van Utrecht van de Normaalste Zaak. De Normaalste Zaak is een groeiend netwerk van bijna 500 MKB-ondernemers én grote werkgevers. Samen bouwen we aan een inclusieve arbeidsmarkt, waarin iedereen die kan en wil werken welkom is. Onder de naam 'de 99 van' initieert De Normaalste Zaak in samenwerking met regionale werkgeversverenigingen daadkrachtige lokale netwerken in Nederland. Ik ben verantwoordelijk voor de profilering. We moeten uitkijken dat het niet gezien en gebruikt wordt als marketingtool.'

Een ondernemer suggereerde: *"Dat de inclusieve arbeidsmarkt standaard op de agenda moet van de Open Coffee Woerden (Open Coffee Woerden is een maandelijks terugkerend netwerkevenement, dat zich richt op ondernemers uit Woerden en omstreken). We moeten er trots op zijn wat we tot stand brengen."*

"Ik zie dat ook als taak van de gemeente: knoop die boel bij elkaar."

En ja, ook de gemeente kan een actieve rol spelen in het verbinden van ondernemers om samen te werken aan een inclusieve arbeidsmarkt. Bijvoorbeeld door zelf ook vorm te geven aan een inclusieve werkvloer en daarin al lerend en experimenterend samen op te trekken met andere bedrijven, kleine ondernemers en organisaties die dat ook doen.

Mensen die zelf hun ondernemerschap tonen

We hebben ook inwoners gesproken die veel ondernemerschap en initiatief laten zien om zelf aan betaald werk te komen. Door op eigen kracht hun talent in te zetten:

'We hebben toen acht investeerders gevonden voor het realiseren van ons businessplan, mensen die we zelf aan hun jasje hebben getrokken. Het voelde heel goed dat mensen in ons geloofden, het aandurfd. Ondanks dat we eerder failliet zijn gegaan. Nu na drie-en-een-half jaar hebben we bijna alles afbetaald. Wij zijn niet meer zo jong, maar wel heel gedreven.'

'Ik heb zelf initiatief genomen om het gemeentemuseum te helpen. Ik hou het nieuws in de gaten, hoe er over Woerden wordt geschreven. Ik heb het van mijn vader afgekeken en zelf geleerd. Als iets me stimuleert, dan kan ik me beter concentreren. Ik breng ook folders over Woerden-uit rond bij de horeca. Ik wil straks graag een grafische opleiding volgen, ik weet niet of dat kan met de Wajong. Als ik maar kan ontwerpen en met mijn handen bezig kan zijn.'

Een open cultuur

Voor een deel heeft het creëren van een inclusieve arbeidsmarkt te maken met het creëren van een open cultuur:

'Belangrijk is ook plezier in je werk hebben, kunnen doen wat je leuk vindt. Het gaat om eerlijke kansen, dat je mag zijn wie je bent. Door normale mensen gewoon geaccepteerd worden, dat is heerlijk... Anders is het pijnlijk.'

'Ik heb mijn eigen onderneming, kom uit Roemenië en ik zou graag meer Nederlandse klanten willen hebben. Ik benader mensen persoonlijk, via mijn vrienden en netwerk. Ik heb ook een aantal keer gesolliciteerd. Ik heb aan mijn CV toegevoegd dat ik een visuele beperking heb. Je krijgt daarmee geen kans!'

'Een van de moeilijkste dingen is, als je transgender bent, ook als je het traject inzet om man of vrouw te worden: 'Hoe vertel ik het op mijn werk?' De meeste mensen raken alles kwijt als ze het vertellen. Hun partner, hun werk, hun vrienden, hun clubs & verenigingen. Afhankelijk van in welk milieu je bent opgegroeid. Als je wel jezelf kunt zijn, als de erkenning er is, kunnen je talenten veel meer naar voren komen. Dat zouden werkgevers moeten weten.'

Ook op andere vlakken zijn er echter hobbels. Discriminatie is daarvan niet de minste.

'Belangrijk aandachtspunt voor de gemeente en de gemeenschap vind ik arbeidsparticipatie vooral van allochtone jongeren. Ze vinden moeilijk een stageplek. Bij solliciteren is er direct of indirect vaak sprake van discriminatie. Soms moet je kinderen helpen een stageplek te vinden. Als je helpt en je betreft gemeente en

school erbij, lukt het wel: iedereen gelijke kansen. Maar ik ken ook kinderen die een andere opleiding moeten beginnen omdat ze geen stageplek hebben kunnen vinden. Zij raken hun zelfvertrouwen en vertrouwen in de gemeenschap kwijt.

Er zijn toch genoeg bedrijven in Woerden! School moet volgens mij het initiatief nemen om kinderen op tijd voor te bereiden en in het leggen van contacten met bedrijven. Er zijn wel initiatieven, bijvoorbeeld de werkmarkt, maar dat heeft onvoldoende effect. De gemeente zou zelf stageplekken moeten aanbieden als voorbeeld. En bedrijven zouden zich samen verantwoordelijk moeten voelen.

Vanuit de moskee proberen we informatie te geven en helpen we met het vinden van een plek. Nodig zijn rolmodellen: geef de kinderen moed.

Een groot probleem, niet alleen in Woerden maar ook landelijk, is dat jongens met een andere culturele achtergrond moeilijker aan een baan komen dan anderen. En aan een stage. Soms heeft dat te maken met hun eigen houding. Voor een groot deel ook met de wijze waarop de samenleving tegen hen aankijkt. Hoe kunnen scholen, werkgevers en gemeente de handen ineenslaan om dit probleem op te lossen?

Jonge mensen

‘Veel jongeren komen na school thuis te zitten. Tien procent is werkloos. Als ze drie jaar UWV hebben gehad en thuis zitten dan zijn ze al kansloos. Klopt het dat Ferm Werk pas na 3 jaar begint met re-integratie? Echter voor jongeren is dit vaak te laat. Er zijn zo’n 280 jeugdwerklozen in Woerden.’

‘Er zijn veel thuiszitters die vastlopen op werk of stage of school. Veel jonge mensen met autisme. Meedenken op de werkplek is nodig, maar vaak krijgen we pas de vraag als het al bijna misgaat. De kunst is elkaar weten te vinden en samen expertise op te bouwen. Andere mensen mogen ook bij ons komen om kennis te halen, zo leren we van elkaar. Dat kennisdelen onderling is nieuw. Daarbij is vooral van belang dat de verwachtingen naar elkaar helder zijn.’

Voor jongeren zijn kwetsbaar op de arbeidsmarkt. Extra aandacht voor jongeren lijkt gerechtvaardigd. Individuele trajecten om met toeleiding te experimenteren in samenwerking met scholen en ondernemers zouden een vorm kunnen zijn om de benodigde samenwerking op gang te brengen. Op dit moment is in Woerden project JOW gaande dat hier bij aansluit, mogelijk kan hier een mooie verbinding worden gemaakt.

De stap naar betaald werk

Er zijn ondernemers die het aandurven om op vrij hoog niveau te werken met mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dat gaat goed!

'We werken nu zoveel mogelijk samen met allerlei partijen, zoals de bieb, het Brediuspark, Het Stadshotel, De Pompier, de kapper en ook organisaties van zorg & welzijn zoals Reinaerde en Kwintes. Een medewerker is nu twee keer een ochtend begonnen bij een kapper, haren vegen, koffiezetten. Dit wordt uitgebreid naar haren wassen en uitspoelen. Hij is ook goed in horecavaardigheden die kan hij ook toepassen in de kapsalon. Ik heb veel contact met medewerkers via de WhatsApp. Ik kijk altijd goed of er wel een klik zal zijn en wat voor mensen het zijn. In het begin is er veel begeleiding en dat bouwen we gaandeweg af en passen we aan. We zijn altijd op de achtergrond aanwezig. Bijvoorbeeld in het geval van onvoorziene omstandigheden. Soms lijkt het of het vanzelf gaat, maar dan gaat er iemand weg of er is gedoe. Dan vallen mensen toch weer op ons terug. Het zijn ondernemers en eigenlijk staan ze allemaal wel open voor ons verzoek.'

We hebben diverse jongeren gesproken die op dit moment via 'Nu Doen!' aan het werk zijn in diverse bedrijven en organisaties. Een heel mooi initiatief. Je ziet ondernemerschap ontstaan tussen Nu Doen!, buurtinitiatieven en (kleine) bedrijven. Er wordt veel energie gestoken in de ontwikkeling van jongeren.

We hebben mensen onder hen gesproken die aangeven dat het voor nu wel goed is, maar dat zij zelf nog liever een opleiding volgen of betaald werk doen, in plaats van dagbesteding. De meesten zijn in een leeftijd dat anderen een opleiding volgen of net aan het werk zijn. Is het voor hen ook mogelijk om deze stap te maken, bijvoorbeeld door met loonkostensubsidie aan de slag te gaan?

In het onderstaande voorbeeld kwamen we iemand tegen die betaald werk heeft gedaan als overbruggingsperiode en daarna in de sociale werkvoorziening terecht kwam:

'In de toekomst wil ik graag ergens anders werken in de horeca of bedrijfskantine. Eerder heb ik in de bouw gewerkt, want ik wilde niet thuis zitten want dan komen de muren op je af. Toen heb ik keukens in elkaar gezet. Via de corsovereeniging kwam ik bij een keukenspecialist die me op sleeptouw nam. Dat was een tijdelijke oplossing tot ik bij de sociale werkvoorziening terecht kon. Ik kreeg gewoon betaald werk en een vast contract. Nu werk ik bij de sociale werkplaats van Ferm Werk. Ik doe daar de catering en horeca in het bedrijfsrestaurant. Dat doe ik vijf dagen per week. De mensen die daar werken vind ik niet zo leuk. Er is een leidinggevende die wel oké is. Deze week heb ik gevraagd of ik een nieuwe salade mocht uit proberen, dat mocht en hij is goed gelukt!'

Waarom volgt hij geen opleiding in de horeca of wordt er niet gezocht naar betaald werk? Iemand komt uit een betaalde baan, krijgt een SW indicatie, en zit nu een hele

tijd in de sociale werkvoorziening. Is hier gezocht naar betaald werk of een opleiding in de horeca? In dit geval kunnen er allerlei redenen zijn waarom dat nu even niet de juiste stap is. Maar we zijn in de interviews en de thematafels een soort vanzelfsprekendheid tegengekomen waarmee mensen met een beperking, of psychische problematiek, of een oude SW indicatie automatisch naar dagbesteding of de sociale werkplaats gaan. Met de invoering van het VN Verdrag hebben mensen recht op regulier betaald werk.

'Ik wil nu wel eens betaald werk. Waarom moeten wij altijd de rotklusjes opknappen? Ik wil ook een vak leren.'

Volledig betaald werk brengt een heel ander levensgevoel met zich mee. Meerdere mensen die we hebben gesproken willen liever werken voor hun geld dan het zomaar krijgen. Bovendien kan betaald werk een groot verschil maken in de mogelijkheden die je in het leven hebt: carrière maken, een gezin onderhouden. Wordt daar voldoende energie in gestoken?

Hoe gaat het op dit moment met de arbeidstoeleiding?

Hoe gaat het met de ondersteuning richting werk? Wat zijn de hobbels en wat helpt? We zien allerlei inspanningen die leiden tot kansen voor mensen om hun talenten en interesses te volgen en in te zetten op de arbeidsmarkt.

'F-ACT team is outreachend en dat is heel erg fijn. We streven ernaar dat elk individu mee kan doen, gebaseerd op eigen interesses en talenten. Mee doen in de samenleving en bijdragen. Soms wordt er gezegd dat je eerst beter moet worden voordat je kan werken, maar daar doen wij niet aan.'

'Ik werk hier nu zo'n anderhalf jaar. Tot nu toe heb ik 40% van de mensen aan betaald werk gekregen. We maken gebruik van het IPS model. Dan trek je zo'n drie jaar samen met mensen op. Ook bij carrièreswitches blijf je betrokken. Het is voor mensen fijn dat er een behandelteam om hen heen staat. Veel mensen met een psychiatrische achtergrond zitten al tien jaar vrijwillig in de Wajong. In 2018 krijgen ze 5% minder uitkering. Op de werkplek worden ze vaak niet betaald, dat moeten we dan samen onderzoeken. Betaald werk is voor mensen die wij begeleiden heel belangrijk. De arbeidsmarkt is heel lomp. Je moet er echt naast blijven staan als mensen drie keer worden afgewezen.'

'We hebben nu een project waarbij werkgevers iemand van 56+ in dienst kunnen nemen. In eerste instantie even gedetacheerd, als tijdelijke constructie van een paar maanden om de koudwatervrees weg te nemen. Het werkt goed, er is eigenlijk nauwelijks terugval.'

'Laatst was er iemand die hoogopgeleid is, maar die graag vuilnisman wilde worden. Dat leek haar zo'n mooi beroep. We hebben daar uitgebreid over gepraat. En het is nu gelukt om daar een mooie aanstelling in te vinden.'

'Als coach is het belangrijk dat je betrokken werkgevers om je heen hebt die je kennen. Bijvoorbeeld Achmea, ING, AH, UMC. Die gaan gemakkelijk, dat is een opdracht van de overheid. Daar werken we aan jobcarving en bijvoorbeeld AH heeft zijn eigen jobcoaches. Ik wil ook graag met de gemeente zelf werken aan dit soort banen. Kleinere bedrijven daar moet je een persoonlijk netwerk voor opbouwen. Mensen met hart voor de zaak. 16 februari is de dag van de 1000 voorbeelden, daar ga ik heen. Van Gansewinkel is ook zo'n voorbeeld van een bedrijf dat veel doet. Intratuin dus ook, maar die wil mensen geen salaris betalen.'

Mooie inspanningen van mensen die er alles aan doen om samen met mensen op zoek te gaan naar betaald werk. Zij geven aan dat het belangrijk is dat mensen kunnen vertellen waar ze goed in zijn. Een deel van de support richt zich daarop.

'We trainen mensen ook in hoe vertel ik mijn verhaal. Het is voor deze mensen belangrijk om te oefenen in hoe ze dat moeten doen en daar tips en trucs voor te krijgen.'

Goede support om een baan te vinden blijkt nodig en betaalt zich vaak terug, maar is niet altijd geboden. Daardoor komen veel talenten niet tot hun recht.

'Als het gaat om statushouders, dan doen we het landelijk nog niet goed. We zijn nu bezig een nieuwe aanpak te ontwikkelen, waarbij mensen gelijk aan de slag gaan, een uitkering krijgen, woonruimte en werk. 's Avonds volgen ze dan een opleiding.'

'Ik heb twaalf jaar betaald gewerkt bij een tuincentrum. Het ging het laatste jaar niet goed meer waar ik werkte. Er waren veranderingen en daardoor moest ik meer fysiek werk gaan doen wat ik niet kan. De directeur die me binnen heeft gehaald en me coachte ging weg. Ik kreeg angstaanvallen en werd depressief. Ik heb wat aansturing nodig en de ruimte om in mijn eigen tempo te kunnen werken en dat konden ze niet meer bieden. Dus ben ik gestopt met werken. Ik mag de komende vijf jaar niet meer in een tuincentrum werken vanwege een concurrentiebeding. Ik had hersteltijd nodig. Ik ben op latere leeftijd in de Wajong gekomen.'

'Drie mislukte re-integratietrajecten dat doet iets met een mens. Als je mij vraagt of ik makkelijk terug kan komen in de maatschappij, dan zeg ik nee, dat denk ik niet. Drie opleidingen zijn mislukt, waardoor ik ook een enorme schuld heb bij DUO.'

Stuk voor stuk mensen met talent, die nu thuis zitten en waar niks mee gebeurt. Soms is er wel begeleiding, maar komt die niet van de grond:

'Ik kreeg een IPS integratie coach voor mensen met psychiatrische problemen. Met hem ben ik naar mijn oudere werkgever geweest, maar verder hebben we nog niks gezocht.'

We zijn tijdens de interviews meerdere mensen tegen gekomen die thuis zitten en willen werken. Hoe kan hier iets aan gedaan worden?

Talenten als uitgangspunt

Werk zoeken met mensen, vraagt goed kijken naar individuele talenten. Zonder daar goed zicht op te krijgen, is het bijna onmogelijk goed werk te vinden. Sommige ondernemers geven mensen een kans om dat binnen hun eigen bedrijf te ontdekken.

'Via UWV werkbedrijf, kom ik veel mensen tegen die niet goed kunnen vertellen waar ze goed in zijn. Het komt voor dat ik mensen vraag of ze bijvoorbeeld drie maanden bij ons aan de slag willen gaan om te ontdekken waar ze goed in zijn, wat ze leuk vinden etc.'

Bij verschillende stakeholders heerst het gevoel dat er in de arbeidstoeleiding in Woerden nog te weinig naar individuele talenten wordt gekeken.

'We kijken te weinig naar individu. Wat kan die wel/niet. Hoe kunnen we iemand helpen zijn plek te vinden? De sociale werkvoorziening hanteert collectieve aanpakken met bijvoorbeeld de PostNL. Mensen worden daar dus aan het werk gezet. We hebben onze mond vol van maatwerk, een individuele benadering. Maar als je dat niet levert, zeg het dan niet. Als je de verwachting van maatwerk wekt, dan creëer je frustratie.... We hebben je verhaal gehoord, je gaat naar de post, want daar hebben we een contract, we zouden nog twintig mensen aanleveren. Je weet toch niet of dat werkt voor mensen. Als je nou geen van de trajecten die ze bieden wil, mag je dan 'nee' zeggen? Mensen werden niet erg respectvol behandeld. Daar zijn wel stappen in gezet. Dat is de onderlaag, bottom line. Nu moeten er echte stappen gezet worden.'

Tegelijkertijd hebben we ook andere verhalen gehoord. *'Als je als ZP-er in de bijstand terecht komt, lopen we een tijdje samen op, liefst zo kort mogelijk. Als eerste is er een intake, met een inkomensconsulent en een werkconsulent. Met elkaar kijken we hoe het komt dat je hier eigenlijk zit, waar je goed in bent en wat mooie kansen zijn. We verwachten echt niet dat je bamboerekken in elkaar gaat zetten. Wel, als we denken dat het aan je discipline ligt, vragen we je twee weken hier te werken. En hier werk te doen dat past bij je ervaring. Dan observeren we en proberen we mee te denken.'*

'De groep die vroeger in de sociale werkvoorziening zat: twee derde werkt nu buiten via individuele of groepsdetachering, een derde werkt binnen. Vaak verpakkingswerk.'

We proberen mensen werk aan te bieden dat gevarieerd in eenvoud is, omdat het betekenisvol moet zijn.'

Worden er genoeg inspanningen gedaan om mensen die eerder in de sociale werkvoorziening zaten en dat willen op weg te helpen naar betaald werk met loonkostensubsidie? Kun je samen met je ondersteuner een betaalde baan invullen? Wordt er een individueel traject opgestart naar betaald werk op basis van je interesses en talenten? Of wordt er van je verwacht dat je collectief blijft werken in een sociale werkplaats? Hoeveel mensen stromen er uit naar betaald werk? Zijn er financiële prikkels om mensen binnen de sociale werkvoorziening of dagbesteding te houden, in plaats van naar werk toe te leiden? Klopt het dat er op de individuele arbeidstoeleiding nog veel te verbeteren valt? Ook door beter naar individuele talenten te kijken? We hebben van meerdere kanten uit de samenleving gehoord dat dat nog niet goed lukt. In dat geval is er actie vereist.

Verbinding en samenwerking. Leren en experimenteren.

Onder ondernemers, maar ook onder organisaties die zich bezighouden met toeleiding tot de arbeidsmarkt is behoefte aan samenwerking: het delen van kennis en werk.

'We zoeken te weinig de samenwerking. Ferm Werk probeert te veel zelf te doen, zoekt nog weinig verbinding. Ferm Werk heeft de taak mensen toe te leiden naar werk. Ze zijn erg druk met zichzelf (eigen organisatie) en met nieuwe wet- en regelgeving. Er zijn meer partijen in Woerden die met instroom op de arbeidsmarkt bezig zijn. Mensen kunnen bij reguliere bedrijven aan de slag. Ferm Werk doet het echter zelf. Ferm Werk gaat op zoek naar eigen vrijwilligers. Daar hebben we er al veel van in Woerden. Ik zeg: zoek elkaar nou op, zoek de verbinding.'

'Ferm Werk richt zich op grote bedrijven. Mensen zijn dan niet zelf in dienst bij bedrijven, maar worden gedetacheerd. Je bouwt er niks mee op. Dat zou bij MKB veel beter kunnen.'

Vaak valt de naam Ferm Werk. Dat is logisch omdat vele functies rondom toeleiding naar werk allemaal in dit bedrijf zijn geconcentreerd. Het ontwikkelen van de organisatie van Ferm Werk heeft veel energie gekost. Het is duidelijk dat iedereen verlangt naar meer samenwerking, meer ruimte om dingen uit te proberen naast de vele regels en vooral meer verbinding. Het is van belang dat hier snel actie op komt. Enerzijds door inderdaad samen te gaan leren en experimenteren, bijvoorbeeld rond de arbeidstoeleiding van mensen richting de reguliere arbeidsmarkt. Anderzijds (en daarmee in samenhang) door het werk rondom arbeidstoeleiding van diverse spelers diepgaand en kwalitatief te evalueren.

Belemmeringen in de veelheid aan wet- en regelgeving

Hoe loods je mensen en ondernemers er doorheen?

'We doen in Woerden allemaal heel erg ons best, maar het kan beter. We laten ons leiden door de bureaucratie, kijken te veel naar wat niet mag in plaats van naar hoe je regels kunt oprekken voor het algemeen goed.'

We hebben in de interviews diverse mensen gesproken die graag een stap op weg naar een betaalde baan willen zetten, maar terugschrikken voor de wet- en regelgeving die ze op hun weg tegenkomen.

'Ik heb toen ik werkloos was me drie keer gemeld bij Ferm Werk, ik ben drie keer afgewezen want ik was te goed. Maar ik zocht begeleiding en opleiding, maar kreeg het niet. Maar werk is belangrijk in je leven. Nu durf ik niet de volgende stap te zetten. Ik heb ook het gevoel dat ik alles zelf moet doen.'

Mensen die in een kwetsbare situatie zitten, thuis zitten, werk willen, en teleurstelling op teleurstelling hebben moeten verwerken.

'Een jongeman die thuis zat begon voorzichtig met ons te werken als webdesigner, vrijwillig. Hij durfde eerst niet zijn huis uit. We leren hem binnen ons bedrijf stap voor stap het vak. Maar hij is op het matje geroepen bij Ferm Werk: kijk je kan dus toch wel werken, dan sturen we je nu naar een plek van ons. Dat mag, want wat je doet is onbetaald... Is dat in het belang van die knul, en zijn zoektocht naar betaald werk? Of dient dat een ander belang?'

Dit is een bedrijf dat graag aan de slag gaat om kansen te bieden aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Hoe heeft Ferm Werk dat gefaciliteerd? Bijvoorbeeld door een leerwerktraject in te richten? Enkele maanden na het interview hoorden we van het bedrijf dat er in overleg inmiddels wel een oplossing is gevonden.

Een ander vraagstuk is de regelgeving die kleine ondernemers tegenkomen als zij mensen aan het werk willen helpen. Hebben we de onnodige drempels voor kleine ondernemers in Woerden en de dorpen inderdaad geslecht om mensen in dienst te nemen? Of is het voor hen nog te risicovol en kost het een te grote berg papier?

'Veel bedrijven zijn wat terughoudend in het aannemen van personeel. Ook omdat je pas na drie maanden loonkostensubsidie krijgt, terwijl je vanaf het begin wel salaris moet betalen. Dat is voor veel kleine bedrijven niet te doen.'

Het is duidelijk dat wet- en regelgeving inclusie op de arbeidsmarkt in de weg kunnen zitten. Voor de bemiddelende organisaties ligt er de taak om zowel potentiële werknemers als potentiële werkgevers/ondernemers door de regelgeving heen te

loodsen, met als doel de persoon die werk zoekt te verbinden met de ondernemer die zijn/haar talent een plek kan bieden. En waar mogelijk, regelgeving zoveel mogelijk weg te houden bij zowel werknemers als werkgevers en met hen samenwerken aan het doel: iedereen aan het werk. De projecten JOW en 'Eerst aan de slag!' sluiten hierbij aan. Staat regelgeving, landelijk of lokaal, een inclusieve arbeidsmarkt echt in de weg? Dan is het belangrijk daar wat aan te doen, zo nodig in dialoog met de landelijke overheid.

Inspanningen om mensen die langdurig werkloos zijn te betrekken

Er worden creatieve wegen gezocht om mensen die al lange tijd werkloos zijn te betrekken bij de samenleving

'Stapje Fitter is een breed groepsprogramma gericht op leefstijl, over het algemeen gericht op mensen die langdurig werkloos zijn. Het is een programma van achttien weken en het bestaat uit een combinatie van sport, vrijwilligerswerk, voedingsleer en taalles. Na deze achttien weken gaan de meeste mensen verder met vrijwilligerswerk. Er is bijvoorbeeld iemand die meedeed, die met behulp van een re-integratie consulent nu een klein cateringbedrijf heeft waarin ze Surinaamse hapjes kookt. Daarnaast geeft ze workshops op de volksuniversiteit en is ze bezig met een gezond receptenboek. Dat boek wil ze ook in het Surinaams uitgeven. Om ook iets te kunnen betekenen voor gezond leven in Suriname. Daarbij heeft ze ondersteuning van het voedingscentrum.'

Daarnaast hebben we mensen gesproken die zelf actief op zoek zijn gegaan naar vrijwilligerswerk, om terug te komen in de samenleving na een periode van ziekte of burn-out, of om bij te dragen aan de samenleving als betaald werk vanwege ziekte niet goed mogelijk is.

Nu werk ik als vrijwillige chauffeur twintig uur per week om mensen met een beperking naar hun dagbesteding te brengen. Ik ben wel op zoek naar een betaalde baan. Wat werk betreft, een accountmanager functie zou mooi zijn, maar nu wil ik eigenlijk backoffice werk doen.

Mensen doen graag vrijwilligerswerk, omdat zij bij willen dragen aan de samenleving. Als tussenstap kan het goed werken, maar als eindstation kan het in veel gevallen ook een valkuil zijn. Zeker als vrijwilligerswerk verplicht wordt gesteld. In Woerden wordt geïnvesteerd in betaald werk.

Voldoende inkomen om mee te doen

Heeft iedereen voldoende inkomen om mee te doen in Woerden? We zijn bij de Voedselbank langs geweest om te ontdekken wie er te maken krijgen met een tekort aan inkomen en of daarin een lijn is te ontdekken:

'Dat is heel verschillend. Veel klanten hebben een verstandelijke beperking, kunnen hun financiën niet beheren. Sommige klanten hebben een topbaan gehad en zijn door echtscheiding in de problemen gekomen. Daarnaast zijn er statushouders. Mensen die netto met één persoon moeten rondkomen van 200 euro komen in aanmerking voor voedselbank. We volgen daarin de Nibud normen. Mensen moeten hun bankafschriften laten zien zodat we inkomen en uitgaven kunnen checken. Omdat er altijd sprake is van achterliggende problematiek verwijzen we mensen die geen ondersteuning krijgen naar de goede kanalen daarvoor. Er is niemand zonder traject. Er zijn nu vijftien negentig huishoudens en daarmee zo'n tweehonderdtachtig personen klant bij de Voedselbank. Er is iemand die met tussenpozen voor zeven jaar klant is geweest, binnenkort kan ze afscheid nemen. Zij is een bijstandsmoeder met acht kinderen die na de scheiding niet meer rond kon komen. Haar partner kon niks bijdragen. Nu zijn vijf kinderen de deur uit en heeft ze heel hard gewerkt om haar financiën op orde te krijgen. Wat vooral verandert is dat ze op langere termijn overziet wat ze moet doen om geen terugval te krijgen. Dat kon eerder helemaal niet, daar had ze geen ruimte voor in haar hoofd. Het is voor onze klanten heel belangrijk dat ze leren met geld om te gaan. Een traject waarin ze aan zichzelf werken is daarin ook belangrijk. Van ik ben zielig en moet geholpen worden naar zelfregie. Veel klanten zijn opgevoed zonder dat ze geleerd hebben om voor zichzelf te zorgen.'

De mensen van de voedselbank geven aan dat er ondersteuning is richting werk en/of meer inkomen. En dat er in Woerden inderdaad mensen zijn die vanwege weinig inkomen moeilijk mee kunnen doen in vrije tijd, clubs & verenigingen of in de buurt.

'Ik betaal €671,89 voor het wonen hier. Hou €32 leefgeld per week over. Daar moet ik van koken en alles van doen wat ik verder nodig heb. Ontbijt en lunch kan ik hier gebruiken, maar dat is heel vies. Er zijn mensen die hun handen niet wassen na WC bezoek. Bij de UWV hebben ze gesteld dat ik sowieso arbeidsvermogen heb. Dat betekent vijf procent minder inkomen. Ik ben een paar honderd euro kwijt aan medicijnen. Ik ben naar een hoorzitting geweest, daar zitten dan drie man tegenover je. Het argument was, als je vrijwilligerswerk kunt doen, dan kun je ook werken.'

De cijfers van de gemeente laten zien dat er een behoorlijk beroep wordt gedaan op de declaratieregeling, en dat daardoor kinderen, jongeren en volwassenen de mogelijkheid hebben om te sporten. Is daar samen met clubs & verenigingen, voedselbank en gemeente een lijst op te verzinnen? Bijvoorbeeld doordat mensen iets doen voor de club waar ze deel van uit willen maken en voor een sterk gereduceerd tarief kunnen sporten, beeldhouwen, toneelspelen? Zonder dat anderen dat weten?

3. Hoe willen we aan inclusie werken? Wat willen we bereiken?

Tijdens de thematafel ontstaat een levendig gesprek waarin inwoners, ondernemers en arbeidstoeleiders gezamenlijk reflecteren op wat er nu is, wat er aan kansen ligt, en waar echt dingen moeten verbeteren. Mooie ontwikkelingen die werden genoemd zijn dat tachtig Woerdense bedrijven hebben meegedaan aan de 'Kom binnen bij bedrijven dag van 2017. Ook is er in Woerden een hogere uitstroom naar betaald werk en zijn er minder mensen die afhankelijk zijn van een uitkering dan landelijk. Er zijn veel werkgevers bereid om te investeren in mensen. Voor een aantal mensen werken de garantiebannen erg goed. Om de vraagstukken op de arbeidsmarkt op te lossen liggen er bovendien kansen om een win-win situatie te zoeken met bouwbedrijven. Zij krijgen hun vacatures niet ingevuld. Daarnaast zijn er initiatieven, zoals de 99 van Utrecht van de Normaalste Zaak. Daar is kennis beschikbaar en wordt nu bovendien een project gestart waarin ondernemers aan elkaar worden gekoppeld om samen op te trekken in het realiseren van een inclusieve arbeidsmarkt.

Ook zijn er nog veel knelpunten. Mensen met een andere culturele achtergrond komen relatief moeilijk aan een baan. Er worden meer eisen gesteld aan mensen, zoals bijvoorbeeld diploma's of voldoen aan een bepaalde bedrijfscultuur. Veel mensen zijn zo vaak afgewezen dat ze het opgeven. Anderen hebben het gevoel dat ze alleen worden ingehuurd omdat het bedrijf subsidie krijgt, als een soort goedkope arbeid. Daarnaast worden mensen nog te vaak gestigmatiseerd. *'Op het UWV is niet naar mijn talenten gekeken, maar naar wat ik niet kan.'*

Wat willen we bereiken?

Inwoners, ondernemers en arbeidstoeleiders willen vooral graag concreet aan de slag. Om een inclusieve arbeidsorganisatie te bouwen, om regelgeving onder de loep te nemen, werkgevers te ontzorgen en geldstromen zo te richten dat een inclusieve arbeidsmarkt in het vizier komt. Ondernemers willen elkaar besmetten met goede voorbeelden. Het is belangrijk dat alle actoren dichterbij elkaar komen: gemeente, bedrijven en werkzoekenden. Sleutelfiguren, waaronder ook inwoners, kunnen het idee van de inclusieve arbeidsmarkt actief uitdragen. Belangrijk is dat er goede bedrijfs ondersteuning komt. Inwoners geven aan dat zij graag betaald werk doen, waarbij niet alleen naar hun beperking, maar vooral naar hun talenten gekeken wordt. Het stigma moet eraf.

Ideeën voor de volgende stappen

Tijdens de thematafel en de brede werkconferentie Woerden Inclusief werden veel ideeën genoemd om de volgende stappen te zetten. Bijvoorbeeld: hoe zou het zijn om van veel vrijwilligersfuncties betaald werk te maken, zodat budgetten ontschot worden en mensen betaald krijgen in plaats van een uitkering. Bedrijven, zoals Event

Support Holland, zouden een ambassadeursfunctie kunnen vervullen binnen Ondernemers Kring Woerden, zodat meer bedrijven in staat worden gesteld een inclusieve werkvloer te creëren. Het is belangrijk om snel resultaten te laten zien en daarmee een positieve uitstraling te creëren. Zoals dat ook met het initiatief van de detacheringsbanen voor 56+ is gelukt. Verbeter de arbeidstoeleiding en experimenteer met de JIM aanpak. Waarbij een door Jou Ingezette Mentor betrokken is bij je reis richting werk. Het is van belang dat de gemeente als werkgever ook meer initiatief neemt richting de inclusieve arbeidsmarkt, bijvoorbeeld bij het uitbesteden van werk. En daarnaast: pas de banenafspraken aan, hoogopgeleiden met een beperking vallen nu tussen wal en schip. En stel ouders in staat om te werken! Veel ouders willen wel werken als de problemen van hun kinderen adequaat zijn opgelost. Er is nog veel meer genoemd dat van belang is om mee te nemen bij de volgende stappen, kijk in het laatste hoofdstuk voor de prioriteiten die de werkconferentie heeft gesteld voor de korte, middellange en lange termijn.

Een mooi initiatief dat tijdens de werkconferentie ontstond is dat Fast Forward sports, Nu Doen! en Wij zijn Woerden gaan samenwerken in de training: Hoe presenteer je je op weg naar een nieuwe baan.

4. Welke inspiratie hebben we opgedaan?

Een inclusieve arbeidsmarkt is geen lapwerk, en vraagt een intensieve doordenking van de wijze waarop we hem nu georganiseerd hebben. Het vraagt een grondige herstructurering van geldstromen, maar ook een creatieve vormgeving. Bij het werken aan een inclusieve arbeidsmarkt gaan twee bewegingen gelijk op. Enerzijds, het creëren van een inclusieve arbeidsmarkt als geheel door het opheffen van belemmeringen in wet- en regelgeving, door het creëren van een inclusieve werkvloer en door geldstromen zo te richten dat ze aan een inclusieve arbeidsmarkt gaan bijdragen. Ten tweede gaat het om het ondersteunen van individuen om optimaal aan die arbeidsmarkt deel te nemen.

Tijdens Woerden Inclusief kwamen erg mooie voorbeelden naar voren van mensen die werken aan een inclusieve arbeidsmarkt. Hierover kun je lezen in deze routekaart en in de interviews. Op de thematafel vertelde Event Support Holland over hoe zij werken aan een inclusieve werkvloer:

'Event Support is een gewoon commercieel bedrijf dat spandoeken en reclameborden maakt voor aan de weg of bewegende borden op auto's en fietsen. Van ontwerp tot de uiteindelijke plaatsing. Als zij kansen zien voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt dan pakken zij die aan. Ook bieden zij veel jongeren een stageplek. Hun personeelsbestand is een afspiegeling van de samenleving. Rob vertelt dat hij al negen jaar werkt bij Event Support. Hij doet vaak de werkvoorbereiding op het moment dat er een grote klus is om buiten reclameborden op te hangen. Het is essentieel werk en ik word gewoon geaccepteerd in wie ik ben.'

Banen moeten wel duurzaam zijn' zegt Sara van Event Support. En dat gebeurt als je goed kijkt waar je goed in bent.'

Een ander voorbeeld dat we tegenkwamen in Woerden Inclusief is Initial placement and support (IPS). Een benadering die wereldwijd al wat langer wordt toegepast in de toeleiding naar werk, van mensen met psychische problematiek of mensen met een beperking:

'Met IPS loop je een tijd lang samen op. We kijken naar waar iemands interesses en talenten liggen en zoeken vervolgens samen met de persoon een baan. Daarna doen we de coaching op de werkplek. Ook onderzoeken we wat de werkgever vraagt en wat de werknemer kan bieden. Het is belangrijk dat de werkgever de gebruiksaanwijzing van de persoon kent. Op basis van need to know. Zo kunnen we de ruimte bieden dat de werknemer en werkgever naar elkaar toe kunnen groeien. In IPS blijf je in totaal drie jaar bij mensen betrokken. Soms wordt er gezegd: je moet eerst beter worden voordat je kan werken, maar daar doen wij niet aan.'

5. Welke eerste stappen willen we zetten?

Pilot de Inclusieve Werkvloer

Ondernemers, inwoners, arbeidstoeleiders en gemeente willen het liefst gelijk aan de slag. Door elkaar te ontmoeten en kennis uit te wisselen. En vooral door gericht vorm te geven aan de inclusieve arbeidsorganisatie door een pilot/project starten waarin vijf werkgevers, waaronder de gemeente en twee MKB samen optrekken om een inclusieve werkvloer te creëren. Een inclusieve werkvloer bestaat uit drie elementen: het werken aan een werkvloer waar iedereen optimaal kan bijdragen en zijn talent kan inzetten, een personeelsbestand dat de diversiteit in de omringende samenleving weerspiegelt, en een fijne manier van omgang met die diversiteit (openheid). Leer daarbij van mooie voorbeelden van bedrijven die al inclusief werken. Zet successen in de schijnwerpers en zorg dat je in twee jaar iets hebt bereikt om trots op te zijn. Let op: stap niet in de valkuil door uit te gaan van het idee dat een inclusieve werkvloer alleen om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt zou gaan. Het gaat om toenemende participatie van elk individu. De gemeente kan dit traject koppelen aan de organisatievisie 2020. Daarnaast wordt contact gezocht met Universiteit van Maastricht voor de coaching van dit traject.

Pilot 'Op weg naar een baan!'

Zet een dergelijk project op waarbij acht jongeren of volwassenen met afstand tot de arbeidsmarkt op zoek gaan naar een baan op basis van hun interesses en talenten. Een netwerk van inwoners, ondernemers, UWV, sociale dienst, gemeente vormen samen een veranderteam en gaan aan lerende aan de slag. Gezamenlijk kijken zij

wat zij onderweg tegenkomen en hoe de huidige praktijk, beleid, geldstromen, wet & regelgeving kan worden verbeterd. Mogelijk kan hier worden aangesloten bij de projecten JOW en 'Eerst aan de slag!'

Verbeter op basis van deze pilot ook de coaching aan werkzoekenden. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van effectieve strategieën uit binnen- en buitenland. Zoals Initial Placement and Support (IPS), inclusief herontwerp van werkprocessen en jobcarving. De logistiek, warehousing, de bouw, groothandel en automotive kunnen bijvoorbeeld mooie werkvelden zijn om bij aan te sluiten.

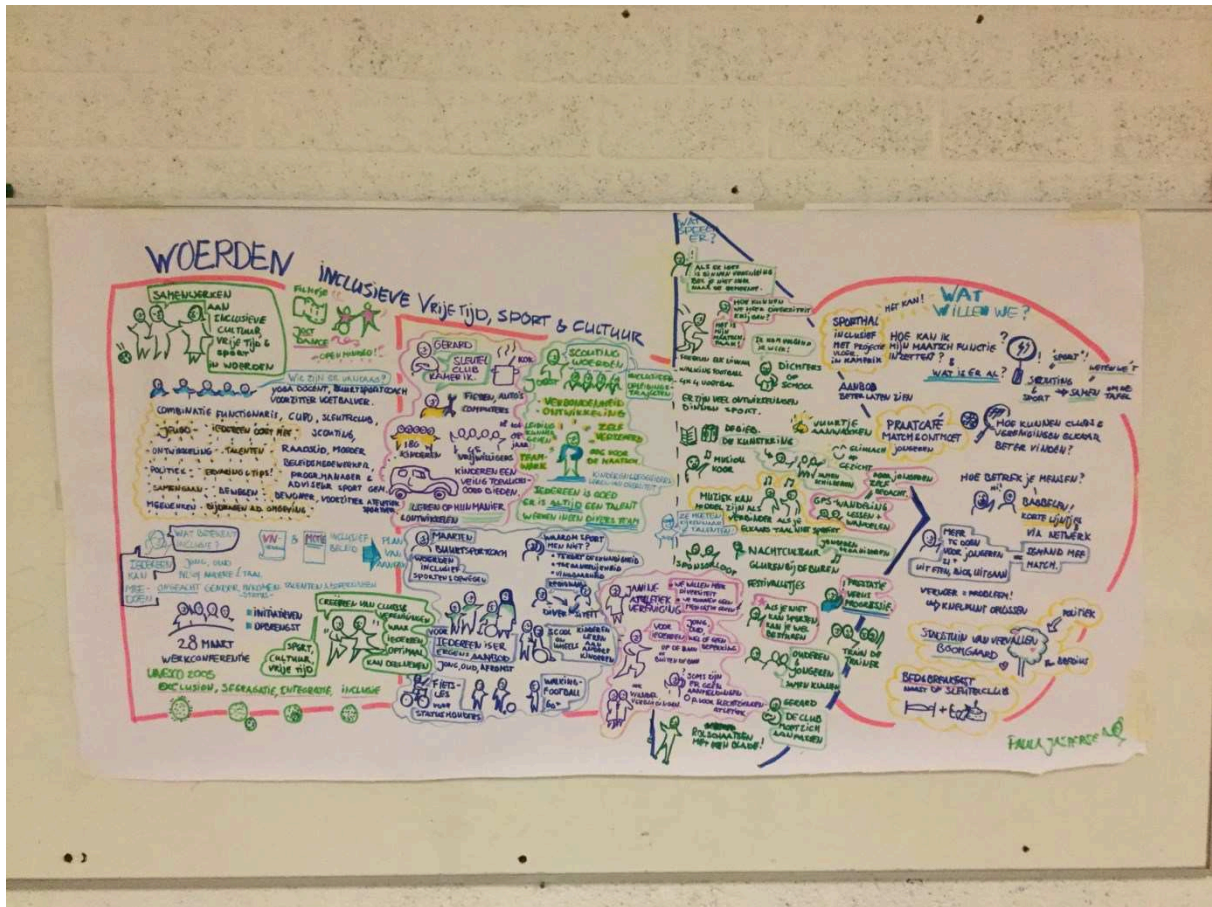
Maak werk van betaald werk

Maak werk van gewoon betaald werk. Maak werk van toeleiding van mensen met een beperking of psychische problematiek naar een betaalde baan op de reguliere arbeidsmarkt. Rek de grenzen van wat nu voor mogelijk wordt gehouden op. Bijvoorbeeld door mensen de gelegenheid te geven met hun ondersteuner een betaalde baan in te vullen. Betaald werk betekent ook kunnen groeien in inkomen. Trek samen met alle spelers in de arbeidstoeleiding op om dit mogelijk te maken. Houdt daarbij een nauwe relatie met de landelijke overheid om knelpunten in wet- en regelgeving op te lossen. Zoals het risico dat je als ondernemer draagt als iemand uitvalt, het risico dat mensen er in inkomen op achteruitgaan als zij een betaalde baan krijgen of dat mensen hun vangnet verliezen als zij onverhoopt een tijdje niet kunnen werken. Zorg dat iedereen die dat wil in 2018 in een traject zit naar betaald werk of een opleiding volgt.

Open culturen: Stages en werk voor jongeren met en zonder migranten achtergrond

Sla als opleidingen, ondernemers/werkgevers, arbeidstoeleiders en gemeente de handen ineen om jongeren, ook jongeren met een andere culturele achtergrond, naar stage en werk toe te leiden. Eventueel ook in de vorm van een pilot, waarin gezamenlijk geleerd kan worden.

Routekaart Inclusieve vrije tijd, cultuur en sport

1. Wat is inclusieve vrije tijd, cultuur en sport? Waarom is dat belangrijk?

Wil je op een laagdrempelige manier beginnen met het vormgeven aan een inclusieve samenleving? Dan is werken aan inclusieve vrije tijd een erg mooi startpunt. Wat nou als elke kroeg, elke muziekvereniging, sportclub of concertzaal open staat voor iedereen? Dan ontmoet je veel gemakkelijker nieuwe mensen. En als je elkaar tegenkomt maak je nieuwe vrienden en kun je gemakkelijk met jouw talenten een bijdrage leveren aan de samenleving.

De een gaat naar de voetbalvereniging of schilderclub. De ander speelt piano en geeft een concert. Of je ontmoet vrienden in het café of het restaurant. Voor iedereen is er wel een gewone, reguliere club te vinden die aansluit bij zijn of haar interesses en talenten. Voorwaarde is natuurlijk dat je naar binnen kunt, en dat de plek zo is ingericht dat je binnen jouw club een gewaardeerde rol kunt vervullen. Kun jij bijvoorbeeld in je rolstoel een bardienst draaien of docent zijn? Is er op de feestjes ook halal en/of vegetarisch eten? Kun je apart douchen? Is het mogelijk mee te doen als je een laag inkomen hebt?

'Bij de Sleutelclub mag je vanaf tien jaar binnen, eerst mocht je tot je twintigste blijven, nu loopt het door. Er zijn leden van vier tot 88 en iedereen is gelijk. Er zijn maar twee voorwaarden: er wordt niet gepest en er wordt nooit gescholden. We zitten elke vrijdagavond bij elkaar van kwart over zes tot kwart over tien. Er wordt geen contributie gevraagd. Wel verlangen we van ouders dat ze weten dat hun kinderen hier zijn. Ouders ondertekenen dat. Als de kinderen vertrekken moeten de ouders binnen dertig minuten een bericht sturen dat zij thuis zijn. Het belangrijkste is dat de kinderen op vrijdagavond met een nog grotere glimlach op hun gezicht naar buiten gaan dan toen ze binnenkwamen. Dan slaap ik goed.

Wat de club voor een kind kan betekenen laat het verhaal van Maarten zien: hij kwam naar de Sleutelclub op zijn dertiende, iedereen had het opgegeven dat het met hem goed zou kunnen gaan. Hier is hij gaan sleutelen en koken...Nu is hij aangenomen als onderhoudsmonteur bij de gemeente, maakt niet uit dat hij een beperking heeft.

Het is een gelovig dorp – de dominee wil niks met ons te maken hebben...we zijn een openbare club. Inmiddels komen kinderen van gelovigen wel.

Er zijn geen kinderen met een andere culturele achtergrond lid, maar die zijn er bijna niet in Kamerik. De kids zijn een doorsnee van het dorp, zoon van de notaris en de boer. Ook veel meiden zijn lid en een aantal van hen is zeker technisch!'

'Op onze voetbalclub staat Rob achter de bar. Dat gaat heel goed! Als hij een bardienst draait zit Jon aan de bar en Mariëlle zit daar in de hoek (wijst). Die houden een oogje in het zeil. Meer is niet nodig. Ook is er een meisje dat heel leuk is, maar ook wat kwetsbaarder is dan de rest. Tijdens de avonden in het weekend zijn er altijd wel vijf mensen die dat weten. Die letten dan een beetje op of anderen haar wel met rust laten en of ze niet teveel drinkt.'

'Clubs van andere sporten die goed bezig zijn? Ja, ik ben echt onder de indruk van Clytoneus. Zij hebben eigenlijk iets voor iedereen, wandelen, topsport, een opstapgroep, en ook elk jaar een internationaal sportevenement. Er zijn veel jongeren in Woerden die dat helpen organiseren.'

Wat betekent Inclusie in vrije tijd, cultuur & sport?

Inclusieve vrije tijd:

- Clubs, verenigingen, horecagelegenheden & culturele voorzieningen zijn toegankelijk voor iedereen.
- Clubs, verenigingen, horecagelegenheden & culturele voorzieningen zijn erop ingericht dat iedereen optimaal kan deelnemen.
- Clubs, verenigingen en horecagelegenheden weerspiegelen de diversiteit van alle inwoners.

Iedereer individuele inwoner kan:

- Naar eigen voorkeur deelnemen aan clubs & verenigingen.
- Gewaardeerde rollen vervullen in diverse netwerken in de samenleving.
- Gebruik maken van culturele voorzieningen en horecagelegenheden op tijdstip van eigen keuze

2. Hoe is het dan in Woerden? En wat vinden we belangrijk?

Er zijn in Woerden al mooie voorbeelden van clubs en verenigingen die bewust vormgeven aan inclusieve vrije tijd, bijvoorbeeld De Sleutelclub in Kamerik, Scouting, Fast Forward Sports. Voetbalclub Siveo en atletiekvereniging Clytoneus leveren ook mooie inspanningen gericht op een diverse club. De kennis van deze clubs & verenigingen is vrij expliciet en niet zo moeilijk te delen. En zij zijn bereid om dat te doen. Succesfactor is het hebben van een inclusieve visie en die laten doorklinken in alles wat je doet. Gaandeweg word je er steeds beter in.

'Ik doe aan yoga bij iemand die alles inclusief doet. Ze bouwt aan een diverse klantenkring. Ze heeft nu eindelijk een geschikte plek gevonden midden in het dorp. Ik werk ook aan diversiteit via zang. Met een groepje met hele diverse achtergronden.'

'Scouting is heel open: er is voor elk kind wat, makkelijke en moeilijke kinderen, drukke en stille. Dat is anders dan op een voetbalclub, waar de bandbreedte van het aanbod en of dat past veel nauwer is. Er zijn vierhonderd jeugdleden. Verbondenheid, natuur en ontwikkeling staan centraal bij de scouting. We streven ernaar iedereen zich te laten ontwikkelen tot een persoon met zelfvertrouwen die midden in de samenleving staat. Het enige is dat er op scouting nauwelijks kinderen met een niet Nederlandse achtergrond zitten. Scouting bestaat uit 'de blanke gemeenschap in Woerden'. Het is jammer, wij staan open. We hebben wel Surinaamse kinderen, vluchtelingen vanuit ex-Joegoslavië. Vanuit de Marokkaanse gemeenschap hebben we geen aanmeldingen. Dat is een landelijk gegeven. Waar het aan ligt niet helemaal duidelijk. Wij willen graag de weerspiegeling van onze samenleving zijn. We vragen kinderen veel in teamverband te werken. In de 'gewone' groepen zitten veel kinderen met een rugzakje. Relatief veel, we zijn bekend sociaal. Dat kan ook in onze cultuur: duidelijke regels en de kinderen mogen alles. Ze moeten het met z'n allen doen. We zijn niet zo prestatiegericht, het gaat er vooral om dat alle kinderen een leuke dag hebben, dat stuurt de leiding. Zij maken het spel waarmee ze ervoor zorgen dat elke week iemand anders wint. De spellen zijn zo vormgegeven dat je meerdere talenten nodig hebt om tot iets goeds te komen. Kinderen hebben veel minder moeite met inclusiviteit dan volwassenen. Ik houd me zelf bezig met de training aan de vrijwilligers. Elk jaar draaien we 1000 opleidingsuren per jaar over spel, EHBO, alles wat met de natuur te maken heeft,

vuur stoken, hoe een groep werkt, hoe je zorgt voor een veilige omgeving. We hebben ook onze uitdagingen, zoals een wachtlijst, je moet je ongeveer aanmelden als je geboren wordt. We willen wel meer, maar is ruimtegebrek. We zien ook dat bepaalde wijken heel actief zijn, en bepaalde veel minder.

'Ik ben heel actief in de YMCA een wereldwijde christelijke jongerenorganisatie. We hebben hier in Woerden een eigen gebouw. Dat is fijn want dan kunnen we doen wat we willen, maakt niet uit als het rommelig is. Ik vind het leuk om met mijn handen bezig te zijn. Kinderen vinden dat ook fijn. Veel mensen willen wel iets organiseren, maar niet voor kinderen met ander gedrag. Iedereen is bij de YMCA welkom. Kinderen komen overal vandaan en zijn een hechte groep onderhand. Er zitten kids van het speciaal onderwijs en ook hoogbegaafde kinderen bij.

Veel kinderclubs zijn lastig voor mensen van andere culturen. De eerste keer is gratis maar als ze moeten betalen (bijv. een euro) dan komen ze niet meer. Bij ons komen kinderen tussen de zes en de twaalf jaar doordeweek naar de club. We verhuren het clubgebouw ook voor de buurtkamer, er speelt een bandje in, een schildersclub, verjaardagsfeestjes, kinderfeestjes (bij ons kan de hele klas komen), stuif in voor mensen met een beperking.

Bij het creëren van een inclusieve cultuur hoort ook een eigen wijze van organiseren. Die manier van organiseren ontstaat vaak gaandeweg. Omdat je vanuit je visie een vraag hebt waar je een oplossing voor zoekt. Of toevallig, omdat je iets nieuws uitprobeert dat heel goed blijkt te werken. 'Het belangrijkste is een houding van gewoon doen en experimenteren.' Als je er eenmaal op gericht bent zo'n inclusieve club vorm te geven, dan zie je ook veel gemakkelijker wat er voor nodig is.

Het verenigingsleven is sterk in Woerden en de dorpen

Woerden en de dorpen hebben een sterk verenigingsleven.

'Kamerik is een sterke gemeenschap. Er waren bij het verenigingsspel vierentachtig verenigingen! Bijvoorbeeld de schaatsclub, visclub, vogelbescherming, de kaartclub, sportclubs, het zangkoor. Jong en oud zijn actief in die verenigingen. Sommigen wonen er niet (meer), maar komen voor verenigingen naar Kamerik. Een deel van de verenigingen op die dag waren natuurlijk ook gelegenhedenverenigingen, zoals families of bedrijven die meededen. Vooral de muziekvereniging is heel actief met heel veel jeugd.'

Het creëren van een open cultuur

Wat doen clubs en verenigingen in Woerden al om een open cultuur te creëren?

'Het voetbal is goed bezig in Woerden, het is volkssport nummer 1. Het meisjesvoetbal groeit. En Kamerik en Sportlust hebben daarnaast samen het wandelvoetbal (Walking football voor 60+) geïntroduceerd in samenwerking met stichting Meer dan Voetbal en Welzijn Woerden. Vroeger hingen alle mannen aan de bar, nu zijn ze weer aan het sporten. Er zijn nu landelijk zo'n driehonderd clubs mee bezig. Het moet nog groeien, maar het zou mooi zijn als alle clubs zo'n team krijgen.'

'Onze visie is: wij maken geen verschil tussen mensen, ben je oud of jong, met of zonder handicap, ben je van een of andere religie, bij ons is iedereen welkom! De kerk levert de zaal, de slager, bakker doen mee! De mensen die van de lunch genieten kunnen wel geld geven, maar het moet niet. Het kan een drempel zijn om te betalen, maar ook om niet te betalen. Sommigen haken af als zij niks mogen geven, 'dit kan niet gratis zijn', zeggen ze. Ik kan het niet over mijn hart verkrijgen hier elke week gratis te eten.' 'De een helpt met tafel dekken, de ander stopt wat in de collectebus.' De inlooplunch bindt mensen onderling.'

Wat draagt bij aan een open cultuur?

Bij het creëren van een inclusieve cultuur hoort ook een eigen wijze van organiseren. Die manier van organiseren ontstaat vaak gaandeweg. Omdat je een vraag hebt waar je een oplossing voor zoekt. Of toevallig, omdat je iets nieuws uitprobeert dat goed blijkt te werken. 'Het belangrijkste is een houding van gewoon doen en experimenteren.' Als je er eenmaal op gericht bent zo'n inclusieve club vorm te geven, dan zie je ook veel gemakkelijker wat er voor nodig is.

Vaak ligt het in de manier waarop je contact legt. We hebben een aantal clubs & verenigingen gezien waar leden er erg goed in slagen om het sociale karakter ervan vorm te geven.

'Het is belangrijk dat de kinderen elkaar leren kennen. Om een voorbeeld te noemen, een kind werd gepest 'je bent een boer, je stinkt!' We hebben ons best gedaan om uit te leggen waarom dat kind stonk. Als de anderen het niet begrijpen, nemen we ze mee (zeggen we: ga kijken!) Dan gaan we naar de boerderij waar het kind bezig is en dan snappen ze het.'

Er zijn ook leden die zelf bijdragen aan een open cultuur, door zelf te gaan sporten bijvoorbeeld en door in hun club te investeren:

'Ik ben lid van de Nederlandse Vereniging voor Huisvrouwen (NVH). Ik ga daar alleen naar gym. De juf heeft een gebarencursus bij mij gedaan, de rollen zijn nu omgedraaid, ik ben nu bij haar op les. Ik heb bij de NVH een lezing gegeven over doven cultuur, omdat ik merkte dat sommigen daar toch niet zo goed mee konden omgaan. De lezing was op de Nieuwjaarsborrel, werd heel erg gewaardeerd. Ik merkte daarna dat het contact met vrouwen van de gymclub wat soepeler werd. Er

werden meer grapjes gemaakt. De vrouwen ontdekten: Goh met haar kun je ook lachen. Ik moet zelf ook laten merken dat ik toegankelijk ben, het moet van twee kanten komen.'

'Ik heb altijd een plan voor de dag. Ik doe ook veel yoga in een groep vrouwen van 40 tot 84, waarvan ik met mijn 84 de oudste ben. Mahjong, scrabbelen. Elke dag doe ik boodschappen en daar ben ik dan wel anderhalf uur mee zoet. Dan heb ik meteen mijn beweging gehad, wat nodig is als revalidatie van de hersenbloeding.'

Kennis delen

Clubs en verenigingen werken ook samen.

'Als scouting werken we samen met de Sleutelclub. We geven vooral advies over hoe je een organisatie opzet. We zijn in contact met het bestuur. Op financieel gebied is het moeilijk. De Sleutelclub kost ongeveer € 50.000 per jaar. De gemeente dekt € 15.000. De rest moeten ze van giften krijgen. Dat doet het bestuur. Elk jaar is het heel veel werk... Verder werken we altijd mee aan De Woerdense vakantieweek. Ook zijn er contacten met jeugdthonken. Je zoekt elkaar op. Mensen van scouting worden dan daar actief. En we assisteren bij de Triatlon: mensen en materiaal.'

Een kans kan veel betekenen

Een bekende ondernemer vertelt: *Vroeger werd ik op een warme manier van de straat gehaald. Wij hadden het thuis arm en ik ging niet naar voortgezet onderwijs. Maar een meneer zei: 'Ik zorg dat die jongen een jaar gratis mag sporten en ik weet nog wel een paar sportschoenen, en zo werd ik bij de vereniging getrokken. Dat is een heel natuurlijke manier, heel positief en bevlogen.... Niet alleen ben ik nog steeds actief bij de voetbalclub. Voor mij heeft het heel veel betekend in wie ik nu ben en wat ik nu als ondernemer kan doen. Dit soort initiatieven bestaan nog steeds: op internet worden sportspullen beschikbaar gesteld voor mensen met een kleine beurs.*

Als je erbuiten valt

Met zo'n sterk verenigingsleven in Woerden en de dorpen is het niet gemakkelijk als je erbuiten valt. Is daar wat aan te doen?

'De aansluiting is voor haar net zo belangrijk als voor ieder ander kind. In Woerden kennen ze haar niet, is een soort van onzichtbaar of zo.... Ze komt niet (alleen) op straat. Overal valt ze tussen wal en schip.

Ik heb geprobeerd haar op dansen in Woerden te krijgen. Ze wilden haar gewoon niet. Ik heb een mail gestuurd naar 3 dansscholen met de opmerking dat dit ook een kind is dat wil dansen en sporten en dat ik haar op die dansschool wil, omdat alle kinderen moeten kunnen dansen. Zij moet ook net als ieder kind, iets kunnen kiezen wat ze leuk vindt. Het is niet gelukt. Ze hoort er niet echt bij.

Daar waar het wel gelukt is mee te doen, daar heeft ze dikke pret. De tijd is wel veelzeggend: een gescheiden groepje om 18 uur op vrijdag. Maar ze geniet! Je vraagt je af waarom het niet op meer plekken zou kunnen. Er zijn zoveel kinderen... Waarom moeten ze altijd in een groepje? En helemaal buiten de stad naar school, dan zet je haar buitenspel. En ze valt onder de WLZ, dus ook voor de gemeente is ze onzichtbaar.'

'Wij zijn niet gehandicapt maar mentaal kwetsbaar. We ervaren een gevoel van niet welkom zijn. Er is veel onbegrip. Zo ging ik met een aantal jongens naar de sportschool. Gewoon ons ding doen. Eerst werd er steeds naar ons gekeken, of we niets stuk maakten, maar toen ze zagen dat we heel serieus met de apparaten omgingen, gingen ze ook weer normaler over ons denken. We zijn er ook aldoor stug heengegaan.'

'Mijn hobby's: ik hou van computeren. En ik hou van politiek... Muziek, dance en house. Ik ben naar een concert geweest van Marco Borsato. Verder niet. Nu zit ik thuis op de computer, laat de hond uit, ga langs bij opa en oma en verder eigenlijk niet. "Ik zou wel meer willen... Maar weet niet veel wat er is.'

Ook mensen met een andere culturele achtergrond hebben vaak moeite aansluiting te vinden bij het gewone verenigingsleven. Bij sport gaat het behoorlijk goed.

'Sporten samen gaat redelijk goed. Wel is het soms lastig door de selectie te komen voor het eerste elftal.'

Al zijn er soms ook belemmeringen:

'Het speciale aanbod voor migranten is wegbezuinigd. Er is te weinig aandacht voor. Er is een sportgroepje voor buitenlandse vrouwen, maar de drempel voor vrouwen is te hoog. Wat we nodig hebben zijn vrij toegankelijke algemene voorzieningen, een dorpshuis bijvoorbeeld.'

Ja, dat kinderen met een andere culturele achtergrond vaak 's ochtends om acht uur op de voetbalclub komen, en worden geacht pas om zes uur thuis te komen, dat is een bekend gegeven. Dat gebeurde vroeger al. Teamgenootjes van mijn zoon kwamen vroeger voor en na de wedstrijd al bij ons thuis. Vaak krijgen ze voor zo'n dag maar één euro mee. Toen mijn zoon twaalf of dertien was, begonnen kinderen met een andere culturele achtergrond met een onderbroek aan te douchen. Mijn zoon was de laatste die zijn onderbroek aanhield. Toen hij voor homo werd uitgemaakt heb ik hem maar gezegd dat hij ook maar met onderbroek aan moest douchen.

Er zijn andere clubs & verenigingen in Nederland die ook te maken hebben met het feit dat jonge kinderen al heel vroeg 's ochtends op de club zijn en mooie oplossingen hebben gevonden. Een voorbeeld is voetbalclub Blauw Geel '55 in Ede. Zij hebben een welkomstcommissie ingesteld die op bezoek gaat bij elk nieuw lid dat zich aanmeldt. Ze hebben een kort gesprekje en vertellen hoe er samengewerkt wordt binnen de club.

Wat betreft andere vormen van vrije tijd wordt er door clubs en verenigingen, waaronder bijvoorbeeld de scouting, Clytoneus en de kinderclub gezocht naar manieren om kinderen en volwassenen met een andere culturele achtergrond te betrekken. Waarom lukt nog niet goed? Hoe kun je bij elkaar komen om daar wat aan te doen? Er is in Woerden veel kennis beschikbaar:

Mensen vinden het lastig om bijvoorbeeld een bardienst te draaien en alcohol schenken en snacks te moeten serveren met varkensvlees. Mensen zijn wel bereid tot andere taken zoals bijvoorbeeld het schilderen van een gebouw. Dan is er wel veel energie! Daarnaast hebben veel ouders niet één maar twee banen om het hoofd boven water te houden en dus ook minder tijd en energie over.

Een club moet open zijn naar iedereen, mensen aanspreken en echt contact leggen. Je kent nu vaak alleen de mensen van je eigen team. Mensen moeten investeren in de club, mensen zijn de basis van de club. Ga in gesprek, ga er eens langs. Met mensen in contact en goed luisteren, vragen en doorvragen, oprecht geïnteresseerd zijn. En waarom rijden mensen het elftal niet? Bijvoorbeeld omdat ze geen auto hebben wegens schulden. Dus ga eerst kijken, praten, zoek uit wat er aan de hand is. En kun je helpen? Er is bijvoorbeeld een declaratieregeling.

Van belang is dat de culturele organisaties en clubs & verenigingen hun handen ineenslaan om hier iets aan te doen.

Een drempel is ook een laag inkomen. Er zijn financiële regelingen die mensen stimuleren mee te doen aan sporten, ook als ze weinig geld hebben. Weet iedereen de weg voldoende om dit aan te vragen? Daarnaast is dit gemakkelijker geregeld voor kinderen dan voor volwassenen. Hoe kunnen mensen met weinig geld deelnemen aan het gewone verenigingsleven?

'Geen geld zorgt er al heel snel voor dat mensen niet kunnen meedoen in de samenleving. Veel wat geregeld is, zoals de declaratieregeling (200 euro per jaar per gezinslid) is niet genoeg. Bijvoorbeeld om te sporten.'

Samen of apart sporten?

'Sportverenigingen daar kom je niet gemakkelijk binnen als je een beperking hebt. Of het wordt apart weggeorganiseerd. Als er al iets is georganiseerd voor mensen met een beperking dan is het g-hockey. Zelfs de eigenaar van BDO die in het bestuur zat en een kind met downsyndroom had, kreeg iets anders niet voor elkaar. Hoeveel sportverenigingen hebben aandacht voor alle mensen in de hele breedte? Dat is heel moeilijk. Ze zeggen sport verbindt, sport verbreedert en is goed voor iedereen. Het is eigenlijk de plek waar de inclusieve samenleving moet gebeuren, ik ben daar heel somber over.'

'Iemand anders heeft tot zijn twaalfde meegevoetbald in een gewoon team. Ik heb zijn ouders daarna geadviseerd om naar een g-voetbal team te gaan. Hij werd gepest, en was langzamer dan de rest.'

Is het mogelijk om een beweging op gang te brengen dat mensen met een beperking ook meeballen in de gewone teams? De consultant aangepast sporten van Sportservice Utrecht maakt hier al werk van. Mocht je echt stevige wedstrijd sport willen doen, dan is het misschien wat anders. Maar in veel sportclubs is het heel gewoon dat er twee soorten teams zijn, sommige op prestatie, andere op recreatie. Soms lijkt die nadruk op competitie en prestatie zo dominant in de club, dat mensen die langzamer zijn of minder kunnen presteren worden buitengesloten.

Inspanningen om mensen bij clubs en verenigingen te krijgen

'Een stapje fitter vindt bij Clytoneus plaats. Het is een breed groepsprogramma gericht op leefstijl, over het algemeen gericht op mensen die langdurig werkloos zijn. Het is een programma van 18 weken en het bestaat uit een combinatie van sport, vrijwilligerswerk, voedingsleer en taalles. Na 18 weken gaan de meeste mensen verder met vrijwilligerswerk. Er is bijvoorbeeld iemand die meedeed, die met behulp van een re-integratie consultant een klein cateringbedrijf heeft waarin ze Surinaamse hapjes kookt. Daarnaast geeft ze workshops op de volksuniversiteit en is ze bezig met een gezond recepten boek. Dat boek wil ze ook in het Surinaams uitgeven. Om ook iets te kunnen betekenen voor gezond leven in Suriname. Daarbij heeft ze ondersteuning van het voedingscentrum. Iemand anders heeft 'Stapje Verder' opgezet. Daarin wandelen wekelijks 7 à 8 mensen mee.'

Bij Stapje Fitter hoort dus ook de beweeggroep. In de beweeggroep maak je elke zes weken kennis met een andere activiteit. Hier doen naast de deelnemers van Stapje Fitter, ook mensen die aan de slag zijn bij Ferm Werk, en statushouders mee.'

Hoe lukt het om mensen via 'Stapje Fitter' bij de gewone clubs en verenigingen te krijgen? En hoe kan daar meer in worden samengewerkt? Ook vanuit de clubs & verenigingen zelf?

'Stichting Thuishuis Woerden zet zich in voor alleenstaande ouderen om ervoor te zorgen dat zij betrokken blijven bij de maatschappij. We brengen eenzame ouderen bezoekjes. Hoe krijgen we ze weer de maatschappij in? Wij streven ernaar om een sociale kaart te maken: wat is er in de omgeving om te doen, bijvoorbeeld haakwerk, of breiwerk. In het begin gaat een vrijwilliger als begeleider mee, na een paar maanden kunnen de alleenstaande mensen zelf deelnemen aan de verschillende activiteiten. Bijvoorbeeld iemand die een maatje vond om te gaan zwemmen. Als mensen zo na een paar maanden weer meedoen heeft dat effect op allerlei terreinen.'

Wat opvalt is dat veel mensen, onder andere mensen in zorg & welzijn nog denken in clubjes voor specifieke doelgroepen: vluchtelingen, ouderen, mensen met een beperking. Hoe kan dit worden doorbroken? Willen ouderen wel altijd onder elkaar zijn? Of vinden ze het ook leuk om contact te hebben met andere generaties? Zijn statushouders onderdeel van de gewone teams op de voetbalclub?

Een plek voor vrije tijd

De werkconferentie werd gehouden in de Milandhof in Zegveld. Een plek waar ondernemerschap en vrije tijd worden gecombineerd:

'We zijn vandaag net begonnen met de ijssalon. Kinderen hebben bij de koningsspelen een kleurplaat gekregen en kunnen hem hier inleveren voor een ijsje. Je kunt hier niet alleen eten of een zaal huren. Maar vooral zijn er heel veel verenigingen die gebruik maken van de Milandhof: de volleybalvereniging, de damvereniging, muziekvereniging, gymnastiekvereniging, kaarten en Engelse les. En eens in de twee weken is de open tafel waarbij dorpsgenoten samen kunnen koken en eten.'

Mensen die zich inzetten voor de club

'We hebben vrijwilligers van oud tot jong en met heel verschillende achtergronden: een CV monteur, een bankdirecteur, een oud wethouder, een metaalbewerker. Negentig procent komt uit het dorp, een iemand op de brommer elke week uit De Meije. Een van de vrijwilligers is deurwaarder. Hij dacht dat probleemjongeren alleen in de stad voorkwamen. Ze hangen alleen maar aan de bar, ze leren niks ze doen niks.... Bij ons laten we zien dat ze best willen leren en dat leuk vinden.'

'Scouting heeft driehonderdvijftig leden en er zijn honderdtien vrijwilligers actief. Er is meer parttime leiding tegenwoordig, want mensen hebben meer andere dingen.

Oud leden, volwassenen in een dip, doordat ze gescheiden of werkloos zijn, worden er hier weer bij getrokken. Ze doen bijvoorbeeld het onderhoud van het terrein. Dat geeft voldoening en net iets meer contact met werk. Zeker als ze alleen zijn is dat

belangrijk. Dit is een heel natuurlijk netwerk voor mensen, met na het werk een biertje aan de bar. We kunnen overigens alle vrijwilligers gebruiken want de jungle, het speelterrein, vraagt veel onderhoud.

Er zijn enorm veel mensen die zich inzetten voor clubs & verenigingen in Woerden. Het is onmisbaar voor de club, maar het kan ook van grote betekenis zijn voor de persoon zelf. Er is bij de scouting veel kennis beschikbaar over hoe je vrijwilligers ondersteunt met een grote diversiteit aan mensen om te gaan.

Dit soort inzet kan ook als opstap dienen voor verder:

'Het project EPA (meedoen voor mensen met een ernstig psychiatrische achtergrond) is buurtgericht. Ons motto is eerst mensen aan de slag krijgen, eerst participatie en meedoen, bijvoorbeeld via vrijwilligerswerk en dan naar werk.'

Clubs & Verenigingen hebben een belangrijke rol in de inclusieve samenleving. Wel is het belangrijk om hen de ondersteuning te bieden die zij nodig hebben.

'Waar kun je ondersteuning vinden als je bv een lastig elftal te coachen hebt? Dat is onontgonnen terrein.'

'Anderhalf jaar geleden wilde een groep jongeren iets opzetten. Er was geen goede support van volwassenen, jongeren moet je opvangen en ook strak houden. Anders gaan ze het overnemen, zeker allochtone jongeren. Nederlandse jongeren bleven weg want ze werden gepest. De leiding had te weinig bagage om het in goede banen te leiden. Het is handig als je weet waar je kinderen of ouders naar kan verwijzen.'

Bij wie kunnen clubs & verenigingen met dit soort vragen terecht? Mogelijk kunnen sportclubs, buurtinitiatieven en culturele verenigingen een beroep doen op de buurtsportcoaches van Welzijn Woerden en de Sportservice Provincie Utrecht voor extra support op de sportclub of in de culturele vereniging. Zij kunnen docenten, coaches en trainers bijvoorbeeld leren om met een divers team om te gaan. Het is van belang dat deze ondersteuning wordt vormgegeven door de rol van gewone sportcoaches, trainers en muziekdocenten in te nemen. Zo draag je niet bij aan verdere stigmatisering van clubgenoten.

Uitgaan in Woerden

Inclusieve vrije tijd is ook uitgaan.

'Ik ga nooit uit, maar zou het wel graag willen! Een normale school mogen afmaken, dan word je uitgenodigd op de feestjes. Nu zit ik thuis, computeren, muziek luisteren, de hond uitlaten, naar mijn oma en opa. Mijn ouders durven het nog niet aan om mij alleen de straat op te laten gaan.'

Een jongen die graag uit wil en mensen zoekt om dat samen mee te doen! Daar valt vast iets op te verzinnen.

'We weten dat veel Marokkanen hier in Woerden in de cocaïne zitten. Je neemt jezelf niet serieus als je dat doet. Ze mogen de kroegen niet meer in. Ze creëren zo zelf het probleem en verpesten het voor de rest. Je krijgt er geen grip op en je krijgt ze niet te pakken. Homo's en transgenders voelen zich buitengesloten en gaan weg. Leuke jeugd gaat naar Utrecht of Amsterdam. Daar is een open mind. Babylon wordt slecht geëxploiteerd. We missen hier ook een poppodium met een rol voor cultuur. Er is hier nooit iets vernieuwends.'

Er wordt ontzettend veel georganiseerd in Woerden en de dorpen. Is het echt zo dat jongeren zich hier toch niet op hun plek weten? Wat zouden jongeren nu wel graag willen? Hoe zou het zijn om hen de kans te geven het zelf te maken?

3. Hoe willen we dan aan inclusie werken?

Naast alle mooie voorbeelden die genoemd zijn in de interviews, zijn tijdens de thematafel en de werkconferentie nog meer mooie voorbeelden uitgewisseld.

Vuurtjes aanwakkeren en breed kennis maken

Op de thematafel waren De Scouting, Atletiekvereniging Clytoneus, De sleutelclub van Kamerik, het beweegteam, Voetbalclub Siveo, KUVVO en beleidsadviseurs van de gemeente aanwezig. De meesten ontmoetten elkaar voor het eerst. Iedereen was verrast over hoeveel kennis en enthousiasme er eigenlijk is over het creëren van een inclusieve vereniging. En vooral dat er onderling zoveel van elkaar te leren is.

Sportverenigingen ontmoeten elkaar in het sportoverleg en tijdens Sportcafé's. Maar nu blijken de sportverenigingen ook iets te hebben aan hoe de scouting de training aanpakt voor nieuwe leiding. En hoe sleutelclub Kamerik zorgt voor een sfeer waar iedereen zich thuis voelt. En andersom. Clubs en verenigingen willen graag breed kennismaken, elkaar helpen en van elkaar leren. Laat mensen hun verhaal vertellen. Bijvoorbeeld Mogelijk kan dat tijdens een festival of een netwerkparty voor clubs.

Gezamenlijk initiatieven ontwikkelen gericht op inclusie in cultuur, vrije tijd & sport

Verenigingen hebben het gevoel dat zij hun maatschappelijke functie in kunnen zetten met inclusie. Tijdens de thematafel en de brede werkconferentie werden verschillende ideeën genoemd die hieraan kunnen bijdragen. Zoals het inclusief maken van festivals. Ook werd er een aantal initiatieven genoemd waar clubs & verenigingen graag samen aan zouden willen werken: Een sport/cultureel festival waarin je kennismaakt met elkaars mogelijkheden en talenten en zelf ook dingen uit kunt proberen. Het delen van accommodaties. Inclusieve sporten bedenken, zoals wandelen in de stad. Het initiatief om een stadstuin in de boomgaard van Kamerik te maken met een speelveld en een kampeerveld. En die dan gezamenlijk beheren. De tip werd gegeven om even contact op te nemen met het Brediuspark voor kennisuitwisseling voor hoe je zoiets aanpakt en met stichting Ruimte voor spelen. Organiseer fitkids in Woerden, waarbij kinderen via een fitnessprogramma doorstromen naar gewone clubs & verenigingen. Organiseer een ontmoetingsbijeenkomst voor lhbt-ers. Uit de voorbereidingsgroep kwam het idee om een cursus te ontwikkelen: 'De Verkenning van Woerden' waar nieuwe en oude Woerdenaren kennis kunnen maken met clubs & verenigingen in Woerden, eigenlijk alle thema's van Woerden Inclusief, met een Kennismakingstas met een knipkaart voor verschillende activiteiten (Niet alleen gluren bij de burens, maar ook helpen bij de burens). Maak successen bekend en deel verhalen, ook het verhaal van de 86 jarige vrouw die yoga doet in een yogagroep van alle leeftijden. Verken vooral ook de behoefte van clubs & verenigingen in combinatie met de samenleving. Ook het idee om een Bed & Breakfast te openen in het gebouw bij de sleutelclub, waar 15 tot 17 jarigen kunnen leren en werken en hun kwaliteiten in kunnen zetten in de keukens en in het draaiende houden van de B&B. Het initiatief om een praatcafé te organiseren waar jongeren van 12 – 30 elkaar kunnen ontmoeten. Het idee de oude sporthal en dorps huis te verduurzamen en daar een inclusief en multifunctioneel sportcentrum van te maken. Met een projectievloer, waarvan de belijning oplicht naar gelang je het nodig hebt voor de verschillende sporten, net als in de nieuwe sporthal van Sydney in Australië. We willen vooral bij elkaar komen om initiatieven te ontwikkelen, niet via een website.

Opzoeken van nieuwe leden

Hoe krijgen we een grotere diversiteit aan mensen bij de clubs & verenigingen? Door bijvoorbeeld via kanalen als de huisarts mensen kennis te laten maken met de clubs & verenigingen. Of door mensen op te zoeken. Het voorbeeld werd genoemd dat de burgemeester alle ouderen van Nieuwegein een brief had gestuurd met een uitnodiging voor een club of vereniging. Dat heeft gewerkt! Belangrijk is ook om te kijken waarom iemand stopt bij een vereniging. Dat komt vooral veel voor als jongeren zo'n 12 – 18 zijn. Misschien kun je dan gezamenlijk zoeken naar wat iemand wel leuk vindt. Inclusie is ook echt kijken naar wat voor plek het meest

aansluit bij iemands interesses en talenten. En als iemand niet gemakkelijk zelf aansluit bij een vereniging, kun je ook met zijn tweeën gaan, een match vinden op basis van gedeelde interesses en talenten. Ook is het belangrijk om met elkaar de vervoersproblemen op te lossen. Ga vooral doen! Zeiden mensen van de werkconferentie.

4. Welke inspiratie hebben we opgedaan?

Inclusie is vooral gebruik maken van elkaars interesses en talenten en daarop varen. Ter inspiratie keken we tijdens de thematafel Cultuur, sport & vrije tijd het volgende filmpje:

<https://www.youtube.com/watch?v=l5YYTRnpmtY>

5. Welke eerste stap willen we dan zetten?

Vuurtjes aanwakkeren en breed kennis maken

Breng clubs & verenigingen bij elkaar om kennis uit te wisselen over inclusie en van elkaar te leren. Bijvoorbeeld tijdens een netwerkfeest.

Gezamenlijk initiatieven ontwikkelen gericht op inclusie in cultuur, vrije tijd & sport

Ontwikkel gezamenlijke initiatieven voor inclusieve vrije tijd, cultuur & sport. Daar zijn al heel veel ideeën voor genoemd in de brede werkconferentie en de thematafel. Er is veel behoefte aan doen, experimenteren, en leren van elkaar. Doe eerst kennis op over inclusie & vrije tijd en maak gebruik van de mooie voorbeelden die er al zijn. En vervolgens ontwerp je een hele serie van projecten en initiatieven die inclusie dichtbij brengen. Niet te vergeten alle ideeën die al genoemd zijn!

Maak een inspirerende handreiking Woerden Inclusief

Maak een handreiking met een zelftest en eenvoudige tips om aan inclusief uitgaan, cultuur, club & verenigingen te werken. Koppel hieraan een telefoonnummer en emailadres waar je met vragen terecht kan over inclusieve vrije tijd.

Support

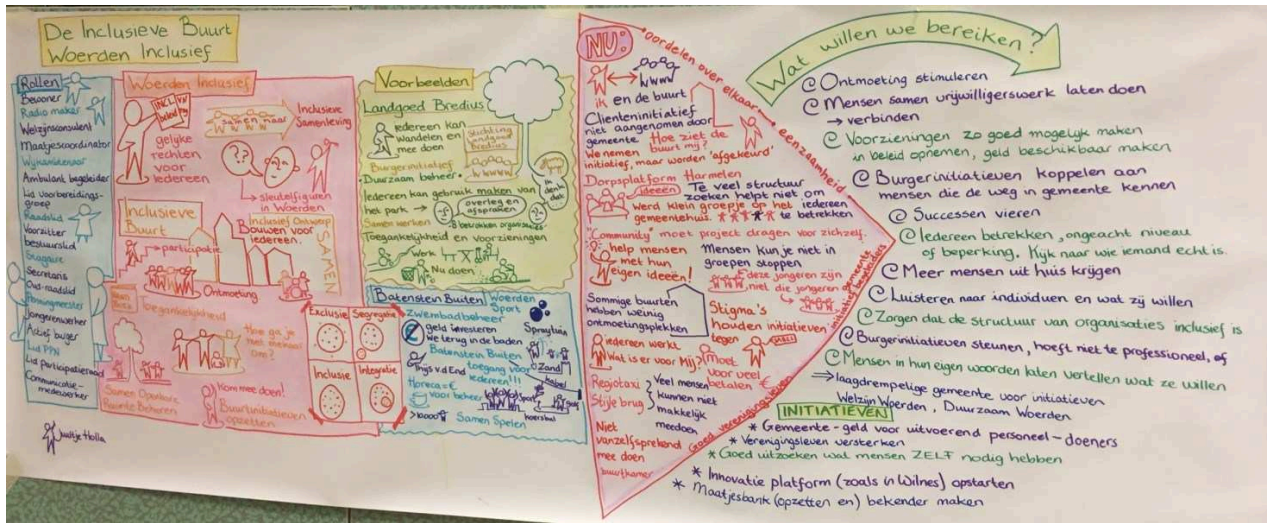
Regel een service waar culturele verenigingen, sportclubs en andere vrije tijdsorganisaties met hun vragen terecht kunnen. Zij kunnen docenten, coaches en trainers bijvoorbeeld leren om met een diverse theatergroep of sportteam om te gaan of mee te denken over de nodige aanpassingen zodat iemand met een beperking ook een muziekinstrument kan leren bespelen. Het is van belang dat deze ondersteuning wordt vormgegeven door de rol van gewone sportcoaches, trainers en muziekdocenten in te nemen. Zo draag je niet bij aan verdere stigmatisering van clubgenoten. Maak deze service eenvoudig toegankelijk. Ook het beweegteam kan hierin een mooie brugfunctie vervullen. Door mensen op basis van hun interesses en talenten in contact te brengen met sportverenigingen. Door paraat te staan als clubs & verenigingen vragen hebben met betrekking tot inclusie en door alle activiteiten inclusief te maken. Inclusief sporten in gewone teams is uitgangspunt.

Zorg & Welzijn als supporters voor inclusieve vrije tijd

Organisaties van zorg & welzijn kunnen ook actieve spelers worden in het organiseren van inclusieve vrije tijd voor individuele mensen van alle leeftijden. Houd je van tekenen, filmen, gamen of beeldhouwen? Ben je een sportfanaat, schaker of juist een muziekliefhebber? Voor iedereen is er wel een club, groep of vereniging te vinden die aansluit bij zijn of haar interesses en talenten. Zoek contact tussen generaties. In clubs & verenigingen zijn als lid ook veel mooie sociale rollen te vervullen zoals: bestuur, onderhoud, activiteiten, communicatie & PR, etc. Trap niet in de valkuil door contracten met plaatselijke clubs en verenigingen af te sluiten. Nee bewandel gewone wegen. Iedereen kan zich immers individueel aanmelden bij een sportclub. Werken aan inclusieve vrije tijd, kan voor zorgorganisaties een belangrijke en laagdrempelige manier zijn om ervaring op te doen om ook op andere gebieden aan inclusie te werken.

Routekaart De Inclusieve Buurt

1. Wat is een inclusieve buurt?

Wat is jouw ideale wijk? Nee, precies, niet met vijftig dezelfde huizenblokken beton naast elkaar, zonder ook maar een randje groen. Wil jij een buurt met een open podium, of een plek waar je kunt skateboarden? Wil je meebouwen aan een woonproject waar een grote diversiteit aan mensen in één buurt kan wonen? Wil je met je rolstoel of geleidehond elke winkel of café in? Zie jij een kleine oase in de stad wel zitten? Met een vijvertje en veel bomen en planten om je heen en waar je stil in de zon even tot rust kan komen? Wil je een buurt waar mensen elkaar aanspreken? Of een plek waar kinderen kunnen spelen, nee niet in zo'n eenzaam speeltuintje, maar in een groene omgeving? Als dit niet voorhanden is, kunnen buurtinitiatieven erop gericht zijn dit te realiseren. Gezamenlijke actie is een van de best werkzame bestanddelen voor de versterking van de relaties in de wijk.

Een inclusieve buurt is gebouwd op de interesses en talenten van alle inwoners, Mensen in de buurt maken hem samen. Het is een plek waar iedereen, oud, jong, ongeacht culturele achtergrond, talenten of beperkingen optimaal mee kan doen. Een inclusieve buurt kenmerkt zich door een inclusief ontwerp van de buitenruimte, een divers huizenaanbod, buurtinitiatieven die aansluiten bij de interesses en talenten van alle inwoners in de wijk en een fijne, open sfeer. In Woerden zijn al een aantal mooie voorbeelden waarin dit voor een groot deel gestalte krijgt:

'Landgoed Bredius is een gemeentelijk en historisch park met veel natuur dat inwoners nu beheren. De stichting Landgoed Bredius heeft het beheer overgenomen van de gemeente. Inwoners waren niet tevreden over hoe de gemeente het park beheerde. We wilden de bedreigingen die het park onderging tegengaan. Eerst was de werkgroep Bredius een actiegroep. We zijn met alle burens gaan praten en kregen steun van de heidemaatschappij. Met hen en de omringende bewoners hebben we een visie voor het park ontwikkeld en zijn we van daaruit met de gemeente gaan praten.'

'Voor mensen die betrokken zijn bij 'Nu Doen!' is werken in het park leuker dan op een dagcentrum. Ze krijgen meer waardering en worden gezien. Toen er in het begin van de moestuin nog geen sproei installatie was hebben zij veel met water gesjouwd. Dat werd erg gewaardeerd en daar ontstaan ook weer mooie dingen en contacten uit. Dat geldt ook voor mensen met andere culturele achtergronden. Zij willen ook graag een moestuin. En al werkende in de moestuin ontstaan contacten en verbindingen die er anders niet zouden zijn geweest.'

'Er is ook spanning tussen het park zo toegankelijk mogelijk maken (asfalteren) en het gebruik door jongeren met brommers. Zo maken we nu voor de oudere mensen een wat stiller stuk. Al die dilemma's moet je dan met elkaar oplossen. Iedereen heeft het gevoel, het is mijn park.'

'Er zijn nu een paar honderd vrijwilligers van 10-80 jaar. De meeste vrijwilligers zijn wat ouder, tussen de 65-80 jaar. Het arboretum is een leuke plek voor ouderen om te wandelen en lekker bezig te zijn. Op dit moment is bijvoorbeeld de snoeiploeg bezig met het snoeien, van de fruitbomen. Die komt voort uit de werkgroep landschapsbeheer van de IVN. Een meneer van in de zeventig ruimt elke week het vuilnis op in het park. Het is nog wat moeilijker om jongeren te betrekken. We proberen wel kinderen bijvoorbeeld via scholen naar het natuur en milieu educatiecentrum te krijgen (NME). En er staat een vmbo-school naast het park waar we mee samen willen werken. We proberen ook wel verbinding te maken met sportclubs in de buurt. Aan de rand van het park ligt het jongerencentrum Babylon met muziek. Dat wordt onze volgende stap.'

Samen de publieke ruimte beheren zorgt vaak voor ongelooflijk veel ontmoeting en verbinding. Doordat een grote diversiteit aan mensen betrokken kan zijn en een gewaardeerde rol kan vervullen, is dit vaak een grote factor in het realiseren van een inclusieve buurt. Een succesvol initiatief vormt een vliegwiel voor andere initiatieven in de buurt.

De sleutelclub in Kamerik is bewust ontstaan vanuit een inclusieve doelstelling: vanuit een passie voor sleutelen en een wens om jongeren bij elkaar te brengen en de kans te geven volledig mee te doen in de samenleving.

'De Sleutelclub is vijf jaar geleden opgezet. Het begon met een oproep in de plaatselijke kerkbladen en de Woerdense Courant: 'Gezocht gebruikt gereedschap'. Toen er eenmaal genoeg gereedschap was, konden vier jongeren aan de slag. De eerste objecten om aan te klussen waren een Fiat 600 uit 1972 en een oude Jawa-motorfiets. Toen de auto eenmaal opgeknapt was is hij verloot via de radio.'

'Wat begon als een idee is binnen vier jaar uitgegroeid tot een volwassen club gevestigd in een ruim fabriekspand van 400 m2 in Kamerik. Er komen nu 110 kinderen bij elkaar en er zijn vijftig vrijwilligers bij betrokken.'

'Ons doel was: het bij elkaar brengen van kinderen met en zonder rugzak. Ze hebben elkaar leren kennen. Als een jongere op school gepest wordt, treden ze voor hem op: pest hem niet! Laten we zorgen dat het klopt in het dorp.'

De sleutelclub van Kamerik slaagt erin om inclusie in praktijk te brengen en is in staat deze kennis over te brengen op anderen. Ook automaatje is een mooi voorbeeld waarin buurtbewoners samen optrekken en iets voor elkaar betekenen.

'Automaatje is een initiatief van de ANWB ter voorkoming en bestrijding van eenzaamheid. Het is een rijservice door buurtbewoners met eigen auto voor mensen die dat nodig hebben. Buurtbewoners krijgen een vergoeding van 30 cent per kilometer. Er is veel vraag en er zijn veel vrijwilligers. Buurtbewoners vinden rijden leuk en doen iets voor een ander. Als mensen een aanvraag doen voor 'Automaatje', dan gaat er iemand bij mensen langs en dan vullen ze samen het formulier in; dat werkt drempelverlagend. We rijden op tijd! 1 op 1, mensen lopen vaak even met je mee naar de deur. De Regiotaxi is vaak te laat en dat levert te veel stress op.'

Wat is inclusie in de buurt?

De inclusieve buurt:

- Publieke ruimte, gebouwen, winkels & natuur zijn fysiek, functioneel en sociaal toegankelijk voor iedereen.
- Buurtinitiatieven zijn gebouwd op de talenten en interesses van alle inwoners in de buurt.

Iedere inwoner kan:

- Gebruik maken van de voorzieningen in de buurt op tijdstip van eigen keuze: natuur, winkels, openbare ruimte & gebouwen.
- Voor iedereen toegankelijke buurtinitiatieven ontplooien. Daarvoor zijn middelen beschikbaar in de wijk.
- Zeggenschap hebben over zijn of haar directe leefomgeving/publieke

ruimte in de buurt.

2. Hoe is het in Woerden? En wat vinden we belangrijk?

Wat zeggen buurtbewoners, initiatiefnemers, welzijnswerkers en beleidsmakers over diversiteit in de buurten van Woerden en de dorpen? Wat zijn mooie initiatieven of juist knelpunten en wat vinden we belangrijk? In *Woerden Inclusief* hebben inwoners, professionals en beleidsmakers met elkaar van gedachten gewisseld in de interviews, tijdens de Quicksan en aan de thematafel. Wat komt daar uit?

Inclusieve buurtinitiatieven

Hoe komen inclusieve buurtinitiatieven zoals Sleutelclub Kamerik, Automaatje en Stichting Landgoed Bredius tot stand? Door inwoners met een mooi idee en een drive om dat te realiseren. We hebben daar veel van gezien in Woerden en de dorpen. In de Meije wordt zichtbaar hoe dat ook in het klein gestalte kan krijgen.

‘Het is maar klein hier in de Meije. Maar toch trekken de kerk, het café en de school hier veel met elkaar op! We proberen steeds nieuwe initiatieven te verzinnen en manieren waarop we dingen met elkaar kunnen verbinden. Toen de school hier een vossenjacht organiseerde, hebben twee van de vossen in het café in de serre gezeten. Ook het café heeft een keer een beroep gedaan op de kerk. De schaatsbond wilde graag hun jaarvergadering houden in De Meije, alleen, het café was net te klein om met honderd mensen te vergaderen. Toen heeft het café gevraagd of de vergadering in de kerk mocht, en hebben ze in het café een kop koffiegedronken en geluncht. De school heeft hard meegeleefd toen het café verbouwd werd. Ze hebben er een schoolproject van gemaakt. Elke maand gingen ze kijken hoe het ervoor stond. Toen het café er stond, kwamen alle klassen langs om te feliciteren. Ze hadden allemaal iets moois gemaakt. Toen een dorpsgenoot van ons onder het ijs terecht gekomen is, was het café een uitvalsbasis voor de politie en brandweer die bezig waren hem te zoeken. Ook hebben zij chocolade geserveerd om de mensen die de erehaag vormden bij zijn afscheid te helpen hun handen te warmen.’

Stad en dorpen van ondernemers!

Woerden is echt een stad van ondernemers. Het is vol van mensen die samen dingen ondernemen en iets voor elkaar over hebben. Ook in de dorpen is dit zichtbaar. Prachtig om te zien. Het uit zich ook in de vele evenementen die plaatsvinden in Woerden:

'Van april tot en met oktober zijn er in Woerden eigenlijk elk weekend wel twee of drie grote evenementen. Georganiseerd door de plaatselijke bevolking en ondernemers zelf. We doen het echt met elkaar. Als ik dat zie ben ik trots op Woerden.'

Soms lijkt het wel teveel vertellen mensen ons. Zoveel initiatieven, is er nog wel verbinding?

'Wat ik merk is dat er al best veel initiatieven zijn; veel dezelfde dingen naast elkaar. Er is een grote versnippering. Het is belangrijk dat gemeente deze verschillende initiatieven en projecten gaat verbinden, zodat ze voor iedereen bereikbaar worden en elkaar gaan versterken.'

De afgelopen tijd zijn daar al een aantal mooie aanzetten toe gemaakt. In oktober werd bijvoorbeeld voor de zevende keer de beursvloer georganiseerd, waarin profit en non-profit organisaties met elkaar initiatieven ontwikkelen. Het voorbeeld van de ideeënbroeders in Gouda is genoemd. Ook de meiden van Breuren hebben op 8 maart een eerste pitch café georganiseerd om maatschappelijke initiatieven te stimuleren en te verbinden. Juist die verbinding organiseren en zorgen dat initiatieven elkaar kennen en elkaar versterken zal de beweging naar de inclusieve samenleving gaan versterken. In veel verhalen hebben we ook gehoord dat mensen dat graag zouden willen.

Diversiteit in de buurt

Er zijn mooie voorbeelden van buurten in Woerden en de dorpen waar mensen onderling een leuk contact hebben of voor elkaar klaar staan.

'De wijk waar ik nu woon is fijn. Het is rustig en ik ken daar de mensen. De buurman zegt je gedag. Er is een sociale controle die prettig is. Zie ik s 'avonds het licht niet branden bij de buurman, dan bel ik even met zijn dochter.'

'Als moskee hebben we gelukkig goede contacten met de buurt/buren. We zeggen tegen de buren, kom maar langs om te kaarten, wij hebben de ruimte. Er is altijd wel iemand hier, kom met vragen. We organiseren ook informatieavonden over wat we hier doen. Daar komen ongeveer veertig mensen uit de buurt op af, dat werkt goed. Ook organiseren we een hapjesavond na de Ramadan. Ook dan komen mensen uit de buurt.'

'Bij ziekte zorgen we voor elkaar, de buren en de kerk. Mensen in Kamerik ontvangen veel ondersteuning van de diaconie in combinatie met de wijkverpleegkundigen. En eventueel officiële organisaties. Er is niet altijd een ingang of tijd. 'Import' is niet actief hierin. Maar mensen letten wel op elkaar.'

We hebben ook verhalen gehoord waarin een andere kant doorklonk. Van polarisatie, afstand en angst. Woerden is de afgelopen jaren gegroeid, vertellen mensen ons. Voor sommigen is het daarmee te groot geworden. Anderen vinden dat juist fijn omdat ze dan niet zo opvallen als ze anders zijn. Dat anders zijn, bijvoorbeeld qua geloof, achtergrond, cultuur of geaardheid, is nog niet vanzelfsprekend geaccepteerd.

'Dit is een welvarend klein no-nonsense dorp met een grote diversiteit tussen import en oorspronkelijke dorpingen. Maar niet in culturen, daar zijn veel mensen en groepen onzichtbaar.'

'Op straat zie ik best vaak negatieve reacties van mensen vanwege mijn Marokkaanse achtergrond. Dat mensen angstig zijn op straat, wegstijven en aan de overkant gaan lopen omdat ze bang zijn. Als je elkaar kent zijn er vaak minder afwerende reacties.'

'Als je veertig jaar in dit dorp woont zie je toch wel de mentaliteit dat mensen met een beperking een 'ver van hun bed show' is. Mensen willen elkaar ook niet tot last zijn.'

'Ik heb niet veel contact met mensen in de buurt. Eigenlijk zijn die gek, terwijl zij vinden dat wij dat zijn. Als er eens wat is met iemand, zoals laatst met een vrouw die was gevallen van haar fiets, dan gaan ze erom heen staan, maar ze doen niets. Ze durven haar niet aan te raken. Wij moesten haar echt te hulp komen. We hebben geprobeerd dat te doorbreken door een buurtinitiatief te starten en gezamenlijke maaltijden te organiseren, maar dat heeft de gemeente niet ondersteund.'

'Hier doen we wat we kunnen doen, maar we kunnen niet alles zelf! Hier is momenteel een hoogoplopende ruzie in het dorp. Wat kunnen we daar aan doen? Dingen die niet goed gaan stimuleren inwoners niet om zich in te zetten voor hun buurt. Nu is er bijvoorbeeld veel rommel op straat. Plastic containers zijn vaak te vol en dan zwerft dat over straat.'

Uit deze verhalen blijkt dat er nog veel te winnen is in Woerden en de omliggende dorpen. Maar ook tussen mensen van verschillende culturen, genders, beperkingen, leeftijden en geaardheid. Ook naar aanleiding van de bestorming en bekogeling van de noodopvang voor vluchtelingen in Snellerpoort zijn er veel initiatieven ontstaan hier iets aan te doen.

'Expeditie de verbinding is een initiatief als tegenwicht tegen de verruwing en de polarisatie. De bank is daar een klein onderdeel van. De bank is bedoeld om mensen met elkaar in gesprek te laten komen waar het echt over gaat. Ik hoop dat het een vliegwiel kan zijn. Bijvoorbeeld jongeren die geen huis hebben, asielzoekers. Interesses en talenten van inwoners vormen de basis. Via facebook worden mensen in beeld gebracht aan de hand van filmpjes.'

'Anderhalf jaar geleden hebben twee Woerdenaren 'Wij zijn Woerden' opgericht. Het is een burgerinitiatief onafhankelijk van alles en iedereen. We springen in als het nodig is. We laten los als het kan. Het doel is om oude en nieuwe Woerdenaren met elkaar te verbinden en samen te bouwen aan de stad. De bedoeling is dat oude Woerdenaren en statushouders elkaar ontmoeten, leren kennen, helpen en steunen. Het is eigenlijk de weg richting inclusie.'

Daarnaast wordt er in de geografie van Woerden en de dorpen een tegenstelling ervaren.

'We vormen geen eenheid hier in Woerden, er zijn veel verschillen. Bijvoorbeeld stadse mensen kijken anders dan de mensen uit het dorp.'

'Zegveld is al lang bij Woerden, vanaf 1996. Je ziet wel steeds meer verschraving van de buitengemeentes, bv het verdwijnen van de bank, van winkels. Er is nu alleen maar binnen in een winkel een pinautomaat. Er zijn steeds minder winkels; ze doen niet meer hun best om het winkeliers gemakkelijk te maken.'

Hoe kun je inclusieve buurten versterken?

De gemeente, en organisaties van zorg & welzijn zijn op dit moment aan het zoeken hoe zij initiatieven waarin een grote diversiteit aan mensen samen dingen ondernemen kunnen bevorderen. Wat ons opvalt is dat het doelgroepdenken in Woerden een taaie is. Mensen worden nog gemakkelijk apart gezet. Ook tijdens de thematafel kwam dat aan de orde.

'Ik ken veel mensen van 50+ die geen werk hebben en waar niks voor is. Hun sociale contacten lopen enorm terug.'

's Avonds, zit ik veel alleen achter mijn computer of muziek te luisteren. Eigenlijk is er niet zoveel te doen. Wel doe ik G-volleybal. We zijn best goed. Ik merk dat veel mensen met een beperking of psychische problematiek heel eenzaam zijn. Dat er niets voor hen is.'

Langzamerhand wordt de beweging gemaakt om het doelgroepdenken los te laten en de inzet van gebiedsgericht werken en welzijn meer te baseren op de talenten en interesses van álle inwoners. Zonder dat (een specifieke groep) mensen altijd in de rol van 'zorgontvanger' worden gedrukt. In een inclusieve buurt kan iedereen zijn talent inzetten en gewaardeerde rollen vervullen. Een belangrijke beweging richting een inclusieve samenleving.

Waar eerder werd gehandeld vanuit de neiging om doelgroepen bij elkaar te zetten en daar activiteiten voor te verzinnen....

'Ik woon nu zelfstandig met beetje ondersteuning en daar ben ik heel blij mee. We zijn ook weleens met een groepje mensen van begeleid wonen naar de Plint geweest, het buurthuis. Maar daar zaten alleen oudere mensen, dat vond ik wel jammer. Daar was geen aansluiting mee. We werden als gekken benaderd.'

...beginnen nu de eerste initiatieven te ontstaan om een grote diversiteit aan mensen bij elkaar te brengen op basis van hun interesses en talenten....

'Hoe krijgen we dorpshuis Harmelen inclusief?'

'Welzijn gaat over welbevinden, sociale contacten en zelfredzaamheid. We willen buurtpleinen opzetten samen met De Plint. Er een modern centrum van maken waar iedereen welkom is, niet alleen de ouderen die er nu zijn, maar ook ZZP-ers, jongeren, buurtbewoners.'

Tijdens de interviews hebben we veel doorgevraagd over hoe je kunt bevorderen dat een grote diversiteit aan mensen in de buurt ook samen dingen gaan ondernemen op basis van gedeelde interesses en talenten. Daar wisten organisaties van zorg en welzijn en mensen van de gemeente nog niet zo gemakkelijk een antwoord op te geven. Het is belangrijk dat daar een proces van leren en ontwikkelen ontstaat.

'Hier proberen we als zorgorganisatie contact te maken met de school hiernaast en met het buurthuis, maar het gaat allemaal moeizaam. We zijn de trekker geweest van de jaarmarkt. Dat kostte veel tijd en geld en doen we niet meer omdat het maar weinig opleverde aan contacten.'

Daarnaast is het voor inwoners, clubs & verenigingen niet helemaal duidelijk wanneer een initiatief nu wel of niet gefinancierd kan worden door de gemeente, bijvoorbeeld vanuit het investeringsfonds. Soms leeft het gevoel dat het lastiger is om een initiatief gehonoreerd te krijgen als je zelf ondersteuning ontvangt 'Alleen

verstandige mensen krijgen een initiatief gehonoreerd'. Hoe kan een proces vormgegeven worden dat laagdrempelig is en waarbij tegelijkertijd mooie inclusieve initiatieven worden vormgegeven? Eventueel kan hier gebruik gemaakt worden van mooie landelijke voorbeelden.

Heb je daar een eigen plek voor nodig of....?

'In de wijk waar ik woon willen jongeren met een migrantenachtergrond zelf een buurthuis. Een vraag vanuit de jongeren zelf en hun ouders. Het gaat daarbij om veel verschillende nationaliteiten. Bij de aanvraag hebben ze wel hulp nodig, anders gaat het niet lukken. Helaas zijn buurthuizen wegbezuinigd, dat waren de plekken waar mensen elkaar ontmoetten in de buurt.'

In een inclusieve buurt zijn ontmoetingsplekken van belang. Een gebrek aan goed toegankelijke ontmoetingsplekken om dingen te organiseren wordt gevoeld door inwoners uit een aantal buurten. Is dat omdat ze er niet zijn of bijvoorbeeld in de avonden al vol zitten? Of omdat ze niet bekend zijn? Want verschillende scholen, clubs en verenigingen geven aan dat zij ruimte over hebben. Vanuit de werkconferentie kwam de tip om scholen op te stellen als buurtontmoetingsplek. Dat geeft gelijk mogelijkheden om verschillende leeftijden aan elkaar te verbinden.

Toegankelijkheid: overal in kunnen

Toegankelijkheid betreft de gebouwde omgeving, de openbare ruimte en het (openbaar) vervoer. Kun je gemakkelijk bij iemand op bezoek? Kun je met je vrienden wat drinken in de kroeg? Is het gemakkelijk om de trein te pakken als je naar Utrecht wilt? Sommige mensen lopen tegen belemmeringen aan als zij de voorkeur nog niet uit zijn.

'Ik woon hier nu vier jaar in een nieuw appartement. Er is gelukkig een lift, maar de deur van de lift naar de galerij klopt niet. Hij is sowieso zwaar, maar als je uit de lift komt in je rolstoel kom je vast te zitten. Dat vind ik wel vervelend, het is een gloednieuw gebouw, dan mag je toch niet zo'n fout maken.'

'Daarnaast zijn we een tweedaags wandelevenement gestart voor mensen die gebruik maken van een rolstoel of rollator. We startten bij Weddesteijn. Het wijkplatform heeft bij alle stoepen vooraf de drempels geïnspecteerd en zo nodig verbeterd. De wethouder was in een rolstoel gaan zitten en deed ook mee. Echter...in het eerste uur bleef er al iemand in een rolstoel haken achter de stoep. De persoon viel voorover uit zijn rolstoel. Toen is er gelijk werk gemaakt om de stoepen in Woerden te verbeteren. Ik denk dat het belangrijk is dat de dorps- en wijkplatforms in elke wijk een wijkschouw doen. Dat kan bijvoorbeeld in de wijkschouw die ze met groenvoorziening doen. Gewoon simpelweg de drempels gelijk.'

‘De omgeving rond het station is verschrikkelijk. Fietsers komen van alle kanten, ik kan zonder hulp door mijn slechtheid niet oversteken.’

‘Albert Heijn is niet goed georganiseerd, ze verplaatsen producten de hele tijd. Ik zit daar voor eeuwen om iets uit te zoeken.’

De komst van Inclusie Woerden heeft wel wat betekend voor de toegankelijkheid. Inclusie Woerden is vorig jaar met winkeliers in gesprek gegaan over de toegankelijkheid van winkels. Toen is er een en ander verbeterd. *‘Dat jullie nu pas komen, natuurlijk willen we dat regelen, niemand heeft ons dat ooit verteld!’*

Ook is er de mogelijkheid voor mensen met een rolstoel gebruik te maken van het toilet in het stadshotel. Daarvoor is een afspraak gemaakt tussen de horecaondernemers.

‘Tja, rolstoeltoegankelijkheid? Ik kan met mijn kleine rolstoel wel overal in, ik ervaar bijna geen belemmeringen meer. Maar laatst vertelde iemand die gebruik maakt van zo’n grote elektrische rolstoel, dat hij nog veel belemmeringen ervaart. Dan kan een drempel van een centimeter al het verschil maken!’

Toegankelijkheid kent ook een sociale component

Wordt je goed geholpen bij het gemeentehuis? Of bij de winkel als je boodschappen komt doen? Mensen vertellen ons dat als je een winkelier kent het vaak wel wordt opgelost als dat nodig is. Juist omdat mensen elkaar kennen.

‘In winkels in Woerden heb ik heel verschillende ervaringen. Bij sommige winkels loopt het stroef, bij andere winkels maken ze contact en hebben ze begrip voor dat ik doof ben. Dan komen we er samen wel uit. Daar ga ik natuurlijk vaker naar toe.’

Inclusief ontwerp

Natuurlijk zijn er net als in elke stad of dorp een heleboel zaken nog niet goed geregeld ten aanzien van de toegankelijkheid van de binnen- en buitenruimtes. Het is belangrijk bij alle nieuwe bouwprojecten, en in het ontwerp van de openbare ruimte gebruik te maken van de principes van inclusief ontwerp (Inclusive Design) en het handboek voor toegankelijkheid. En nieuwe (renovatie)projecten daar ook op te toetsen. Ongemerkt zijn er al erg mooie voorbeelden van inclusief ontwerp in Woerden.

'Bij Batenstein Buiten, bij het zwembad, hebben we een waterspeeltuin ontworpen waar een grote diversiteit aan kinderen samen kan spelen. Je ziet dat er allemaal culturen samen komen. Bovendien, als jijzelf of jouw (klein)kind gebruik maakt van een rolstoel, kun je er ook in. Iedereen kan er gratis in. De kosten van de horeca proberen we zo laag mogelijk te houden.'

'Dorpskern De Kanis verzakt. Als we niks doen, bestaat het over tweehonderd jaar niet meer. We zijn als gemeente bij alle 500 dorpsbewoners langs geweest om te vragen wat ze zouden willen. Willen ze van De Kanis een waterdorp maken, of willen ze de gehele publieke ruimte negentig centimeter ophogen en funderen? Ze hebben voor het laatste gekozen. Als je de gehele publieke ruimte moet ophogen, kun je hem ook net zo goed opnieuw ontwerpen. Er zijn meerdere informatieavonden georganiseerd voor inwoners. Ook hebben ontwerpateliers plaatsgevonden. Deze bijdragen hebben gezorgd voor de vaststelling van een definitief ontwerp. Inwoners willen een park en een Shared Space in de Roerdompstraat. Om het project uit te voeren zijn 5 aannemers geselecteerd. Deze mogen inschrijven om het project uit te voeren.'

Natuurlijk kan er ook nog veel worden geleerd. Zoals blijkt uit dit voorbeeld. Op het gemeentehuis worden inspanningen gepleegd om de communicatie te verbeteren.

'Ik was het nieuwe dorpshuis aan het schilderen met een dorpsgenoot. Hij stond in tranen te vertellen over de nieuwe bestrating die was aangelegd. Doordat er veel vrachtverkeer door de straat komt, heeft hij nu scheuren in zijn woning. Zowel de juridische bijstand waar hij voor verzekerd is, als de gemeente, maakten zich ervan af. Ze bedolven de arme man onder brieven, maar er werd niks opgelost.'

3. Hoe willen we aan inclusie werken? Wat willen we bereiken?

Welke ideeën kwamen uit de brede werkconferentie en de thematafel om aan inclusieve buurten te werken?

Maak buurtinitiatieven echt inclusief

Betrek iedereen, jong, oud, mensen met een beperking, echt iedereen. Stimuleer doelgroepvervaging en kijk naar de persoon, wat hij of zij kan bijdragen. Schep mogelijkheden om elkaar kleinschalig als burens te ontmoeten, bijvoorbeeld per straat. Een belangrijk punt dat genoemd is, was ook het versterken van contact tussen generaties. Bijvoorbeeld door projecten te stimuleren waarbij school en de woonomgeving rondsamenwerking maken.

Prioriteit is het belang om kennis en knowhow over het faciliteren van inclusieve buurtinitiatieven te versterken. En dat de gemeente en organisaties van zorg &

welzijn daarin meer gaan samenwerken. Mogelijk zijn er ook meer uren voor de initiatiefbegeleiders van de gemeente nodig. In bepaalde wijken, zoals Molenvliet en Snel & Polanen wordt een ontmoetingsruimte gemist. Tegelijkertijd geven clubs & verenigingen aan dat zij ruimte over hebben. Kan hier een win-win situatie worden gemaakt door bestaande plekken een multi-karakter te geven?

Maak de samenleving diversiteitsproof

Doorbreek het denken in groepen en breng mensen samen op basis van hun interesses en talenten. Op de thematafel, in de interviews en op de werkconferentie waren mensen aanwezig, van verschillende culturele achtergronden, met een beperking of psychische problematiek die aangaven dat er nog een wereld te winnen in acceptatie van diversiteit. Dit is echt prioriteit in Woerden.

Toegankelijkheid

Daarnaast werd het belang genoemd om de toegankelijkheid nog meer te versterken. Door schoolpleinen en speelplaatsen inclusief toegankelijk te maken. Door in het ontwerp van de openbare ruimte altijd een check door mensen met specifieke toegankelijkheidsbehoeften mee te nemen. En door nieuwe woningbouw divers te maken.

Jongeren

Het gevoel is dat er te weinig met en voor jongeren is. Dat je om echt iets te beleven naar Utrecht toe moet. Zorg dat het woord 'Hangjongere' uit het taalgebruik verdwijnt. Niet omdat jongeren niet meer zouden hangen, maar vooral omdat er mooie dingen gebeuren. Laagdrempelige ontmoetingsplekken, maar vooral ook, creëer iets waardoor jongeren zelf kunnen meebouwen aan hun eigen wijk. Wat zijn hun interesses en talenten, wat zouden zij willen leren? Wat hebben zij andere mensen te bieden? Wat raakt hen zo dat ze wel actie willen ondernemen? Trek echt met jongeren op, als co-designers van hun eigen wijk, en ga samen met hen iets maken. Geef hen het gevoel dat ze invloed kunnen hebben op hoe de wereld eruitziet, dat zij de wereld kunnen maken. Door de jongeren zelf in de lead te laten zijn. Wij zijn Woerden jong is daar een mooi voorbeeld van.

Initiatieven uit de werkconferentie

Er kwamen ook mooie initiatieven uit de werkconferentie voort die vóór het ter perse gaan van deze lokale inclusie agenda al van start gingen! Zoals het initiatief van 'Ruimte voor spelen', scholen en de gemeente om samen te werken aan de toegankelijkheid van speelplaatsen van scholen voor elk kind buiten de schooluren. 'Nu Doen! – Groen' gaat helpen in het onderhoud. Inwoners, Wij 3.0 en 'Meedoen in de wijk' gaan samenwerken voor een Kook en Eet initiatief in de wijk voor alle buurtbewoners. Verder hebben RPL FM en het Jeugd-Punt het plan om samen radio

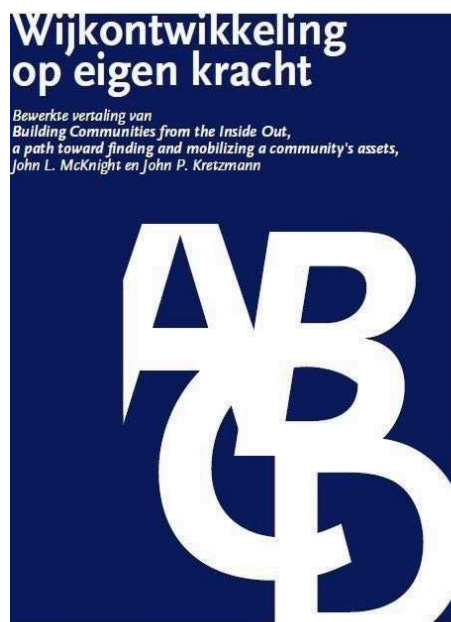
te maken, voor en door jongeren. De sleutelclub van Kamerik en De Boog gaan samenwerken om kennis uit te wisselen over techniek.

4. Welke inspiratie hebben we opgedaan?

Tijdens de thematafel kwamen er prachtige goede voorbeelden naar voren van initiatieven uit Woerden zoals Batenstein Buiten, Het Brediuspark, Automaatje, dorpshuis Harmelen en Duurzaam Woerden:

‘Met Duurzaam Woerden willen we samen met andere inwoners, ondernemers, organisaties en de lokale politiek willen werken aan een nog duurzamer Woerden. Er gebeurt al heel veel, maar door elkaar te inspireren, initiatieven te verbinden en kennis te delen kan Woerden mogelijk nog meer en sneller duurzaam worden. In de stad, in de kernen, op bedrijventerreinen, in huizen en in de natuur. Bij Duurzaam Woerden kan iedereen zijn of haar idee inbrengen. Bestaande projecten worden in de schijnwerpers gezet en nieuwe projecten ontworpen. Afgelopen tijd is er een initiatief gestart voor zonnepanelen op huurhuizen, en er zijn meer mooie initiatieven ontstaan. We gaan daar waar de energie zit en faciliteren dat.’

Stuk voor stuk mooie initiatieven in Woerden die drijven op de kracht van inwoners. In ‘Wijkontwikkeling op eigen kracht’ laten Kretzmann & McKnight zien waarom deze buurtinitiatieven wel slagen en bijdragen aan meer plezier, inclusie en veerkracht en andere niet. Zij geven belangrijke tips over hoe je buurtinitiatieven kunt versterken, geldstromen kunt organiseren en hoe je kan zorgen dat mensen en wijkinitiatieven niet afhankelijk worden van professionals.

Ook kwam tijdens de thematafel Wooninitiatief Vredenhorst uit Ede naar voren. Waarbij inwoners samen een nieuwe wijk bouwen. Divers, van alle leeftijden en

culturen, ze proberen de optimale mix te vinden waarbij zij echt een afspiegeling zijn van de omringende samenleving in Veldhuizen. Mensen oud, jong, diverse culturele achtergronden, met of zonder beperking doen mee. Ook nu al ontmoeten buurtbewoners elkaar, wekelijks, terwijl ze er nog helemaal niet wonen. Hoe doen ze dat? Neem een kijkje op: <http://vredehorst-ede.nl>.

Inclusief ontwerp, sociale architectuur en zelf je publieke ruimte beheren

Hoe ontwerp je je buurt nou zo dat die bijdraagt aan een inclusieve samenleving?

Dat doe je door principes van 'Inclusief ontwerp (Inclusive Design)' toe te passen. En door het ontwerp vanaf het begin samen met inwoners te maken. Natuurlijk op een manier dat iedereen optimaal kan deelnemen. Dit vraagt een goed procesontwerp.

Informatie over hoe je inclusief ontwerp toepast vind je bijvoorbeeld op <http://www.designcouncil.org.uk/what-we-do/inclusive-environments>. Daar vind je ook de gids: Inclusion by design. Het principe dat je een plein, park of straat zo ontwerpt dat die bijdraagt aan mooie contacten tussen mensen komt daar voren in de architectuurstroming: sociale architectuur. Sociale architectuur is erop gericht dat je de publieke ruimte zo ontwerpt dat er de dingen gaan gebeuren op die plek, waarvan je graag wilt dat ze gebeuren. Zelf je eigen publieke ruimte beheren is een erg mooie manier om een buurtinitiatief en inclusief ontwerp te verenigen. Zoals dat in het Brediuspark gebeurt. Zo sla je twee vliegen in een klap. Samen iets maken met een gezamenlijk doel is de beste manier om onderlinge contacten in de buurt te versterken. Van alle drie de aspecten van de inclusieve buurt zijn er mooie voorbeelden in Nederland beschikbaar.

5. Welke eerste stappen willen we zetten?

Inclusieve buurtinitiatieven

- Baseer buurtinitiatieven op de talenten en interesses van álle inwoners uit de buurt, in plaats van op mensen met een beperking of ouderen, of vluchtelingen, of... Maak er een sport van een zo groot mogelijke diversiteit aan mensen bij buurtinitiatieven te betrekken.
- Doe als gemeente, en organisaties van zorg & welzijn kennis en ervaring op over inclusieve wijkontwikkeling en begin die kennis in praktijk te brengen in een buurt waar cohesie, diversiteit en veiligheid nog geen vanzelfsprekendheid is.
- Versterk de creatieve broedplaatsen voor buurtinitiatieven op mooie plekken waar elke buurtbewoner toegang toe heeft. Waar mensen hun nieuwe initiatieven kunnen presenteren, samen kunnen werken en mede-initiatiefnemers kunnen vinden. Zorg dat alle initiatieven vindbaar zijn, bijvoorbeeld op een (van de) mooie aantrekkelijke website(s).
- Onderzoek of er inderdaad (on)voldoende plekken zijn, waar mensen ook in de avonden iets kunnen organiseren. Is dit niet het geval, kijk dan welke openbare ruimtes voor dit doel geschikt kunnen worden gemaakt. Zorg dat dit gewaardeerde plekken zijn, waar iedereen, dus de grootst mogelijk diversiteit aan mensen, graag wil komen. Bijvoorbeeld omdat het een fijne plek is om te zijn en er interessante dingen gebeuren.

Inclusief ontwerp

- Maak gebruik van de inzichten uit de inclusive design, placemaking en sociale architectuur om de binnen- en buitenruimtes zo vorm te geven dat ontmoeting en gezamenlijke initiatieven worden bevorderd. Neem bij nieuwe bouw- en renovatieprojecten en in het ontwerp van de openbare ruimte inclusief ontwerp en het handboek voor toegankelijkheid als uitgangspunt. Zorg dat nieuwe (renovatie)projecten daar ook op worden getoetst. Pas bij het verstrekken van vergunningen en subsidies de brede toegankelijkheidsnorm toe (Handboek voor Toegankelijkheid). Werk in de inrichting van de openbare ruimte altijd samen met de buurt en mensen met specifieke toegankelijkheidsbehoefte, bijvoorbeeld door een check uit te voeren.
- Hanteer als norm dat inwoners zelfstandig hun leven kunnen leiden. Dat betekent naast fysieke toegankelijkheid ook aandacht voor de toegankelijkheid van websites, brieven, vervoer, diensten en gastvrijheid.
- Zorg dat alle speeltuinen en speelplaatsen inclusief toegankelijk zijn voor alle kinderen. Het recente speelplan van Woerden en de dorpen gaat uit van inclusie, maak gebruik van inclusief ontwerp en placemaking om dit te realiseren.
- Werk aan inclusieve toegankelijkheid via positieve actie en communicatie. Start een platform voor het delen van kennis en ervaring én om samen de vertaalslag naar (gemeente) beleid te maken. Voor inwoners, bedrijven en gemeente. Inwoners, initiatieven zoals Inclusie Woerden en ondernemers zijn graag betrokken om hieraan bij te dragen.
- Stimuleer zelfbeheer van de publieke ruimte.

Woonprojecten gericht op diversiteit

- Maak werk van woonprojecten van inclusie en diversiteit en zorg dat elke woning die nieuw gebouwd wordt aanpasbaar en levensloopbestendig is. Veel ouderen of mensen die ondersteuning nodig hebben willen helemaal niet allemaal bij elkaar wonen, terwijl ze daar door de huidige huizenbouw wel toe gedwongen worden.

Maak de samenleving diversiteitsproof!

- Werk samen om de buurt diversiteitsproof te maken. Enerzijds door inclusieve buurtinitiatieven waar een grote diversiteit aan mensen samenkomt te stimuleren en daar ook bestaande buurtinitiatieven bij te betrekken, zoals Wij zijn Woerden of Expeditie de Verbinding. Anderzijds door zorg & welzijn in staat te stellen mensen zo te ondersteunen dat zij een leven midden in de samenleving op kunnen bouwen op basis van eigen interesses en talenten. Bijvoorbeeld door mooie rollen te vervullen in buurtinitiatieven. Zodat zij

gewoon bekend zijn als de persoon die ze zijn en niet geassocieerd worden met de zorgorganisatie waar zij ondersteuning van krijgen.

Jongeren

- Zorg dat het woord 'Hangjongere' uit het taalgebruik verdwijnt. Niet omdat jongeren niet meer zouden hangen, maar vooral omdat er mooie dingen gebeuren. Kijk of er meer laagdrempelige ontmoetingsplekken nodig zijn, maar vooral ook, creëer iets waardoor jongeren zelf kunnen meebouwen aan hun eigen wijk. Trek samen met jongeren op om te kijken wat ze zouden willen voor hun buurt, stad of dorp. Stimuleer creativiteit en het opzetten van grotere projecten. Een toneelvoorstelling maken? Een bandje oprichten? Het ontwerp van de publieke ruimte in hun stad? Hoe kunnen zij het gevoel krijgen dat ook zij de wereld kunnen maken?

Routekaart Woerden Inclusief: het overzicht

Hoe ziet de routekaart Woerden Inclusief er in het kort uit? In het onderstaande vind je alle informatie, tips en prioriteiten voor de Routekaart in een kort overzicht bij elkaar.

Woerden Inclusief: Lerend organiseren & Veranderen

Hoe kunnen we als inwoners, verenigingen, scholen, maatschappelijke organisaties, bedrijven en gemeente de inbreng voor de routekaart uit het interviewonderzoek, de Quickscan en de thematafels concreet vertalen naar acties en projecten? Voor elk thema van de routekaart zijn drie of vier speerpunten geformuleerd die, mits goed uitgevoerd, groot verschil kunnen maken. In dit laatste hoofdstuk vind je deze speerpunten. Daaraan gekoppeld vind je een overzicht van het budget, benodigd om deze speerpunten waar te maken. Maar we starten met een aantal aanknopingspunten voor het vervolg, die de uitvoer van de lokale inclusie agenda gemakkelijker kunnen maken.

Belangrijk is dat iedereen die eerder betrokken was bij Woerden Inclusief of dat graag wil zijn, van inwoner, club, school, bedrijf tot mensen van de gemeente, zijn ervaring en expertise in kan zetten in de vormgeving aan het vervolg. Ook is het van belang om een nauwe koppeling tot stand te brengen tussen Woerden Inclusief en de trajecten van lerend organiseren & veranderen in de gemeente: De organisatievisie 2020, Opgavegericht werken en Viral Change.

- Zet vijf themagroepen op voor de thema's: inclusie in het onderwijs, de inclusieve arbeidsmarkt, Cultuur, vrije tijd & sport, De inclusieve buurt en Zeggenschap & Support.' Deze kerngroepen vormen een afspiegeling van de samenleving, bestaande uit inwoners, ondernemers, scholen en maatschappelijke organisaties en gemeente. Mensen die nodig zijn om een inclusieve samenleving dichterbij te brengen. Elke themagroep heeft een projectleider.
- Elke themagroep start de in de speerpunten genoemde pilots op en maakt een plan voor hoe de speerpunten in praktijk worden gebracht en vertaald naar het beleid van betrokken organisaties en gemeente. Stel daarin prioriteiten voor de korte, middellange en lange termijn. Onderdeel hiervan is een proces van visieontwikkeling, waarin de kerngroep en andere betrokkenen inspiratie opdoen bij mooie voorbeelden en zo nodig nog een stuk training ontvangen.
- Gebruik het werken aan inclusief praktijk en beleid om opgavegericht werken, Viral Change en het WOW traject verder te ontwikkelen en bij te schaven.
- Roep een nieuwe werkgroep 'Woerden Inclusief' in het leven, bestaande uit twee leden van iedere kerngroep, een inwoner/organisatie en een of twee overkoepelende projectleiders, communicatie, en andere mensen die voor het proces van belang zijn.
- De gemeente zal het proces begeleiden en inhoudelijk coördineren en bouwt zelf ook een inclusieve werkorganisatie op. Projectleiding (1FTE) zal worden vrijgemaakt om hier vorm aan te geven.
- Ontwikkel een platform voor interactieve communicatie over Woerden Inclusief
- Zet mooie voorbeelden in de schijnwerpers
- Werk altijd inclusief (the whole system in the room)

Wat zeggen inwoners, organisaties & raadsleden?

Op 28 maart hebben inwoners, organisaties & raadsleden samen prioriteiten gesteld voor de routekaart Woerden Inclusief. In de Milandhof in Zegveld kon iedereen zijn mening vormen aan de hand van de tentoonstelling die was opgezet, naar aanleiding van de vier thema's van deze routekaart. De getekende verslagen van de Routekaart hingen er levensgroot, foto's en veel van de verhalen die inwoners ons vertelden tijdens de interviews. Daar kwamen initiatieven uit die inwoners, organisaties en gemeente samen al wilden ondernemen. En er kwam een handzaam overzicht uit met prioriteiten voor de korte, middellange en lange termijn (zie bijlage). Deze input heeft een belangrijke basis gevormd voor de speerpunten van de routekaart.

De speerpunten voor de routekaart Woerden Inclusief

En hier de eigenlijke speerpunten! Ga je met een thema aan de slag? In de vijf posters & onderleggers van de routekaart en het interviewonderzoek vind je achtergrondinformatie en knowhow voor de aanpak van deze speerpunten.

1. Inclusie in het onderwijs

Van gedachten wisselen

Open een breder gesprek over inclusie in het onderwijs in de gemeente. In een grotere bijeenkomst met alle scholen, docenten, schoolbestuurders en samenwerkingsverbanden.

Pilots Inclusie in het onderwijs

Deelnemers van de thematafel en de werkconferentie vinden het belangrijk om gewoon te beginnen, met kleine initiatieven. Investeer daarom in inclusie in het onderwijs door samen met enthousiaste leerkrachten en scholen een pilot te starten, bijvoorbeeld in vijf scholen uit basis- en voortgezet onderwijs elk een klas. Maak daarvoor gebruik van de kennis en knowhow die er in binnen- en buitenland te vinden is. Zorg daarin voor succes en resultaten. Besteed in het ontwerp van een pilot specifiek aandacht aan de vraagstukken waar de betreffende school zichzelf voor gesteld ziet in het realiseren van inclusie in het onderwijs. Besteed aandacht aan visieontwikkeling en maak gebruik van de olievlekwerking om scholen van elkaar te laten leren en in meerdere groepen en scholen initiatieven op te starten. Hiermee kan bewust worden vormgegeven aan een veranderproces. Zodat elk kind op de langere termijn op de school van keuze terecht kan.

Talentonderwijs

Een derde initiatief dat uit de thematafel naar voren kwam is het idee om talentonderwijs beschikbaar te maken voor alle kinderen. Talenten kunnen op allerlei vlakken liggen. Er zijn verschillende benaderingen bekend en voorbeelden van scholen in Nederland die werk maken van het ontdekken en ontwikkelen van talenten van individuele kinderen. Het doorlopend leren en werken met waar je goed in bent geeft veel kansen voor later.

Individuele schoolcarrières

In de gemeente Woerden is ervaring opgedaan met het creëren van kansen voor individuele kinderen om deel te nemen aan het regulier onderwijs. Van het opheffen van individuele belemmeringen kan worden geleerd om de kansen van elk kind te vergroten. Door deze ervaringen de komende vijf jaar

uit te breiden, worden er belangrijke stappen naar inclusie in het onderwijs gezet. Zodat elk kind vanaf 2025 op de school van eigen keuze terecht kan. In de buurt. En leerrecht heeft. Dit zou de ambitie zijn, hierover gaan we randvoorwaardelijk in gesprek met de ouders, scholen, schoolbestuurders en samenwerkingsverbanden. Besteed daarbij ook aandacht aan voor- en vroegschoolse educatie en vervolgonderwijs.

2. De inclusieve arbeidsmarkt

Pilot de Inclusieve Werkvloer

Ondernemers, inwoners, arbeidstoeleiders en gemeente willen het liefst gelijk aan de slag. Door elkaar te ontmoeten en kennis uit te wisselen. En vooral door gericht vorm te geven aan de inclusieve arbeidsorganisatie door een pilot/project starten waarin vijf werkgevers, waaronder de gemeente en twee MKB samen optrekken om een inclusieve werkvloer te creëren. Een inclusieve werkvloer bestaat uit drie elementen: het werken aan een werkvloer waar iedereen optimaal kan bijdragen en zijn talent kan inzetten, een personeelsbestand dat de diversiteit in de omringende samenleving weerspiegelt, en een fijne manier van omgang met die diversiteit (openheid). Leer daarbij van mooie voorbeelden van bedrijven die al inclusief werken. Zet successen in de schijnwerpers en zorg dat je in twee jaar iets hebt bereikt om trots op te zijn. Let op: stap niet in de valkuil door uit te gaan van het idee dat een inclusieve werkvloer alleen om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt zou gaan. Het gaat om toenemende participatie van elk individu. De gemeente kan dit traject koppelen aan de organisatievisie 2020. Daarnaast wordt contact gezocht met Universiteit van Maastricht voor de coaching van dit traject.

Pilot 'Op weg naar een baan!'

Zet een dergelijk project op waarbij acht jongeren of volwassenen met afstand tot de arbeidsmarkt op zoek gaan naar een baan op basis van hun interesses en talenten. Een netwerk van inwoners, ondernemers, UWV, sociale dienst, gemeente vormen samen een veranderteam en gaan aan lerende aan de slag. Gezamenlijk kijken zij wat zij onderweg tegenkomen en hoe de huidige praktijk, beleid, geldstromen, wet & regelgeving kan worden verbeterd. Mogelijk kan hier worden aangesloten bij de projecten JOW en 'Eerst aan de slag!'

Verbeter op basis van deze pilot ook de coaching aan werkzoekenden. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van effectieve strategieën uit binnen- en buitenland. Zoals Initial Placement and Support (IPS), inclusief herontwerp van werkprocessen en jobcarving. De logistiek, warehousing, de bouw,

groothandel en automotive kunnen bijvoorbeeld mooie werkvelden zijn om bij aan te sluiten.

Maak werk van betaald werk

Maak werk van gewoon betaald werk. Maak werk van toeleiding van mensen met een beperking of psychische problematiek naar een betaalde baan op de reguliere arbeidsmarkt. Rek de grenzen van wat nu voor mogelijk wordt gehouden op. Bijvoorbeeld door mensen de gelegenheid te geven met hun ondersteuner een betaalde baan in te vullen. Betaald werk betekent ook kunnen groeien in inkomen. Trek samen met alle spelers in de arbeidstoeleiding op om dit mogelijk te maken. Houdt daarbij een nauwe relatie met de landelijke overheid om knelpunten in wet- en regelgeving op te lossen. Zoals het feit dat je als kleine ondernemer pas na drie maanden loonkostensubsidie ontvangt, het risico dat mensen er in inkomen op achteruitgaan als zij een betaalde baan krijgen of dat mensen hun vangnet verliezen als zij onverhoopt een tijdje niet kunnen werken. Zorg dat iedereen die dat wil in 2018 in een traject zit naar betaald werk of een opleiding volgt.

Open culturen: Stages en werk voor jongeren met en zonder migranten achtergrond

Sla als opleidingen, ondernemers/werkgevers, arbeidstoeleiders en gemeente de handen ineen om jongeren, ook jongeren met een andere culturele achtergrond, naar stage en werk toe te leiden. Eventueel ook in de vorm van een pilot, waarin gezamenlijk geleerd kan worden.

3. Cultuur, Sport & Vrije tijd

Vuurtjes aanwakkeren en breed kennis maken

Breng clubs & verenigingen bij elkaar om kennis uit te wisselen over inclusie en van elkaar te leren. Bijvoorbeeld tijdens een netwerkfeest.

Gezamenlijk initiatieven ontwikkelen gericht op inclusie in cultuur, vrije tijd & sport

Ontwikkel gezamenlijke initiatieven voor inclusieve vrije tijd, cultuur & sport. Daar zijn al heel veel ideeën voor genoemd in de brede werkconferentie en de thematafel. Er is veel behoefte aan doen, experimenteren, en leren van elkaar. Doe eerst kennis op over inclusie & vrije tijd en maak gebruik van de mooie

voorbeelden die er al zijn. En vervolgens ontwerp je een hele serie van projecten en initiatieven die inclusie dichtbij brengen. Niet te vergeten alle initiatief ideeën die al genoemd zijn!

Support

Regel een service waar culturele verenigingen, sportclubs en andere vrije tijdsorganisaties met hun vragen terecht kunnen. Zij kunnen docenten, coaches en trainers bijvoorbeeld leren om met een diverse theatergroep of sportteam om te gaan of meedenken over de nodige aanpassingen zodat iemand met een beperking ook een muziekinstrument kan leren bespelen. Het is van belang dat deze ondersteuning wordt vormgegeven door de rol van gewone sportcoaches, trainers en muziekdocenten in te nemen. Zo draag je niet bij aan verdere stigmatisering van clubgenoten. Maak deze service eenvoudig toegankelijk. Ook het beweegteam kan hierin een mooie brugfunctie vervullen. Door mensen op basis van hun interesses en talenten in contact te brengen met sportverenigingen. Door paraat te staan als clubs & verenigingen vragen hebben met betrekking tot inclusie en door alle activiteiten inclusief te maken. Inclusief sporten in gewone teams is uitgangspunt.

Zorg & Welzijn als supporters voor inclusieve vrije tijd

Organisaties van zorg & welzijn kunnen ook actieve spelers worden in het organiseren van inclusieve vrije tijd voor individuele mensen van alle leeftijden. Houd je van tekenen, filmen, gamen of beeldhouwen? Ben je een sportfanaat, schaker of juist een muziekliefhebber? Voor iedereen is er wel een club, groep of vereniging te vinden die aansluit bij zijn of haar interesses en talenten. Zoek contact tussen generaties. In clubs & verenigingen zijn als lid ook veel mooie sociale rollen te vervullen zoals: bestuur, onderhoud, activiteiten, communicatie & PR, etc. Trap niet in de valkuil door contracten met plaatselijke clubs en verenigingen af te sluiten. Nee bewandel gewone wegen. Iedereen kan zich immers individueel aanmelden bij een sportclub. Werken aan inclusieve vrije tijd, kan voor zorgorganisaties een belangrijke en laagdrempelige manier zijn om ervaring op te doen om ook op andere gebieden aan inclusie te werken.

4. De Inclusieve Buurt

Inclusieve buurtinitiatieven

Baseer buurtinitiatieven op de talenten en interesses van alle inwoners uit de buurt. Doe als gemeente, en organisaties van zorg & welzijn kennis en

ervaring op over inclusieve wijkontwikkeling en begin die kennis in praktijk te brengen in een buurt waar cohesie, diversiteit en veiligheid nog geen vanzelfsprekendheid is.

Creatieve broedplaatsen

Onderzoek of er inderdaad (on)voldoende plekken zijn, waar mensen ook in de avonden iets kunnen organiseren. Is dit niet het geval, kijk dan welke openbare ruimtes voor dit doel geschikt kunnen worden gemaakt. Zorg dat dit gewaardeerde plekken zijn, waar iedereen, dus de grootst mogelijk diversiteit aan mensen, graag wil komen. Bijvoorbeeld omdat het een fijne plek is om te zijn en er interessante dingen gebeuren.

Inclusief ontwerp

Maak gebruik van de inzichten uit de inclusive design, placemaking en sociale architectuur om de binnen- en buitenruimtes zo vorm te geven dat ontmoeting en gezamenlijke initiatieven worden bevorderd. En blijf werken aan de toegankelijkheid van winkels, horeca, huizen en openbare gebouwen. Neem bij nieuwe bouw- en renovatieprojecten en in het ontwerp van de openbare ruimte inclusief ontwerp en het handboek voor toegankelijkheid als uitgangspunt. Zorg dat nieuwe (renovatie)projecten daar ook op worden getoetst. Pas bij het verstrekken van vergunningen en subsidies de brede toegankelijkheidsnorm toe (Handboek voor Toegankelijkheid). Werk in de inrichting van de openbare ruimte altijd samen met de buurt en mensen met specifieke toegankelijkheidsbehoeften, bijvoorbeeld door een check uit te voeren. Start een platform voor het delen van kennis en ervaring én om samen de vertaalslag naar (gemeente) beleid te maken. Voor inwoners, bedrijven en gemeente. Inwoners, initiatieven zoals Inclusie Woerden en ondernemers zijn graag betrokken om hieraan bij te dragen.

Inclusieve speelplekken

Zorg dat alle speeltuinen en speelplaatsen inclusief toegankelijk zijn voor alle kinderen. Het recente speelplan van Woerden en de dorpen gaat uit van inclusie, maak gebruik van inclusief ontwerp en placemaking om dit te realiseren.

Jongeren

Trek samen met jongeren op om te kijken wat ze zouden willen voor hun buurt, stad of dorp. Stimuleer creativiteit en het opzetten van grotere projecten. Een toneelvoorstelling maken? Een bandje oprichten? Het ontwerp

van de publieke ruimte in hun stad? Hoe kunnen zij het gevoel krijgen dat ook zij de wereld kunnen maken?

5: Thuis & Welzijn

Woonprojecten gericht op diversiteit

Maak werk van woonprojecten van inclusie en diversiteit en zorg dat elke woning die nieuw gebouwd wordt aanpasbaar en levensloopbestendig is. Veel ouderen of mensen die ondersteuning nodig hebben willen helemaal niet allemaal bij elkaar wonen, terwijl ze daar door de huidige huizenbouw wel toe gedwongen worden.

6: Reizen & Mobiliteit

Je op gelijke voet met anderen verplaatsen

Zorg dat iedereen zich op gelijke voet met anderen kunnen verplaatsen, dat mensen kunnen komen waar zij willen komen. Liefst met gewone middelen, zoals een eigen fiets, auto of openbaar vervoer. Anders met taxivervoer dat op tijd rijdt en zo mogelijk ook voor last-minute ritjes te raadplegen valt.

7: Vriendschappen & Relaties

Ondersteun mensen contacten op te doen

Maak werk van vriendschappen en relaties van mensen die ondersteuning krijgen, door middel van een proces van leren & ontwikkelen. Zorg dat het niet afhankelijk is van jou als professional, om te voorkomen dat mensen tegen de zoveelste teleurstelling aan lopen. Werken met sociaal gewaardeerde rollen (Sociale Rol Versterking), kan hierin iets betekenen.

Hef belemmeringen die sociale contacten in de weg staan op

Belangrijk is om de belemmeringen op te heffen die contacten in de weg staan. Eén van de belemmeringen is dat kinderen die met de bus naar school gaan in een andere stad veel minder kans hebben op vriendjes en vriendinnetjes in de buurt.

8: Zeggenschap & Support

Pilot inclusie & support

Laat zorg & welzijn een transformatieslag maken. Waarbij ondersteuning primair gericht is op het opbouwen van een rijk leven midden in de samenleving op basis van eigen interesses en talenten. Help mensen met ondersteuning in de wijk te wonen en deel te nemen aan clubs & verenigingen, onderwijs en de arbeidsmarkt. De beweging die is ingezet van 'Maatwerk naar Voorliggend' kan hier goed aan worden verbonden. Breng mensen bij elkaar die graag willen werken aan innovatie en start hiervoor een pilot op. Probeer hiervoor regelruimte te organiseren, en budgetten te ontschotten, zodat nieuwe wegen kunnen worden gevonden om geldstromen te organiseren. Hier zijn landelijk ook voorbeelden voor.

Daar ondersteunen waar de mensen zijn

Breng de ondersteuning daar waar de mensen zijn: op het werk, thuis, op de sportclub of op school. Specialisten komen naar mensen toe in plaats van andersom. Zo blijven mensen in hun eigen omgeving. Belangrijk is wel dat de ondersteuning niet bijdraagt aan de stigmatisering van mensen, en dus zoveel mogelijk op de achtergrond blijft. Zodat mensen een identiteit ontwikkelen los van de organisatie waar zij ondersteuning van krijgen.

Ondersteun mensen in hun eigen huis te wonen

Zelfstandig wonen, of samenwonen in een huis met niet meer dan vijf of zes mensen bij elkaar geeft de beste kansen op een leven midden in de samenleving. Mits goed ondersteund. Onderzoek met de huidige zorgorganisaties hoe dit georganiseerd kan worden.

Los onveilige situaties op

Is er sprake van onveilige situaties op plekken waar mensen ondersteuning krijgen? Zijn er deprimerende omstandigheden waaronder mensen moeten leven? Los deze situaties dan urgent op. Zet zo snel mogelijk een traject in gang om kwalitatief goede ondersteuning te ontwikkelen gericht op inclusie in de samenleving.

9: Gezondheid & Veiligheid

Uitgangelijkheid

Bij werken aan toegankelijkheid is het ook van belang dat veiligheid wordt meegenomen. Niet alleen 'hoe kom je het gebouw in, maar ook 'hoe kom je eruit in het geval van een noodsituatie' (uitgangelijkheid).

10: Levensvisie & Cultuur

Maak de samenleving diversiteitsproof!

Hoe kun je verschillen overbruggen? Door met elkaar te praten, uitleg te vragen en door initiatieven te nemen die een diverse samenleving dichterbij brengen. Stimuleer deze initiatieven, door als inwoners, organisaties en gemeente daarin samen op te trekken. En laat dat als gemeente ook zien, door snel actie te ondernemen als dat vereist is.

Invloed uitoefenen

Werken aan diversiteit is ook zorgen dat iedereen invloed kan uitoefenen op zijn of haar omgeving, het leven kan vormgeven. Ook mensen die net wat anders denken dan anderen.

Structuren die ontmoeting bevorderen

Geef structuren in de samenleving zo vorm dat diversiteit en elkaar op een vanzelfsprekende manier tegenkomen worden bevorderd.

11: Politiek & Het openbare leven

Overbrug de kloof tussen inwoners, bestuur, politiek en ambtenaren

Maak prioriteit van het overbruggen van de kloof tussen inwoners, bestuur, politiek en ambtenaren door anders te gaan samenwerken. Meer samen bouwen, dan de wij – zij cultuur in stand houden. Ga de deur uit, wees zichtbaar, ook in de kernen, werk met de samenleving samen aan de issues waar je mee bezig bent door mensen op hun kennis te bevragen, door zo mogelijk samen te ontwerpen, het weer voor te leggen en bij te schaven. Werk op plekken waar mensen zijn die je normaal niet zo gemakkelijk tegenkomt.

12: Lerend organiseren & Veranderen

Vormgeven aan Woerden Inclusief

Wat zeggen inwoners over de volgende stappen in Woerden Inclusief? Trek gezamenlijk op om aan bewustwording te werken op een praktische, inspirerende en humorvolle manier. Een soort leren door te doen en al doende beelden ontwikkelen over hoe zo'n inclusieve samenleving er uitziet. Visionair, maar ook letterlijk, door gebruik te maken van foto en video. Werk daarbij van klein naar groot en bottom-up. En houdt daarbij oog voor de diversiteit aan

mensen. Mensen moeten hun eigen geluid kunnen inbrengen. Laat een zekere vrijheid om het mogelijk te maken al doende te leren.

Leren van cocreatieve trajecten

Er zijn de laatste tijd een aantal ontwikkelingstrajecten gestart om samen met de samenleving beleid te maken. Wat kan daaruit worden geleerd voor een inclusief beleidsvormingsproces?

Planning

Fase 1: Luisteren & Verkennen (afgelopen half jaar)	
Najaar 2016 – Voorjaar 2017	<ul style="list-style-type: none"> • Luisteren & verkennen in interviews, thematafels & werkconferentie • Inwoners, organisaties en gemeente stellen samen de Routekaart Woerden Inclusief op.
Fase 2: Inspiratie & Initiatief	
Zomer 2017 – najaar 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Het realiseren van de speerpunten van Woerden Inclusief en het creëren van mooie voorbeelden waar we van kunnen leren. • Samenstellen themagroepen & werkgroep • Uitvoeren pilots & speerpunten • Monitoring van de resultaten. Wat heeft het opgeleverd?
Fase 3: Leren & Ontwikkelen	
Najaar 2018 – Voorjaar 2019	<ul style="list-style-type: none"> • Inventariseren van de leeropbrengst. • Nieuwe prioriteiten stellen op basis van de nieuwe inzichten • Inwoners, organisaties & gemeente een gezamenlijk een visueel plan voor Woerden en de dorpen.
Fase 4: Borgen & Verspreiden	
Voorjaar 2019 – najaar 2019	<ul style="list-style-type: none"> • Verankering in beleid en praktijk, ontwerp nieuwe cyclus.

Begroting Woerden Inclusief 2018 – 2019

Het vervolg van Woerden Inclusief zal grotendeels als onderdeel van de lopende werkzaamheden plaatsvinden. Nieuw op te starten projecten krijgen een inclusief karakter, zoals dat bijvoorbeeld is gebeurd bij de verduurzaming van de sporthallen of de scholenbouw. De extra kosten die gemaakt zullen worden voor de uitvoer van de speerpunten van Woerden Inclusief zijn vooral bedoeld voor de projectleiding, die als taak heeft het proces van Woerden Inclusief (voorjaar 2018 – najaar 2019) te begeleiden en inhoudelijk te coördineren, en voor coördinatie en ondersteuning.

	2018	2019
Projectleiding Woerden Inclusief	80.000	80.000
Coördinatie en Ondersteuning	40.000	40.000
Werkbudget	60.000	60.000
Totaal	€ 180.000	€ 180.000

Bijlage: Opbrengst Brede Werkconferentie Woerden Inclusief

Inclusie in het onderwijs

Korte termijn

- Wat kan (het kind) wel?
- Iedereen leert gebarentaal & 't handalfabet
- Potten mengen onderwijs/sociaal domein/cultuur
- Investeren in 21e eeuwse vaardigheden in BO & VO
- Docenten die in élk kind kansen zien -> stimuleren
- Meedoen waar je kunt; Ruimte waar je afhaakt
- Samenwerking scholen bevorderen
- Inzet op talent en wat kan wel verankeren in PABO
- Meer ondersteuning in de klas
- Ondersteuningsinstanties inschakelen
  - Passend Onderwijs
  - Onderwijs Advies
  - Bibliotheek
- Meer aandacht voor wat je samen bindt niet in wat je anders maakt
- Ook: oog hebben voor 'bezwaren' van scholen -> capaciteit!
- Talent centraal – ieder in zijn kracht
- Starten van minimaal 1 good practise inclusieve school
- Beleid P.O.: alles wat je aandacht geeft groeit: wat kan wel i.p.v. wat kan niet?
- 2^e leerkracht voor de klas = in opleiding
- Volwasseneneducatie ook voor mensen met een verstandelijke beperking
- Inclusie in de klas mogelijk door:
  - kleine klas
  - speciaal opgeleide extra klas hulp
- Schoolpleinen en meer creatieve open ruimtes, samenwerken met Nu Doen!

Middellange termijn

- Standaard twee leerkrachten voor de klas
- Gebarentaal leren op de basisschool
- Doorgaande leerlijn voorschool-> PO -> VO -> MOB -> Arbeid
- Kleine klassen
- Scholen: iedere leerling aannemen = welkom
  - Ondersteuning klasse assistent regelen
- Op korte/middellange termijn geen voorstander van inclusief onderwijs. Inclusiviteit bewerkstelligen in sport & recreatie.
- Verplichte keuzevakken/richtingen afschaffen
  - Herinrichten waar mogelijkheden + kansen
- Mensen met een beperking zijn geen Tweederangsburgers: Hoofdentree voor iedereen
- Verbinding dik-dun, jong-oud, anders aanjagen en faciliteren
- Andere financiering van het onderwijs
- Budgetten ontschotten
- Leraren opleiden om met diverse leerlingen om te gaan
- Opleiden = laten slagen voor het leven, jouw leven in plaats van een toets
- Leerkrachten bijscholen (deskundigheidsbevordering)

Lange termijn

- Middelbaar onderwijs: filosofie over mens, belasting, politiek en burgerinitiatieven
- (Leer) omgeving voor iedereen toegankelijk (taal, toegang...)
- Onderwijs is verplicht van 5 – 24 jaar, gericht op het individu en het ontwikkelen van talent
- Onderwijs moet heringericht worden. Schooljaar starten in januari en eindigen in december

- Simpel beginnen, hoe omgaan met doven?
- Basisonderwijs anders organiseren, daardoor beter afgestemd op het niveau van het kind
- Ondersteunende gebaren op de basisschool.

De Inclusieve arbeidsmarkt

Korte termijn

- P&O afdeling van MKB als voortrekkers voor in dienst nemen van personen met grote afstand tot de arbeidsmarkt (en nog meer)
- Leken: het individu zijn succes/mislukkingverhaal laten vertellen
- Bedrijven als Event Support Holland binnen OKW een nadrukkelijke ambassadeursfunctie laten verrichten zodat alle bedrijven van groot tot klein...
- Onbetaald ook stimuleren en accepteren voor uitkering
- Vrijwilligerswerk = werk
- Een werkgeversnetwerk dat in gesprek wil met geschikte kandidaten met achtergrond in GGZ
- Knelpunt: Minder regels, meer mensgericht
- Snel resultaten laten zien (Quick Wins) en daarmee positieve uitstraling creëren (bv. ouderen)
- Voorbeeldrol arbeidsmarkt dat het kan -> stimulans voor kinderen /jongeren in hun toekomstperspectief
- Maatwerkprogramma's ontwikkelen en geven voor bijstandsgerechtigden
- Trainingen 'geloof in jezelf/eigen kunnen'
- 55+ tot 67 meer kans geven op de arbeidsmarkt
- Sociale kaart/routekaart
- In kaart brengen werkplekken
- Sommige mensen gaan er in inkomen op achteruit als ze gaan werken

- Werk, inkomen, schuldsanering moet allemaal in 1 plan worden aangepakt
- Wat te doen met EPA? Ernstig psychiatrische/Psychische aandoeningen?
- Routekaart
- Leren: Om je talenten en kwaliteiten te presenteren
- Het werk moet er dan wel zijn: niet de worst voorhouden en niet kunnen geven
- Werk, inkomen, schuldsanering moet allemaal in 1 plan worden aangepakt.
- Taalachterstand oplossen
- Pas de quotumwet aan: hoogopgeleiden met een beperking vallen nu tussen wal en schip.
- Delen ervaringen van ondernemers -> leren van elkaar
- Luisteren en waarnemen in plaats van invullen en oordelen
- Gemeente zelf als werkgever meer initiatief nemen tot een inclusieve samenleving b.v. bij uitbesteding van werk
- Kijken naar talent (mooi voorbeeld = specialisten (testers ICT)).
- Fast Forward sport + Wij zijn Woerden: trainingen nieuw werk, presenteren training voor personeel & klanten.

Middellange termijn

- Werk als werk waarderen, ook al is het vrijwillig
- Hoe passen we de werkplek aan?
  - Knelpunt = werkdruk en waardering
- Begeleiding en bemiddeling van werkzoekenden, meer maatwerk & flexibel organiseren
- Maak er maatwerk van
- Aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt
  - Laat kinderen al jong zien dat het kan -> voorbeeldrol arbeidsmarkt
- Werk + opvang voor de kleintjes
- Ontschotten WMO – Participatiewet

- Onbekendheid/angst wegnemen/reduceren
- Is het hoofd leeg genoeg om te kunnen werken?
- Sommige ouders willen wel werken als de problemen van hun kinderen adequaat zijn opgelost
- Bescherming van werkbehoud

Lange termijn

- Nog te weinig werkgevers durven het aan. Meer begeleiding?
- Meer voorlichten en ondersteunen van bedrijven
- Groeien naar: diversiteit als norm (en niet eenheid als norm)
- Met de inrichting van de organisatie rekening houden met afspiegeling maatschappij
- Een zichtbaar UWV in Woerden
- Waardeer vrijwilligerswerk
- Werkbescherming (dus geen uitbuiting)
- Beloning na werk/prestatie
- Werkgever ook naar mogelijkheden/onmogelijkheden kijken en respecteren
- Werk & Opleiding moet maatwerk zijn
- Ontzorgen ondernemers bij aannemen mensen met afstand tot de arbeidsmarkt
- Equal opportunities (not equal outcome) appropriate payment, in regard of education, skills & talents, not defined by minority group

Cultuur, vrije tijd & sport

Korte termijn

- Communicatienetwerk
- Festivals inclusief
- Sport/cultureel festival, waarin je kennismaakt met elkaars mogelijkheden en talenten
- Maak gebruik van stichting Ruimte voor Spelen, Monique Verheyen
- Faciliteren & Delen: Wij hebben onderbezette accommodatie. Hier kan meer gebruik van worden gemaakt. Is er ruimte nodig, dan bieden wij deze aan: SIVEO!
- Uit voorbeeld: maak panels zoals de inwoner van 86 zichtbaar! Storytelling
- Wereldvreemd ben je als je niet weet hoe je met beperkten moet omgaan.

Middellange termijn

- Sport voor doven, weten hoe te communiceren en rekening houden met slecht evenwicht.
- Kortere lijnen organiseren tussen formeel-informeel
Voorwaarden:
  - ➔ Inkoop anders
  - ➔ Toegang anders (wijkteams)
- Verbinding informele en formele zorg anders organiseren
- Blind sporten? Wandelen in de stad
- Inclusie = toch meer kijken wat per individu de beste plek is, niet te generiek maken
- Maatjes koppeling
- Organiseer het organiseren
- Vooral eerst alle organisaties, coaches, docenten, kerk. Daarna iedereen.
- Je kunt lezen dat en wat er is, maar hoe komt men er?
- Aanpassingen bij openbare voorzieningen, zoals prikkelarme middag

- Doe het in samenwerking met de betrokkenen
- Netwerkparty voor clubs
- Kamerik sport -> positieve ontwikkeling
- Bekendheid
- Letten op persoon en maak successen generiek
- Wijkschouw per wijk, problemen aanpakken als gemeente al actief is
- Voorlichting onbekend, onbemind
- Aanbod is nog niet voldoende
  - Gedragsgestoorde heeft men liever niet of verslaving
- Maak gebruik van deskundige kennis van zaken (ervaringsdeskundigheid) persoon en familielid zelf.

Lange termijn

- Mensen betrekken en benaderen bij projecten
- Programma als fitkids in Woerden
- Gebruik Wereldtoppers uit Woerden als ambassadeur
- Beweegaanbod GGZ?
- Bredius als ontmoetingsplaats voor
- Binding: sommige mensen met een beperking willen soms niet samen
- Prijs moet juist zijn. Sommige mensen sporten niet omdat ze het niet kunnen of willen betalen
- Vechtsporten voor jeugdigen met gedragsproblemen is er niet
- Trainingen door ervaringsdeskundigen
- Clubs & Trainers kunnen de moeilijke mensen niet goed begeleiden
- Ga doen! Sport op basis van niveau, niet op basis van beperking!
- Verkennen waar behoeftes zijn binnen verenigingen in combinatie met de samenleving

- Soort Sociale Kaart
- Communicatie aanpakken. Iedereen weet wat doof zijn betekent. Leert duidelijk en langzaam praten. Leert het handalfabet aan.
- Hoe betrek je mensen erbij? Mondeling, flyers, etc.
- Koppeling sport/bewegen -> taalonderwijs

De inclusieve Buurt

Korte termijn:

- Karin de Groot: Creativiteit, tuintje -> andere locaties: voor meer inwoners tuinieren
- De school als buurtontmoetingsplek, dus ook fysieke ruimte
  - ➔ ouderen lezen voor
  - ➔ kinderen schenken koffie aan ouderen, enz, enz,
- Samenleving GGZ ontvankelijk maken
- Faciliteiten delen, maar is niet direct duidelijk voor ons of er behoefte aan is! Siveo
- Vrijwilligers nodig: Volgens mij zien wij potentiële doelgroepen over het hoofd. Siveo.
- Ruimte voor buurtinitiatieven -> faciliteren door gemeente
- Stimuleer projecten waarbij school en woonomgeving rondom kennis maken - > mocht later overlast door kinderen /jongeren ontstaan is 1^e contact gelegd.
- Trappen met goede leuning die beperkte goed vast heeft
- Ontmoetingsplek Molenvliet
- Meer mensen uit huis krijgen
- Straatfeest voor buurtcohesie
- De 'Aanpakker' Centrale plek in de buurt waar de pakjes van bol,etc. Bezorgd worden.
- Huisbezoek + Welkompakket voor nieuwe bewoners

- Elke woning die nieuw gebouwd wordt aanpasbaar bouwen
- Inrichting van de openbare ruimte altijd samen (of checken door) mensen met speciale toegankelijkheidsbehoeften
- Iedereen betrekken, ongeacht beperking of niveau. Kijk naar iemand
- Continu verbindingen met diverse groepen. Jong, oud, zorgbehoeftigen, gehandicapten, ontmoeting in gebouw.
- Ontmoeting stimuleren
  - Toegankelijk voor iedereen – door de voordeur
  - Luisteren – van tevoren
- ‘Hangjongeren’ een eigen plek geven in de buurt.
- Bestaande plaatsen meer multi maken
- Buurtmaatjes groep
- Meer uren voor de bestaande initiatiefbegeleiders van de gemeente, deze koppelen aan andere ‘trajecten zoals welzijn woerden, gebiedsgericht werken, etc.
- Wijkbewoners zijn standaard klankbord bij beleidsontwikkeling

Middellange termijn:

- Creëer plaatsen in de buurt/woonomgeving waar iedereen aan deel kan nemen, laagdrempelig (zowel sociaal als mensen met een fysieke beperking.)
- Communicatie gericht ook op doven
- Weg, stoep, pleinen toegankelijk voor iedereen
  - Visueel
  - Rolstoel
  - Kind
- Verdere ontwikkeling van concepten als peerby & wijkconnect
- Doelgroepvervaging stimuleren
- Betrek school bij de buurt, laat kinderen op een leuke manier kennismaken met de woonomgeving rondom school
- Publieke gebouwen multifunctioneel maken

- Nieuwe mogelijkheden voor ontmoeting van ouderen (geen bingo ed)
- Kinderen die af en toe naar verzorgingshuizen/mensen met een beperking gaan
- Ontmoetingsplek Snel & Polanen
- Besteding aan middelen die communicatie mogelijk maken (ook voor gehandicapten) financieren
- Brede samenleving mogelijk maken
- Initiatief: Ans Hoog: formele en informele zorg aan elkaar verbinden
- Vluchtenlingenwerk – broodje gezond – samen
- Nu doen: 10.000 zakjes bloemzaad

Lange termijn:

- Mede doen in de wijk nieuwe boost: oudere en jongeren samen
- Zegveld zorgt moet blijven bestaan
- Mensen bij de gemeente die ook plannen tot uitvoering kunnen brengen
- Boodschappendienst voor ouderen (samen boodschappen doen met 'maatje')
- Speeltuin voor iedereen toegankelijk van 1 tot .... iedereen blijft 'kind'
- Vrijwilligerswerk laagdrempeliger maken en meer promoten. Bijvoorbeeld maatschappelijke stages ed.
- School en buurt samen laten optrekken. Bv. Vreedzame school.
- Meer de buurt betrekken bij de bouw en verbouwing van openbare plekken
- Studenten laten wonen en praten in verzorgingshuizen
- Schoolpleinen en speelplaatsen inclusief toegankelijk
- Gemeente – toegankelijk taalgebruik in publieksinfo + visueel voor slechtzienden
- Ideeënbroekerij starten onder inwoners (a la Gouda)
  - Bruisende ideeën
  - Dit over kunnen brengen op papier en presentatie

- Ontmoetingsplaatsen kenbaar maken, ze zijn er
- Zorg dat de randvoorwaarden er zijn om mensen zo lang mogelijk in de eigen buurt te kunnen laten wonen!
  - Levensloopbestendige wijken
  - Zorgen voor laagdrempelige ontmoeting
- Bij bouwplannen
  - Check:
    - Toegankelijkheid
    - Veiligheid (om bv. hangjongeren te voorkomen)
- Met mensen in armoede samen kijken wat zij willen. Project voor talentontwikkeling met hen.
- Variatie in nieuwbouw
  - Nieuwe buurten

Samenleving

- Respect voor elkaar hebben en tonen, ongeacht wat of wie je bent.
- Bestaand inclusie project, begeleid door Jeugd-Punt, Wij zijn Woerden Jong. Jongeren helpen nieuwe Woerdenaren door middel van activiteiten met als uiteindelijk doel inclusie van vluchtelingen jongeren in de Woerdense samenleving. Nu nog voornamelijk HAVO/VWO Jongeren de betrokken zijn. Doel is hier meer jongeren bij te betrekken.
- Kijken naar wat we wel kunnen En waar ben je goed in, wat zijn je talenten?
- Zorg voor flexibele wetgeving.

Van : college van burgemeester en wethouders
Datum : 30 oktober 2018
Portefeuillehouder(s) : Wethouder Becht
Portefeuille(s) : Iedereen doet mee
Contactpersoon : A. Bolsenbroek
Tel.nr. : 06-14340241
E-mailadres : bolsenbroek.a@woerden.nl

Onderwerp:

Plan van Aanpak 'Iedereen doet mee'

Kennisnemen van:

Bijgaand plan van aanpak voor de gefaseerde uitvoering van de speerpunten van de routekaart 'Woerden Inclusief.'

Inleiding:

In Woerden en de dorpen werken we aan een samenleving waarin elke inwoner gelijkwaardig mee kan doen. In clubs & verenigingen, op school, op het werk, in vrije tijd of in de buurt. Het maakt niet uit wat voor leeftijd, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten en beperkingen je hebt. Kun jij sporten of muziek maken met anderen in je buurt? Kun jij kiezen waar en met wie je wilt wonen? Kun je gebruik maken van de winkels, horeca, theaters, openbaar vervoer en andere voorzieningen in jouw dorp of stad? Kun jij betaald werk doen of naar de school die je kiest in jouw buurt?

'Iedereen doet mee!' in het coalitieakkoord 2018-2022

'Iedereen doet mee!' is als centraal uitgangspunt opgenomen in het coalitieakkoord van de Woerdense gemeenteraad: 'Samen met de inwoners werken we aan een Woerden waar iedereen mee doet in het maatschappelijk en economisch proces. Dit maakt integraal onderdeel uit van ons beleid.' Vanuit dit coalitieakkoord willen we dat 'Iedereen doet mee!' in het DNA van de gemeentelijke organisatie en in de samenleving gaat zitten. Meedoen in de buurt, op school, op de arbeidsmarkt, cultuur, vrije tijd en sport is nog niet altijd vanzelfsprekend. Mensen oud, jong, met verschillende achtergronden kunnen drempels ervaren. Met 'Iedereen doet mee!' nemen we initiatieven om deze drempels op te lossen. We geven vorm aan de koploperspositie van Woerden. Maar wel op een tempo dat voor iedereen te volgen is. We sluiten zoveel mogelijk aan op ontwikkelingen die al in gang gezet zijn. 'Iedereen doet mee' wordt dan ingezet om deze ontwikkelingen te versterken. De nadruk ligt op 'Doen!', zichtbaar maken. Op een manier die het voor inwoners, organisaties en raad tastbaar maakt. Dan gaat het echt om concrete verbeteringen in het leven van mensen.

Achtergrond

'Iedereen doet mee!' Is een vervolg op Woerden Inclusief. In Woerden Inclusief hebben inwoners, bedrijven, clubs & verenigingen, scholen, buurtinitiatieven, maatschappelijke organisaties en gemeente samen een lokale inclusie agenda opgesteld: 'De routekaart Woerden Inclusief'. Hierin staan speerpunten opgenomen waaraan we de komende tijd zullen werken. De routekaart Woerden Inclusief 17R-00280 is op 29 juni 2017 vastgesteld door de gemeenteraad en het college van B&W. De aanleiding was de invoering van het VN-Verdrag voor de rechten van mensen met een beperking in juli 2016. Gemeente Woerden wilde als gevolg daarvan werk maken van breed inclusief beleid. Daarom heeft de raad op 5 april 2016 een motie ingediend.

Kernboodschap:

Het doel is dat 'Iedereen doet mee!' in de werkwijze van de gemeentelijke organisatie en de cultuur, beleid en praktijken van de samenleving gaat zitten. Dat inwoners en organisaties zelf kunnen werken aan inclusieve initiatieven. Dat medewerkers van het stadhuis weten hoe zij beleid kunnen maken gericht op 'Iedereen doet mee!' en wat er nodig is voor de uitvoering daarvan.

Fasegewijs geven we vorm aan de speerpunten van de routekaart Woerden Inclusief. Op een manier dat er goede voorbeelden ontstaan. Voorbeelden die concrete verbeteringen betekenen in het leven van mensen. Op school, op de sport- of theaterclub, op de werkvloer, thuis of in de buurt. We zorgen dat we van deze voorbeelden kunnen leren. Voor hoe 'Iedereen doet mee!' in onze eigen club, vereniging, bedrijf, school, buurt of organisatie tot uitdrukking kan komen. En voor hoe we gezamenlijk als inwoners, organisaties en gemeente beleid kunnen maken. Zodat 'Iedereen doet mee!' in de toekomst integraal onderdeel is van het gemeentebeleid.

Het nieuwe coalitieakkoord brengt enkele accentverschuivingen in de aanpak met zich mee:

- Het doel is om 'Iedereen doet mee!' in het DNA van samenleving en gemeente te krijgen.
- Focus ligt nog meer op 'Doen!' Mooie voorbeelden creëren met concrete verbeteringen en rendement in de dagelijkse levenssfeer.
- De vastgestelde routekaart Woerden Inclusief blijft uitgangspunt. Deze is immers door inwoners, organisaties en gemeente gezamenlijk gemaakt. Wel gaan we de uitvoering faseren. Dat heeft met name consequenties voor de maatschappelijke velden: Inclusie in het onderwijs en Inclusie & Support. Dit heeft te maken met de keuzes die gemaakt zijn voor belangrijke veranderingen in het sociaal domein. In 2020 – 2024 staan deze deelprojecten opnieuw op de planning.
- Een belangrijk accent ligt op communicatie. Zodat inwoners, organisaties en politiek op de hoogte zijn van de opbrengsten van 'Iedereen doet mee!'. En op grond van de leerresultaten in hun eigen buurt, werkveld of organisatie zelf kunnen werken aan 'Iedereen doet mee!'.
- Een nieuw punt uit het coalitieakkoord is de belangrijke adviesfunctie in 'Iedereen doet mee!' van Inclusie Woerden. Inclusie Woerden bestaat niet meer als zodanig. Wel zal in overleg met de initiatiefnemers van Inclusie Woerden een werkgroep 'Iedereen doet mee!' worden samengesteld. Naast de functie van overstijgend leren, een actiegerichte en een aanjaagfunctie, zal de werkgroep ook een adviserende functie krijgen voor de langere termijn. In de loop van 2019 zoeken we naar de best mogelijke organisatorische bedding van de werkgroep 'Iedereen doet mee!'.
- Wat blijft is dat we net als in 2016-2018 'Iedereen doet mee!' meenemen in onderhavige beleidsontwikkeling en projecten. Bijvoorbeeld in nieuwbouw- en renovatieprojecten en in de ontwikkelingen rond casemanagement, werken in de wijk, inkoop, en subsidieregelingen.

Financiën:

Voor de uitvoering van het Plan van Aanpak is voor respectievelijk 2018 en 2019 € 120.000 gereserveerd (Raadsbesluit 29 juni 2017). In de bestuursrapportage 2018 is aangekondigd dat er bij de jaarrekening een budgetoverheveling zal worden aangevraagd.

Vervolg:

Met deze aanpak ondernemen we actie op bijna alle speerpunten van de routekaart Woerden Inclusief. Voor de periode 2018 – 2020 staan op de agenda:

- Ouders, onderwijs en gemeente gaan in gesprek over inclusie in het onderwijs
- Vormgeven aan de pilots inclusieve werkvloer, waaronder de gemeentelijke organisatie • Initiatieven op het gebied van cultuur, vrije tijd & sport
- Masterclasses en pilots 'Inclusieve buurt' o.a. m.b.t. Multifunctionele accommodaties.
- PGA Pilot Inclusie en support
- Inclusief ontwerp en toegankelijkheid

Een aantal speerpunten staat nog niet opgenomen in dit plan van aanpak. Deze staan op de planning voor 2020 - 2024. Dit is naar aanleiding van het coalitieakkoord van de gemeenteraad 2018 – 2022.

Op 7 november 2018 vindt de feestelijke aftrap 'Iedereen doet mee!' plaats. Inwoners en organisaties uit de verschillende maatschappelijke velden zijn aanwezig. De Werkgroep 'Iedereen doet mee!' heeft eind oktober een eerste start gemaakt, evenals de inspiratiegroep 'Cultuur, vrije tijd & sport' en 'De inclusieve werkvloer'.

Bijlagen:

Plan van aanpak 'Iedereen doet mee!' geregistreerd in Corsa onder 18i.05423

De secretaris,

drs. M.H.J. van Kruijsbergen MBA

De burgemeester,

V.J.H. Molkenboer

Amendement “Iedereen doet mee”

Ondergetekenden stellen het volgende amendement voor bij het raadsvoorstel Begroting 2019-2022 (18R.00564):

De raad besluit:

Ondergetekenden stellen voor om beslispunt 1 aan te vullen met het volgende:

In elk programma is “iedereen doet mee” een van de uitgangspunten van het beleid en de beleidsuitvoering, een gesprekspunt bij opdrachtgeverschap, bij samenwerking met (maatschappelijke) organisaties en in alle participatieprocessen

Toelichting

In de programmabegroting Sociaal Domein is aangegeven dat het college en raad samen met de inwoners werken aan een Woerden waar iedereen meedoet in het maatschappelijk en economisch proces. Dit is integraal onderdeel van het beleid. Dit is een bevestiging van hetgeen ook bij het vaststellen van de routekaart inclusie is gesteld: inclusie in Woerden betekent dat iedereen meedoet en dat dat onderdeel dient te zijn van alle beleidsterreinen.

In Woerden mag een beperking, leeftijd, leefstijl, levensovertuiging, geaardheid, gender, huidskleur, cultuur of welk persoonskenmerk dan ook nooit een reden zijn voor uitsluiting, belemmeringen moeten worden vermeden of weggenomen.

“Iedereen doet mee” lijkt vanzelfsprekend maar vraagt om te beginnen wel expliciet aandacht op alle gebieden. In de doelenboom zijn vele resultaten en maatschappelijke effecten opgenomen, maar is niet altijd duidelijk hoe ‘iedereen doet mee’ onderdeel uitmaakt van het beleid. Door ook per programma nadruk te leggen willen wij de bewustwording verhogen. Bij het beleid en beleidsuitvoering, waaronder opdrachtgeverschap en participatie. Daarom willen we nader expliciteren dat in ieder programma een van de uitgangspunten is “iedereen doet mee” opdat het uiteindelijk inderdaad vanzelfsprekend is dat iedereen in Woerden mee kan doen, altijd.

Op een aantal gebieden is de gemeente zelf de uitvoerder (dienstverlening, openbare ruimte, etc) en kan dan zelf zorgen dat “iedereen doet mee” wordt geborgd. In sommige gevallen is de gemeente opdrachtgever en in dat geval zal “iedereen doet mee” als een van de criteria meegenomen moeten worden in de gesprekken en afspraken. In andere gevallen is de gemeente een facilitator of ondersteuner of komt samen met inwoners, organisaties en allerlei groeperingen uit Woerden in een participatieproces tot een bijvoorbeeld een visie en dan is “iedereen doet mee” uiteraard een aandachtspunt.

Progressief Woerden, Coby Franken
D66, Birgitte van Hoesel
CDA, Vera Streng
ChristenUnie-SGP, Lia Noorthoek
SP, Wilma de Mooij
VVD, Simone Onrust
Inwonersbelangen, Hendrie van Assem
LijstvanDerDoes, Jaap van der Does
Fractie Bakker, Reem Bakker
STERK Woerden, Wout den Boer